

**T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**MADDE BAĞIMLISI ERGENLERİN SOSYAL
PROFİLLERİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
TANSU OKUDAN SOYAL**

GAZİANTEP-2021

**T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**MADDE BAĞIMLISI ERGENLERİN SOSYAL
PROFİLLERİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

TANSU OKUDAN SOYAL

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ GÖKÇEN AYDIN

GAZİANTEP-2021

**HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL
BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
YÜKSEK LİSANS KABUL VE ONAY FORMU**

Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Tansu Okudan Soyal tarafından hazırlanan “Madde bağımlısı ergenlerin sosyal profillerinin incelenmesi” başlıklı tez, 18/08/2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu **başarılı** bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Görevi

Unvanı, Adı ve Soyadı

İmzası:

Kurumu/Üniversitesi

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Gökçen Aydın, Hasan
Kalyoncu Üniversitesi

Jüri Başkanı

Prof. Dr. Şener Büyüköztürk, Hasan
Kalyoncu Üniversitesi

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Kadriye Funda Barutçu
Yıldırım, ODTÜ

Bu tez Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

.....
Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**Madde bağımlısı ergenlerin sosyal profillerinin incelenmesi**” başlıklı çalışmanın tarafımca bilimsel etiğe ve ahlaka aykırı düşecek herhangi bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım.

18/08/2021

Tansu OKUDAN SOYAL

ÖNSÖZ

Bu araştırma madde bağımlısı ergenlerin kişisel ve sosyal yaşamında var olan riskleri ve koruyucu faktörleri ortaya koymasından önemlidir. Madde bağımlısı çocuk ve gençler ile çalışırken onların yaşamlarında var olan risk faktörlerinden uzak kalmalarını sağlamak ve bunu yaparken de onlar için koruyucu olan faktörleri işlevsel olarak kullanabilmek gerekir. Bu çalışmada incelenen faktörlerin birbiri arasında var olan ilişkinin ergenlerin bağımlılık durumu üzerinde de önemli bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu yüzden madde bağımlısı ergenler ile yapılan çalışmalarda gençlerin yaşamlarına bir bütün olarak bakmak çok önemlidir.

Hayatta bizi heyecanlandıran, oldukça yorucu ve sabır gerektiren, pes etmeden yürümemiz gereken bazı yollar vardır. Tez süreci de tam olarak böyle beni heyecanlandıran, zaman zaman yoran uzun ve anlamlı bir öğrenme süreciydi. Bu oldukça sabır gerektiren zorlu yolda bana desteklerini hissettirerek yolculuğumu güzelleştiren kıymetli insanlara teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

Hayatımın her döneminde maddi-manevi tüm destekleri ile yanımda olan ve eğitim hayatımda bu noktalara gelebilmem için desteğini hiçbir zaman esirgemeyen *Aileme*,

Hayatıma girdiği ilk andan itibaren bütün anlarıma anlam katan, bütün duygularıma eşlik edip beni hiç yalnız bırakmayan, tez sürecimde umutsuzluğa kapıldığım her anda “Sen yaparsın” diyerek beni cesaretlendiren, bu uzun yolculuktaki tüm huysuzluklarıma katlanan, hayatımda olduğu için bana çok şanslı hissettiren eşim *Zafer SOYAL*’a,

Tez sürecimin her aşamasında yanımda olan, her zaman ulaşabildiğim ve samimiyetle tüm sorularıma cevap bulabildiğim, bu uzun tez yolculuğuna çıkmama vesile olan ve bu yolculukta umutsuz hissettiğim her anda beni yüreklendirerek bana inanan, tez danışmanım olduğu için bana çok şanslı olduğumu hissettiren ancak yalnızca tez danışmanım olarak değil her zaman kendime rol model aldığım güzel bir insan olarak da hayatımda olan çok değerli hocam *Dr. Öğr. Üyesi Gökçen AYDIN*’a,

Üniversiteye başladığım ilk zamanlardan itibaren ve yüksek lisans süreci boyunca sınıf arkadaşım olan, arkadaşlığımızın dostluğa evrildiği, desteğine ihtiyacım olan her zaman hem

akademik hem duygusal anlamda desteğini hiç esirgemeyen, hayatımda var olan bir arkadaş olarak varlığı bana şanslı hissettiren kıymetli dostum *Veysi SONKAYA* 'ya,

Eğitim hayatım boyunca desteğini hiç esirgemeyen, her zaman etik değerleri benimseterek bana katkılar sağlayan bütün hocalarıma teşekkür ederim.

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, madde bağımlısı ergenlerde kişisel, sosyal, aile ve okul faktörleri ile suç oranlarının madde bağımlılığı davranışı ile ilişkisini incelemektir. Araştırmaya 2013-2020 yılları arasında Oya Bahadır Yüksel Rehabilitasyon Merkezinde yatılı tedavi görmüş 713 erkek madde bağımlısı ergen katılmıştır. Veri toplama aracı olarak merkezde çalışan uzmanlar tarafından hazırlanan “Hasta Anamnez Formu” kullanılmıştır. Araştırmada ergenlerin madde bağımlılığı ile ilişkili olan aile, sokak, suç ve okul faktörleri ve bu faktörler arasındaki ilişkilerin incelenmesinde “İki Yönlü Kay-Kare Testi”, araştırmanın ana amacına yönelik olarak madde bağımlısı ergenlerin sokakta yaşama, suç işleme, okula devam etmeme, intihar teşebbüsünde bulunma, vücuduna fiziksel zarar verme kategorilerinde yer alma ihtimallerini arttıran ilgili anlamlı yordayıcı değişkenlerin tespiti için ise “İkili Lojistik Regresyon Analizi” kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, yaşın, baba-ergen arasındaki ilişkinin, okulu terk etmenin ve çalışma geçmişine sahip olma durumunun sokak yaşam faktörünü; yaşın, okulu terk etmenin, sokak yaşam geçmişine sahip olmanın, geniş ailede madde kullanım geçmişinin ve geniş ailede suç geçmişine sahip olmanın suç faktörünü; çalışma geçmişine sahip olma, geniş ailede madde kullanım geçmişinin ve geniş ailede suç geçmişine sahip olmanın okul terki faktörünü anlamlı bir şekilde yordadığını göstermiştir. Aynı zamanda intihar düşüncesi ve vücuda fiziksel zarar verme durumlarının intihar eyleminde bulunma faktörünü; yine yaş, sokak yaşamı ve cezaevi geçmişine sahip olma durumlarının ise ergenin vücuduna fiziksel zarar verme ihtimalini anlamlı bir şekilde yordadığını göstermiştir. Araştırma sonuçları ilgili alanyazın ışığında tartışılmış ve ileride yapılacak araştırmalar ve uygulamalar için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Madde bağımlılığı, ergen, aile, okul, sokak, suç

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the relationship between personal, social, family and school factors, crime history and substance addiction behaviors of substance addicted adolescents. Participants included 713 male adolescents who needed help for addiction treatment from Oya Bahadır Yüksel Rehabilitation Center between 2013-2020. "Patient Anamnesis Form", prepared by the experts working in the center, was used as the data collection tool. In data analysis, the "Two-Way Chi-Square Test" was used to examine the relationship between family, street, crime and school factors associated with adolescents' substance addiction, and regarding the main purpose of the study, "Binary Logistic Regression Analysis" was used to determine the relevant significant predictive variables that increase the probability of street life experience, criminal history, school dropout, committing suicide, and physical harm. Findings revealed that age, father-adolescent communication, school dropout and work experience predicted street life experience; age, school dropout, street life experience, addiction history of family and crime history of family predicted crime history of adolescent; work experience, addiction history of family and crime history of family predicted school dropout; thinking about suicide and physical harm predicted the probability of committing suicide; and finally, age, street life experience and having been in prison predicted the probability of physical harm of addicted adolescents. The results were discussed in the light of the relevant literature and recommendations for future research and implications were provided.

Keywords: Substance addiction, adolescent, family, school, street, crime

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	5
1.3. Araştırmanın Önemi.....	6
1.4. Araştırmanın Varsayımları.....	8
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	9
1.6. Tanımlar.....	9
2.BÖLÜM.....	11
KURAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	11
2.1. Bağımlılığın Tanımı ve Tarihçesi.....	11
2.1.1. Madde Bağımlılığı ve Nedenleri.....	13
2.1.2. Madde Bağımlılığı Tedavisi ve Önleme Süreci.....	17
2.2. Pozitif Genç Gelişimi.....	21
2.3. Ergenlerde Madde Bağımlılığı İlgili Araştırmalar.....	24
2.4. Pozitif Genç Gelişimi ve Bağımlılık ile İlgili Araştırmalar.....	27
2.5. Madde Bağımlılığında Ailenin Rolü ve İlgili Araştırmalar.....	28
2.6. Madde Bağımlılığında Okul ve İlgili Araştırmalar.....	32
2.7. Madde Bağımlılığında Suç Kavramı ve İlgili Araştırmalar.....	34
2.8. Madde bağımlılığında Sokak Yaşamı ve İlgili Araştırmalar.....	36
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	39
YÖNTEM.....	39
3.1. Araştırmanın Modeli.....	39
3.2. Çalışma Grubu.....	40
3.3. Veri Toplama Araçları.....	46
3.4. Verilerin Toplanması.....	47
3.5. Verilerin Analizi.....	48

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	49
BULGULAR.....	49
4.1. Ön Analiz Sonuçları.....	49
4.2. İlgili Değişkenlerin Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi.....	51
4.2.1. Sokak Yaşamının İlgili Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi.....	51
4.2.2. Suç Geçmişinin İlgili Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi.....	54
4.2.3. Okul Faktörünün İlgili Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi.....	61
4.2.4. İntihar Eylemi ve Vücuda Fiziksel Zarar Verme Durumunun İlgili Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi.....	65
4.3. İkili Lojistik Regresyon Analizi Bulguları.....	72
4.3.1. Sokak Yaşam Geçmişini Yordayan Faktörler.....	72
4.3.2. Suç Geçmişini Yordayan Faktörler.....	73
4.3.3. Okula Devam Durumunu Yordayan Faktörler.....	75
4.3.4. İntihar Eyleminde Bulunma Durumunu Yordayan Faktörler.....	76
4.3.5. Vücuda Fiziksel Zarar Verme Durumunu Yordayan Faktörler.....	78
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	80
TARTIŞMA.....	80
5.1. Madde Bağımlısı Ergenlerde Aile ile İlişkili Kavramlar.....	80
5.2. Madde Bağımlısı Ergenlerde Okul Yaşamı ile İlişkili Kavramlar.....	81
5.3. Madde Bağımlısı Ergenlerde Suç ile İlişkili Kavramlar.....	83
5.4. Madde Bağımlısı Ergenlerde İntihar Eylemi ve Vücuda Fiziksel Zarar Verme ile İlişkili Kavramlar.....	86
ALTINCI BÖLÜM.....	89
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	89
6.1. Sonuç.....	89
6.2. Öneriler.....	90
KAYNAKÇA.....	94
EKLER.....	103
Ek 1. Hasta Yatış Anamnez Formu.....	103
Ek 2. Etik Kurul Onayı.....	106
Ek 3. Hastane Başhekim Onayı.....	108

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1. Madde Bağımlısı Ergenlere İlişkin Betimsel Analiz Bulguları.....	41
Tablo 2. Madde Bağımlısı Ergenlerin Aile Faktörüne İlişkin Betimsel Analiz Bulguları.....	42
Tablo 3. Madde Bağımlısı Ergenlerin Kişisel Faktörlerine İlişkin Betimsel Analiz Bulguları	43
Tablo 4. Madde Bağımlısı Ergenlerin Okul Yaşamına İlişkin Betimsel Analiz Bulguları.....	44
Tablo 5. Madde Bağımlısı Ergenlerin Sokak/Suç Yaşamı Faktörlerine İlişkin Betimsel Analiz Bulguları.....	45
Tablo 6. Madde Bağımlısı Ergenlerin Sağlık Durumu Faktörlerine İlişkin Betimsel Analiz Bulguları.....	45
Tablo 7. Madde Bağımlısı Ergenlerin İntihar Düşüncesi/Eylemi Faktörlerine İlişkin Betimsel Analiz Bulguları.....	46
Tablo 8. Yaşa Göre Sokak Yaşam Durumu.....	51
Tablo 9. Ebeveyn İlişki Durumuna Göre Sokak Yaşam Durumu.....	52
Tablo 10. Baba-Ergen İlişki Durumuna Göre Sokak Yaşam Durumu.....	52
Tablo 11. Anne-Ergen İlişki Durumuna Göre Sokak Yaşam Durumu	53
Tablo 12. Kardeş-Ergen İlişki Durumuna Göre Sokak Yaşam Durumu.....	54
Tablo 13. Tercih Maddesine Göre Sokak Yaşam Durumu.....	54
Tablo 14. Tercih Maddesine Göre Ergenin Suç Geçmişi.....	55
Tablo 15. Çalışma Geçmişine Göre Ergenin Suç Geçmişi.....	56
Tablo 16. Okula Devam Durumuna Göre Ergenin Suç Geçmişi.....	56
Tablo 17. Sokak Yaşam Deneyimine Sahip Olma Durumuna Göre Ergenin Suç Geçmişi....	57
Tablo 18. Ebeveyn İlişki Durumuna Göre Ergenin Suç Geçmişi Durumu.....	57
Tablo 19. Baba-Ergen İlişki Durumuna Göre Ergenin Suç Geçmişi.....	58
Tablo 20. Anne-Ergen İlişki Durumuna Göre Ergenin Suç Geçmişi.....	58
Tablo 21. Geniş Ailede Madde Kullanımına Göre Ergenin Suç Geçmişi.....	59
Tablo 22. Geniş Ailenin Suç Geçmişine Göre Ergenin Suç Geçmişi.....	60
Tablo 23. Annenin Madde Kullanımına Göre Ergenin Suç Geçmişi.....	60
Tablo 24. Babanın Madde Kullanımına Göre Ergenin Suç Geçmişi	61
Tablo 25. Ebeveynle Kurulan İlişki Durumuna Göre Ergenin Akademik Başarısı.....	61
Tablo 26. Baba-Ergen İlişki Durumuna Göre Ergenin Akademik Başarı Durumu.....	62

Tablo 27. Anne-Ergen İlişki Durumuna Göre Ergenin Akademik Başarı Durum.....	62
Tablo 28. Anne Madde Kullanımına Göre Ergenin Okula Devam Durumu.....	63
Tablo 29. Babanın Madde Kullanımına Göre Ergenin Okula Devam Durumu.....	63
Tablo 30. Geniş Ailedeki Madde Kullanımına Göre Ergenin Okula Devam Durumu.....	64
Tablo 31. Suç Geçmişine Göre Okula Devam Durumu.....	64
Tablo 32. Çalışma Geçmişine Göre Okula Devam Durumu.....	65
Tablo 33. Yaşa Göre Ergenlerin İntihar Geçmiş.....	66
Tablo 34. Tercih Maddesine Göre Ergenlerin İntihar Geçmiş.....	66
Tablo 35. Geniş Ailelerindeki İntihar Geçmişine Göre Ergenlerin İntihar Geçmiş.....	67
Tablo 36. Ebeveyn İlişki Durumuna Göre Ergenlerin İntihar Geçmiş.....	67
Tablo 37. Baba-Ergen İlişki Durumuna Göre Ergenlerin İntihar Geçmiş.....	68
Tablo 38. Anne-Ergen İlişki Durumuna Göre Ergenlerin İntihar Geçmişleri.....	68
Tablo 39. Vücuda Fiziksel Zarar Verme Durumuna Göre Ergenlerin İntihar Geçmiş.....	69
Tablo 40. Tercih Maddesine Göre Vücuda Fiziksel Zarar Verme Durumu.....	69
Tablo 41. Sokak Yaşamı Geçmişine Göre Vücuda Fiziksel Zarar Verme Durumu.....	70
Tablo 42. Cezaevi Geçmişine Göre Vücuda Fiziksel Zarar Verme Durumu.....	71
Tablo 43. Ebeveyn Birliktelik Durumuna Göre Vücuda Fiziksel Zarar Verme Durumu.....	71
Tablo 44.1. Sokak Yaşam Geçmiş Değişkeni Tahmin Edilen ve Gözlenen Değer Durumu.....	72
Tablo 44.2. Yaş, Baba-Ergen İlişkisi (Kötü), Baba-Ergen İlişkisi (Orta), Anne-Ergen İlişkisi (Kötü), Anne-Ergen İlişkisi (Orta), Okula Devam Durumu ve Çalışma Geçmiş Durumlarına Göre Sokak Yaşam Durumu.....	72
Tablo 45.1. Suç Yaşam Geçmiş Değişkeni Tahmin Edilen ve Gözlenen Değer Durumu.....	74
Tablo 45.2. Yaşa, Okula Devam Durumuna, Çalışma Geçmişine, Sokak Yaşamına, Geniş Ailede Madde Kullanımına, Geniş Ailede Suç Geçmişine Göre Ergenlerin Suç Geçmiş.....	74
Tablo 46.1. Okula Devam Durumu Değişkeni Tahmin Edilen ve Gözlenen Değer Durumu.....	75
Tablo 46.2. Yaş, Geniş Ailedeki Suç Geçmiş, Çalışma Geçmiş, Geniş Ailedeki Madde Kullanımına Göre Okula Devam Durumu.....	75

Tablo 47.1. İntihar Teşebbüsü Değişkeni Tahmin Edilen ve Gözlenen Değer Durumu.....	76
Tablo 47.2. Yaş, İntihar Düşüncesi, Vücuda Fiziksel Zarar Verme Durumu, Geniş Ailede İntihar Geçmişi, Cezaevi Geçmişine Göre Ergenlerin İntihar Teşebbüsünde Bulunma Durumu.....	77
Tablo 48.1. Vücuda Fiziksel Zarar Verme Değişkeni Tahmin Edilen ve Gözlenen Değer Durumu.....	78
Tablo 48.2. Yaş, Cezaevi Geçmişi ve Sokak Yaşamı Geçmişine Göre Vücuda Fiziksel Zarar Verme Durumu.....	78

KISALTMALAR LİSTESİ

UNODC	: Birleşmiş Milletler Madde ve Suç Ofisi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
MÖ	: Milattan önce
PGG	: Pozitif Genç Gelişimi
NA	: Adsız Narkotik
AA	: Adsız Alkolik
SPSS	: Statistical Package for Social Sciences
Örn	: Örneğin

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem durumu

Global dünyanın maruz kaldığı madde kullanımı ve madde bağımlılığı, tüm dünyada gittikçe artan önemli sorunlardan biridir. Özellikle de genç yetişkin, ergen ve çocuk gruplarında yaygın olarak görülmekte olan bağımlılık hastalığı toplumun mücadele ettiği önemli hastalıklar içinde yerini almıştır (Çiftçi, 2019). Bağımlılık hastalığı genç yetişkin, ergen ve çocukların hayatının birçok alanında çok boyutlu bozulmalara sebep olmaktadır. Bu hastalık bağımlı olan kişinin ruh ve beden sağlığını, aile ve sosyal ilişkilerini, aile işlevselliğini ve aile ekonomik dengelerinin hepsinde bozulmalara neden olmaktadır.

Bağımlılık hastalığı geçmişte toplumlar tarafından ahlaka dayalı olarak değerlendirilirken 20. yüzyıldan itibaren değişime uğramış ve yüzyılın başında artık bağımlılık hastalığı kişiliğin zemininde bir zaaf olarak görülmeye başlanmıştır (Arıkan, 2012). Böylece ahlaki görüş yumuşatılmış ve bağımlılığın kalıtsallığına dair elde edilmiş verilere bakılarak biyolojik yönüne dikkat çekilmiştir. Bu hastalığın insanların kişilik yapısı üzerinde herhangi bir bozukluk ile ilişkili olmadığı durumunun kabullenilmesi ve ayrı klinik bir sendrom şeklinde tanımlanması bağımlılık hastalığının daha çok çalışılmasına ve araştırılmasına sebep olan olgulardan biridir (Arıkan, 2012).

Bağımlılık kişinin kullandığı madde üzerinde kontrolünü kaybetmesi, maddeye karşı duyduğu önlenemez istek ve bir başka iradenin güdümü altına girme, maddenin etkisi altında yaşanan keyif verici etkileri duyumsamak veya maddenin kullanılmadığı durumlarda ortaya çıkan huzursuzluktan kaçınmak için ortaya çıkan kullanma isteği olarak tanımlanmaktadır (Uzbay, 2009). Kişi üzerinde yavaş yavaş gelişen bağımlılık hastalığı kişinin hayatı boyunca eşlik eden ve iyileşmenin gerçekleşmediği, ancak durdurulabildiği bir beyin hastalığı olarak da tanımlanmaktadır (Ögel, 2002).

Madde bağımlılığı günümüzde en önemli halk sağlığı sorunlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Karakuş, Evlice ve Tamam, 2012). Önceleri sağlık sorunları karşısında tedavi aracı olarak kullanılan maddeler daha sonraki zamanlarda farklı özelliklerinin keşfedilmesiyle birlikte kötüye kullanılmaya başlanılmıştır. Bu süreci madde kullanımının bağımlılık hastalığına dönüşmesi takip edince de bağımlılık hastalığı toplumsal bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunun sağlık, aile, adli, ve ekonomi gibi bir çok alanda hem toplumsal hem de insani açıdan zararları olduğu tüm dünyaca bilinen bir gerçektir. Bakıldığında madde kullanan bireyler arasında suç işleme davranışının bu hastalığın toplumsal yönünü örneklediği görülmektedir (Evren, Ögel, Sır, ve Tamar 1999).

Toplumların geleceği açısından en büyük risk faktörlerinden birisi de uyuşturucu kullanımının çok yüksek olmasıdır. Bu nedenle, devletlerin ve uluslararası kuruluşların madde bağımlılığına karşı yürüttüğü birçok mücadele yönteminin olduğu bilinmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 58. maddesinde topluma zarar vereceği düşünülen şeylerin ve uyuşturucu madde kullanımının önlenmesi amacı ile "Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır." ifadesi yer almaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, s. 40).

2018 yılında yayınlanan Dünya Uyuşturucu Raporuna göre, dünyada 31 milyon uyuşturucu bağımlısı vardır. Bu rakamlar 2016 yılında 29,5 milyon kişi iken son iki yıl içerisinde olan bu artış tüm dünya için ciddi rakamlara ulaşmıştır. Aynı raporda dünyada uyuşturucu kullanan kişi sayısının 275 milyon kişi olduğu görülmektedir. Bu rakamlar 2016 yılında 250 milyon kişiyi gösterirken, son iki yıl içerisinde gerçekleşen 25 milyonluk artış, uyuşturucu kullanımını deneyen kişilerin sayısında da hızlı bir artış olduğunu destekleyici niteliktedir (Yeşilay, 2018). BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi'nin 2019 raporuna göre de tüm dünyada madde kullanımının artış gösterdiği bilinmektedir. 2018 yılında dünyada 585 bin kişinin uyuşturucudan öldüğü bilinirken bu sayı Türkiye'de 347 kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye Uyuşturucu Raporu verilerine göre 2013 yılında 232 kişi olan doğrudan maddeye bağlı ölümlerin sayısı; 2014 yılında %114 artışla 497 kişi, 2015 yılında %19 artışla 590 kişi, 2016 yılında %56 artışla 920 kişi, 2017 yılında ise %2,3'lük artışla 941 kişi olarak belirtilmiştir. Son 3 yılda en düşük ölüm sayısının 2018 yılında olduğu görülmektedir. Maddeye bağlı ölüm oranının bir önceki yıla göre %30,2'lik bir oran ile 657 kişiye düştüğü görülmektedir (Türkiye Uyuşturucu Raporu, 2019). Birleşmiş Milletler Madde ve Suç Ofisinin [UNODC, 2016]

yayımladığı Dünya Madde Kullanım Raporuna bakıldığında, 2006 yılında tüm dünyada 208 milyon kişinin madde kullandığı bilinirken, 2014 yılında ise bu sayının 247 milyona çıktığı görülmektedir. Raporda kullanılan maddeler grubu açısından kıyaslandığında ise kişiler tarafından en çok kullanılan maddenin 182,5 milyon ile *esrar* olduğu görülmektedir (Özbay ve diğerleri, 2018).

Herhangi bir insanın uyuşturucu madde kullanımına başlaması sonrası süreç hızla bağımlılığa doğru ilerlemektedir. Kişi bağımlılık geliştirdikten sonra ise; kişinin hayatına çok boyutlu olarak zarar veren bu hastalıktan kurtulmak oldukça zor ve maliyetli bir süreçtir. 2016 TÜİK verilerine göre; Türkiye'deki 0-14 yaş grubu ve 15-24 yaş grubunda bulunan çocuk ve ergenlerin toplam sayısı 31.914.824'dir. Madde kullanımının ergenler ve genç yetişkinler arasında arttığı, genç ve çocuk nüfus oranının gelişmiş diğer ülkeler ile karşılaştırıldığı göz önünde bulundurulduğunda, gençleri madde kullanımından korumak ve bu konuda önlemler alıyor olmaktan kaçınılamayacağı görülmektedir (Özbay ve diğerleri, 2018). Kritik bir gelişim evresi olan ergenlik dönemi birçok alanda davranışsal değişimleri içeren değişiklikleri ortaya çıkarabilir ve kişinin madde kullanım bozuklukları geliştirme potansiyelini artırarak madde kullanımı ile ilişkili olumsuz sonuçlara maruz kalmasına sebep olabilir (Çiftçi, 2019).

Ergenlik, ermek kelimesinden gelen ve değişimi ve büyümeyi içinde barındıran bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönem Erikson tarafından "kimliğe karşı kimlik bocalaması" olarak adlandırılır (Parman, 2000). Kişilerin kimlik bunalımı ve kimlik bocalaması yaşıyor oldukları bu dönem uyuşturucu madde ile en çok karşılaştıkları dönem olarak bilinmektedir (Ögel, 2005). Biyo-psikososyal değişim özellikleri açısından bakıldığında riskli bir dönemdir. Gelişimsel bir dönem içerisinde ayrı bir kimlik oluşturmayı deneyen ergenler daha birçok davranış biçimini denemek üzerinden odaklanır. Madde kullanım davranışı da bunlardan biridir. Ergenlik dönemi içerisinde madde kullanımına sebep olan şeylerden birisi de ergenin yasak olana duyduğu meraktır (Karadağ, 2005).

Madde kullanımı ile ilişkili olarak görünen ve madde kullanımını olumsuz yönde etkileyen bir diğer durum ise ergenlerin ve çocukların sokakta kalmasıdır (Ögel, 2005). Ergenlerin ve çocukların sokakta kalıyor olmaları onları birçok risk faktörü ile karşı karşıya getirmektedir. Örneğin, yaşamak için dilencilik yapabilir ya da suça yönelebilirler. Çocukların sokakta geçirdiği süre arttıkça suça bulaşma ve uyuşturucu madde kullanımı riski de

artmaktadır çünkü bu çocuklar sokak yaşımı şartları ile baş edebilmek için madde kullanır ve bu kullanımı sürdürmeye devam ederler (Coşkun, 2006).

Madde kullanan kişilerin suç potansiyelinin yüksek olması ya da suça yönelen kişilerin bağımlılık yapıcı madde kullanımının yüksek olması durumları sıkça tartışılmaktadır. Yapılan araştırmalarda madde kullanımı ile suç arasındaki ilişkiyi açıklayan bazı etkenlerin göze çarptığı görülmektedir. Bunlar; yasal olmayan madde kullanımı tek başına suç teşkil ediyor olması, bazı kişilerin suç işleyebilmesi için madde etkisinde olması gerekliliği, madde kullanan kişilerin madde almak için gerekli parayı suç işleyerek buluyor olması, madde kullanıcılarının risk alma davranışlarının yüksek olması gibi hem suça hem de madde bağımlılığına neden olan etkenlerdir (Coşkun, 2006).

Yaman (2014) tarafından uyuşturucu madde kullanımı ile ilişkili olan, kişinin kullanımından en çok etkilenen ve kişinin hayatına madde kullanma ya da kullanmama hususunda en çok etkisi olan kavramlar, aile ve okul yaşamı olarak açıklanmaktadır. Uyuşturucu madde kullanan gençlerin aile içi ilişkilerine ve aile yapılarına bakıldığında, aile bireylerinin sayıları toplamının yaşadıkları evin fiziksel koşullarına göre daha fazla olduğu görülmektedir. Bu da zaten yetersiz olan aile içi iletişimin iyice azalmasına ve gençlerin aileleri tarafından küçük yaştan itibaren yarı zamanlı işlere yönlendirilmesine neden olmaktadır. Bunun sonucu olarak da gençlerin okul yaşamından yavaş yavaş ayrılması ve uzaklaşması durumunun ortaya çıktığı da yine aynı çalışmada görülmektedir. Ayrıca bu gençler kullandıkları maddeleri almak için gerekli olan maddi desteği çalışarak sağlarlar ve bu süreç gençlerin eğitim öğretim sürecinden uzaklaşmasını tetikleyerek madde kullanımının artmasına da sebep olabilmektedir.

Toplumları uyuşturucu madde kullanımından korumak ve var olan kullanımı azaltmak adına daha kapsamlı bilgiler edinmek ve hem psikolojik hem de sosyal ve ekonomik faktörleri belirlemek oldukça önemlidir. Bundan dolayı bu olguların belirlenmesi koruyucu ve önleyici çalışmalar için gerekli ve önemli bir adım olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca risk faktörlerinin ve koruyucu faktörlerin belirlenmesi, madde bağımlılığı tedavisinin gidişatının belirlenmesi açısından oldukça önemlidir (Kıraç, Kırılıoğlu ve Öztürk, 2015). Çünkü bir faktör bazı bireyler için koruyucu faktörken, aynı durum başka bireyler içinde risk faktörü olarak karşımıza çıkabilmektedir. Örneğin; aile faktörü aile içinde uyuşturucu madde kullanımı olan bireyler (baba, abi gibi) için risk faktörü olarak karşımıza çıkarken; aile içinde uyuşturucu madde kullanımı olmayan bireyler için koruyucu faktör görevi görmektedir. Ayrıca yapılan

araştırmalar ışığında önleme programlarının aile odaklı, kapsamlı, kültürel ve gelişimsel olması gerekliliği görölmektedir. Bununla birlikte düzenlenebilir ve tanımlanabilir risk ve koruyucu faktörlere odaklanılması gerekliliği de ortaya konulmaktadır (Özbay ve diğerleri, 2018).

Önleme programlarında temel hedef halihazırda madde ile tanışmamış gruplarda madde kullanımına engel olmak, maddeyi deneyimlemiş gruplarda ise bağımlılığı önlemek olarak karşımıza çıkmaktadır. Son zamanlardaki araştırmaların daha çok program geliştirilmesi, riskli durumlar üzerinden tanımlamaların yapılması, sınıf öğretmenlerini bilgilendirme yönünde beceri kazandırma programlarını içerdii görölmektedir (Sales, 2005).

Gençliğin pozitif gelişimi kişilerin gelişimine onların olumlu davranışları boyutundan odaklanmaktadır. Bununda genç bireylerin yaşamında riskli davranışları azalttığını ve önlediğini savunmaktadır. Bu açıdan yapılan araştırmanın gençlerin yaşamındaki risk faktörlerini ortaya çıkarması, bu faktörlerin ilişkili olduğu kavramları ortaya koyarak incelenmesi alan yazına önemli katkılarda bulunacaktır. Bunun yanı sıra gençlerin yaşamındaki koruyucu faktörleri de ortaya koyarak riskli davranışları önlemek ve azaltmak adına yapılması planlanan çalışmalara ışık tutacağı düşünölmektedir.

Bu araştırmada, kişisel, sosyal, sokak, aile ve okul faktörleri ile suç oranlarının madde bağımlılığı ile ilişkisinin nasıl olduğu araştırılmıştır. Bunun yanında madde bağımlısı olma durumunu etkileyen ya da bu madde bağımlılığı durumundan olumsuz olarak etkilenen bazı kavramlar ile ilişkisini inceleyen bu çalışma özgün bir çalışmadır. Bu çalışma, madde bağımlılığı ile ilgili hem risk faktörlerini hem de koruyucu faktörleri inceleyeceği için bağımlı kişinin hayatına etki eden ve bu kişilerin hayatlarının etkilendiği kavramlara ilişkin ayrıntılı sonuçlar ortaya koymaktadır. Bu da Türkiye'deki ergenlerin madde bağımlılığı konusunda genel durumlarını görmeyi sağlayarak hem bağımlılığın sebeplerinin araştırıldığı hem de bağımlılık adına alınacak önlemlerin planlandığı araştırmalara ışık tutacak nitelikte olduğu düşünölmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, madde bağımlısı ergenlerde kişisel, sosyal, sokak, aile ve okul faktörleri ile suç oranlarının madde bağımlılığı davranışı ile ilişkisini incelemektir. Bu doğrultuda bu çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

1. Madde kullanan ergenlerin;
 - a. Kişisel özellikleri (tıbbi öykü, kendine zarar, fiziksel rahatsızlık) nasıldır?
 - b. Aile yapısı (aile içi ilişkiler, aile fertlerinin fiziksel rahatsızlığı, madde kullanımı, kardeş bilgisi) nasıldır?
 - c. Okul yaşamı (ders başarısı, sınıfta kalma, disiplin suçu, okulda madde kullanımı, okulu bırakma nedeni) nasıldır?
 - d. Suç geçmişi (suçun cinsi, cezaevi geçmişi, denetimli serbestlik durumu) nasıldır?
 - e. Sokak yaşam öyküsü (ilk sokakta kalma yaşı, nedeni) nasıldır?
2. Yaş, sokak yaşamı, çalışma geçmişi, okula devam durumu, geniş ailede suç geçmişi ve madde kullanım öyküsüne sahip olma durumları madde bağımlısı ergenlerin ‘suç geçmişi’ kategorisinde yer almalarını yordamakta mıdır?
3. Ebeveyn-ergen ilişki durumu, okula devam durumu, geniş ailede suç geçmişi, ergenin kendi suç geçmişi, geniş aile de madde kullanım öyküsü durumları madde bağımlısı ergenlerin ‘sokak yaşamı’ deneyimine sahip olma ihtimalini yordamakta mıdır?
4. Geniş ailede madde kullanımı öyküsü, geniş ailede suç geçmişi öyküsü, ergenin çalışma geçmişi durumlarının madde bağımlısı ergenlerin ‘okul terki’ ihtimalini yordamakta mıdır?
5. Vücuda fiziksel zarar verme durumu, ebeveyn ilişkisi, ebeveyn-ergen ilişkisi ve geniş ailede intihar geçmişi durumlarının madde bağımlısı ergenlerin ‘intihar düşüncesi ve intihar’ eyleminde bulunmaları ihtimalini yordamakta mıdır?
6. Sokak yaşamı, yaş, tercih maddesi ve cezaevi geçmişi durumlarının madde bağımlısı ergenlerin ‘vücuduna fiziksel zarar verme’ ihtimalini yordamakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Alan yazın göz önüne alındığında, riskli davranışların genellikle ergenlik ve genç yetişkinlik döneminde ortaya çıkması ve geçmiş yıllardan bugüne, görülme sıklığının artması; gelecekte sıklığı daha da artan problemlere neden olabilecek bu davranışların anlaşılabilmesi için üzerinde daha çok çalışma yapılmasını gerekli kılmaktadır (Diclemente, Hansen ve Ponton, 1995). Ergenlik dönemi içerisinde olan çocukların sokakta yaşama, problemlili madde kullanımı ve madde kullanmayan arkadaşlarını da kullanmaya özendirme, aileden uzaklaşma, okula gitme isteği ve motivasyonda azalma ve sonunda okulu bırakma, suça bulaşma ihtimali gibi davranışlar açısından risk oluşturduğu söylenmektedir (Abanoz ve Balcıoğlu, 2009). Küresel

anlamda olduğu gibi Türkiye’de de madde kullanımı yaşı ve bağımlılık yaşının düştüğu ve madde kullanımı ve bağımlılığın okul çevreleri başta olmak üzere ergenler arasında giderek arttığı ifade edilmektedir (Abanoz ve Balcıoğlu, 2009). Bu durumlar ise okul çevresinde bekleyen madde satıcılarının ergenleri ve çocukları madde kullanımına bulaştırmak, çeşitli suçlara yönlendirmek adına olumsuz ortam oluşturmasına neden olmaktadır.

Ergenlik döneminde problemlili madde kullanım davranışının farklı örneklerde daha çok sayıda araştırılmasının ve madde bağımlılığını önlemeye yönelik çalışmaların arttırılmasının gerekliliği kaçınılmazdır. Alanyazında problemlili madde kullanımına sahip ergenlerin hayatlarının bu durumdan çok boyutlu etkilendiğini gösteren çalışmalar mevcuttur (Özbay ve diğerleri, 2018). Alanyazında ergenler ve problemlili madde kullanımı davranışı birçok boyut üzerinden ele alınmış, incelenmiştir (Bülbül ve Doğan, 2016). Fakat bu araştırmadaki kişisel faktörlerin, aile yaşamının, suç geçmişinin, okul yaşamının, sokak yaşamının birlikte incelendiği kapsamlı bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Bülbül ve Doğan (2016) suça sürüklenen çocukların durumunu inceledikleri çalışmada, ergenlik döneminde riskli davranış sergileyen çocukların suça sürüklenme üzerindeki etkisine değinmişler ve bu konudaki risk faktörlerinden söz etmişlerdir. Aynı çalışmada okul başarısı ve eğitim motivasyonu düşük, okul ortamına yabancılaşmış öğrencilerin suça sürüklenme olasılığının yüksek olduğu ifade edilmiştir. Bu araştırma, madde bağımlısı ergenlerde suça bulaşma, okul yaşamı ve sokak yaşamı konularını birlikte incelenmesi ve aralarında var olan ilişkiyi ortaya koymasından da önem arz etmektedir.

Bu araştırma bir profil çalışması niteliğinde olduğu için ergenler ile bağımlılık hastalığı üzerinde çalışan kişiler için verimli bir kaynak oluşturacağı ve literatüre önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir. Yapılan bu profil çalışmasında, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi İnalet Topçuoğlu Hastanesi’ne bağlı Oya Bahadır Yüksel Psikiyatri Kliniği’nin istatistiki verileri kullanılmıştır. Bu klinik, Türkiye’de yalnızca ergenlere yönelik tek yatılı madde bağımlılığı tedavi merkezi olması açısından örnek teşkil etmektedir. Ulaşılması güç olan 13-18 yaş ergen madde bağımlısı popülasyonu hakkında 13 yıl boyunca veri toplanmış olması göz önüne alındığında, bağımlılıkla ilgili bilimsel kapasitenin artırılması stratejisine uygun olarak alana bilimsel bir veri tabanı oluşturacağı düşünülmektedir. Yapılan bu profil çalışmasının ihtiyaç duyulan yeni önleme programlarına kaynak oluşturacak nitelikte olması açısından önemli olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu araştırma, madde bağımlısı ergenler ile yapılan çalışmalarda farkındalığın ve başarının artırılması yönünde risk ve koruyucu faktörleri ortaya çıkarması açısından pek çok farklı ve önemli noktayı barındırmaktadır. Madde bağımlılığının kişisel, sosyal, ailevi gibi bir çok değişkeni barındırdığı bilinmektedir. Bu araştırma, madde bağımlısı ergenlerin bağımlılık süreci ile ilişkili risk ve koruyucu faktörlerin belirlenmesi ve bu faktörlerin birbiri ile ilişkisinin ortaya koyulması açısından oldukça önemlidir.

Gençlik ve toplum sağlığı açısından değerlendirildiğinde, ülkemizde ergenlik döneminde problemlili madde kullanımının ve bununla ilişkili kavramların araştırılmasının ve bu araştırmalar sonucunda ortaya çıkan sonuçları alınacak olan önlemlere yansıtılmasının gerekliliği kaçınılmazdır. Bu çalışmada ergen madde bağımlılığı ile ailevi faktörler, suç oranı, okul yaşamı ve sokak yaşamı arasındaki ilişkilerin araştırılmasıyla elde edilen bulgularının rehberlik ve psikolojik danışmanlık, psikoloji, psikiyatri ve sosyoloji gibi ruh sağlığı alanında yapılabilecek sonraki araştırmalara katkıda bulunması, uygulayıcılara, uzmanlara ve araştırmacılara rehberlik etmesi umulmaktadır.

Yapılacak olan araştırmanın özgün yönünü güçlendiren en önemli durumlardan biri de ülkemizde ergenlere yatılı olarak madde bağımlılığı tedavisi sunan tek merkezin istatistiki verileri ile yapılacak olmasıdır. Bu araştırmanın alanyazına sağlayacağı katkılardan sonra bu gibi ergen ve çocuklar ile çalışılacak tedavi merkezleri için örnek teşkil edeceği düşünülmektedir. Ayrıca araştırmanın yapıldığı merkezde hastalardan bilgi almak adına kullanılan “Hasta Anamnez Formu” kişilerden çok boyutlu ve ayrıntılı bilgi almaya dönük olduğundan, araştırmanın sonuçları bağımlı bir kişiyle ilgili pek çok boyutta istatistiki sonucun alanyazına kazandırılmasına da katkı sağlayacaktır.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmada kullanılan “Hasta Yatış Anamnez Formu” içeriğinin hasta ile ilgili ulaşılmak istenen bilgilere ulaşmayı sağladığı varsayılmaktadır. Ayrıca araştırmaya katılan ergenlerin hasta yatış anamnez formunun sorularını doğru anladıktan sonra dürüst ve açık bir biçimde cevap verdikleri varsayılmaktadır. Gaziantep ilinde Büyükşehir Belediyesi İnyet Topçuoğlu Hastanesine bağlı Oya Bahadır Yüksel Psikiyatri Kliniği’ne madde bağımlılığı nedeni ile başvurmuş olan 13-18 yaş erkek ergen bireylerden oluşturduğu için örneklemin evreni

temsil edebildiği varsayılmaktadır fakat başvuran ergenlerin tamamının cinsiyeti erkek olduğu için tüm evrene genellenemez.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma yalnızca Gaziantep ilinde madde bağımlısı ergenlerin başvurduğu bir psikiyatri merkezinin erkek hastalarından alınan veriler ile sınırlıdır. Araştırmanın verileri sadece hastaların ‘Hasta Anamnez Formu’na vermiş oldukları cevaplar ile sınırlı kalmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan ‘Hasta Anamnez Formu’ standardize edilmiş bir form değil psikiyatrist, klinik direktör, psikolog ve psikolojik danışmanlar tarafından oluşturulmuş bir bilgi toplama aracıdır. Bunun yanı sıra araştırmanın verileri sadece hastaların Hasta Anamnez Formuna vermiş oldukları cevaplar ile sınırlı kalmaktadır. Bu da yalnızca hastalardan alınan öz bildirimler ile sınırlı olduğu için hastanın gerçeği yansıttığı kadar doğru bilgiye ulaşılabilmektedir. Bunun yanında kullanılan bu form tek bir zaman diliminde doldurulduğu için süreç içindeki gelişmeleri de yansıtamamaktadır. Aynı zamanda kullanılan hasta anamnez formu bir çok kez revizyona uğramış ve tedavi merkezinde yıllar içerisinde çalışan farklı terapistler tarafından kullanılarak araştırmaya katılan katılımcılarla ilgili bilgi alımında kullanılmıştır.

1.6. Tanımlar

Bağımlılık: Biyolojik, sosyal ve davranışsal boyutları olan, bireyin zarar görmesine rağmen madde kullanımını sürdürdüğü ve bunu yaparken doz aşımalarının da zamanla arttığı, tedavi edildiği takdirde düzelebilen ancak zaman içerisinde nüksedebilen kronik bir beyin hastalığı olarak tanımlanmaktadır (Tokur, 2019).

Uyuşturucu Madde: Bir kişinin zevk ve haz almak amacı ile kullandığı veya tıbbi amaçlı olarak kullanılan psiko-aktif maddelere verilen ortak addır. Bu maddeler merkezi sinir sistemini uyararak, kişinin fiziksel ve ruhsal dengesinde bozulmalara sebep olan, vücut bütünlüğüne zarar veren ve bozan doğal veya sentetik maddeler olarak da tanımlanmaktadır (Bahar, 2018).

Madde bağımlılığı: Keyif vericiliği olan maddenin belirgin bir etki elde etmek amacı ile alınması sürecinde ortaya çıkan bedensel, ruhsal ya da sosyal sıkıntılara ve sorunlara rağmen

kişinin madde almaya devam etmesi, maddeyi alma isteğini durduramaması ve madde almadığı zamanlarda yoksunluk belirtilerinin ortaya çıkıyor olması durumudur. Yani kişi bağımlılık geliştirdiği zaman o madde kişinin hem ruhsal hem de bedensel bir ihtiyacı haline gelmektedir (Arıkan, 2012).

Ergenlik Dönemi: Birey için 9-11 yaş aralığı itibarı ile başlayan, 17-18 yaş aralığını da kapsayan hızlı fiziksel ve zihinsel değişimleri, sosyal-duygusal değişimleri ve tüm bunların ortaya çıkarmakta olduğu kaygı ve stresin sıkça görüldüğü dönemdir (Gül ve Güneş, 2009).

Suç: Yasaların suç olarak saydığı cezai yaptırıma bağladığı, hukuka aykırı davranış biçimi olarak nitelendirilen bir kavramdır. Ayrıca suç toplumda var olan normlardan sapma olarak da tanımlanmaktadır (Burkay, 2008).

Sokaktaki çocuk: Aileleri ile zaman zaman ilişki kuran çocuklar grubu içinde yer almaktadır. Bu grupta yer alan çocukların aileleri ile aralarındaki bağların zedelenmiş olduğu ancak tamamıyla kopmadığı bilinmektedir. Bu çocuklar günlerini sokakta bir şeyler satarak, herhangi bir hizmet yaparak ya da sokakta dolaşarak geçirmekte fakat bazı zamanlarda eve geri dönmektedirler. Bu grubun üyesi olan çocuklar literatürde “sokaktaki çocuk” olarak tanımlanmaktadır (Serdar ve Şener, 2015).

2.BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Bağımlılığın Tanımı ve Tarihçesi

Günümüzde bağımlılık konusunun ülkeler sınırlarını aşip tüm dünyayı saran bir problem haline geldiği görülmektedir. Tek bir alana indirgenemeyen bu sorun sağlık, güvenlik, ekonomik ve hatta terör boyutları olan global bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Öztürk, 2019). Bu yüzden bağımlılık hastalığı ile olan mücadele tek başına bağımlı kişiyi değil aileyi, toplumu ve hatta tüm dünyayı içine alan bir biçimde ele alınmalıdır.

Bağımlılık, kişiye maddi-manevi zararlar vermesine rağmen kişi tarafından durdurulması zor olan davranışlar bütünüdür (Drummond, 1991). Bu davranışlar madde kullanan kişinin toplum tarafından dışlanması, ailesi ile anlaşamaması ve sorunlar yaşaması, maddenin verdiği etki ile suça yönelmesi gibi pek çok olumsuz duruma neden olur. Öfkesini kontrol edemeyen, nerede ne yapacağı belli olmayan bu gençler saldırgan davranışlar sergileyen, zorluklar karşısında hemen pes eden, anlaşılması güç bireyler olarak karşımıza çıkmaktadır (Ögel, 2002).

Bağımlılık yapıcı madde ilk kullanıldığında kişinin stres ve kaygısını azaltabilir. Bundan dolayı kişilerin maddeye ilk teması çoğu zaman kaygılı ve stresli oldukları durumlarda, kendini daha iyi hissetme arzusundan kaynaklanır ve bu durum çoğu zaman kötüye kullanıma devam eder (Ögel, 2002). Bağımlılık yapıcı bu maddelerin gerçekten de kişiler üzerinde kendilerini iyi ve güçlü hissettirici bir etkisi olduğu görülmektedir. İşte bu durumun sebebi uyarıcı maddelerin ve uyuşturucuların beyindeki “ödül sistemini” etkilemesidir (Drummond, 1991). Psikolojik bağımlılık olarak tanımlanan bu süreç sonrasında kişi yine bu rahatlama ve iyi hissetme duygularında kalabilmek için madde kullanımına devam eder. Kişi madde kullanımına devam etse de ilk kullanımdan aldığı hazzı alamamaya başlar yani artık madde kullanan kişi bağımlılık yapıcı maddenin keyif verici etkilerine tolerans geliştirmeye başlamıştır. İlk kullanımda elde etmiş olduğu hazzı bulabilmek adına kullanıcı sürekli doz arttırır. Yani aynı şekilde keyifli ve rahatlama hissettiren duyguları yaşayabilmek adına daha fazla madde kullanır. Bu süreç sonunda kullanıcıda fiziksel bağımlılık ortaya çıkmış olur. Madde kullanan kişide fiziksel bağımlılık sürecinin en güçlü göstergesi kişinin belirli aralıklarla

madde kullanımının ardından ani olarak madde kullanımını bırakmasını izleyen durumda ortaya çıkan “yoksunluk krizi” belirtileridir. Kullanıcı artık maddeyi keyif almak için değil yoksunluk krizi yaşamamak için kullanmaya devam eder. Tüm bu gelişim evreleri göz önüne alındığında artık kullanıcı içinden çıkılması oldukça güç olan kısır döngü sürecine girmiş demektir (Uzby, 2009).

Uzby (2009) araştırmasında, madde kötüye kullanımı ve bağımlılık alt kültürlerinin başlangıcının neredeyse insanlık tarihi kadar eski olduğunu belirtmektedir. Bundan dolayıdır ki ülkemizde de etkili olan bu alt kültürün anlaşılabilmesi için bağımlılık hastalığının çok boyutlu olarak gelişim süreçlerini, nasıl ortaya çıktığını ve değişim özelliklerini iyi bilmek gereklidir. Yine bu çalışmada geçmişte bağımlılık tarihinin ilk kalıntılarının milattan önceye dayandığı görülmektedir. Bağımlılık tarihinde yazılı belgelere göz gezdirildiğinde ilk maddenin alkol olduğu görülmüştür. Geçmişte insanların, alkolün kaygıyı ve gerginliği giderici etkilerini fark ettiği, hatta bazılarının alkole kutsal anlamlar yükledikleri görülmüştür. İlk olarak Ermenistan bölgesinde M.Ö. 6000’lerde üzüm fermantasyonu ile alkol elde edildiği, Mısırdaki ise M.Ö. 4000’li yıllarda halkın arpa kullanarak bira yaptığı bilinmekteydi.

Bir başka kaynağa göre ise; M.Ö. 2000’de Mısırların, M.Ö. 2700’lerde Çin ve Hint Uygarlıklarının, M.Ö. 4000’de ise Sümerlerin haşhaş ekimi, afyon üretimi ve hastalıkları tedavi etmek amaçlı afyondan yaptıkları ilaçlarla bağımlılık tarihinin başladığı ileri sürülmektedir (Dilbaz, 2011). Eski Hindistan’da M.Ö. VI. yüzyılda esrarın uyutucu özelliğinden dolayı kullanıldığı, M.Ö. 2000’lerde ise Eski Çin’de narkotik olarak kullanıldığı ve hatta anestezinin doğmasına sebep olduğu bilinmektedir. Esrar, Orta Çağ İslam dünyasında ise haşış ismiyle anestezide kullanılmaya devam edilmiştir (Demirhan, 1979).

Geçmişten günümüze bağımlılık yapıcı olan maddelere ve bağımlılık hastalığına bakıldığı zaman, 1960’lara kadar bu durumun ciddi bir sağlık sorunu olarak algılanmadığı görülmektedir. 1960’lı yıllarda bağımlılık yapıcı maddeyi kötüye kullanım artık bir davranış bozukluğu olarak tıp alanyazınına girmiş ve tedavisine yönelik ciddi planlamalar 1980’li yıllardan itibaren yapılmaya başlanmıştır. Bu durumun en önemli sebeplerinden biri, Vietnam savaşı sonrasında ortaya çıkan opioid kullanımının 200 binden fazla askerin bağımlılığına sebep olmasıdır (Uzby, 2009). Madde kötüye kullanımının ve bağımlılığın toplum içerisinde süregelmesinde ve gençler arasında alt kültür oluşturmasında etkili olan bazı gruplar olduğu bilinmektedir. Bu gruplardan birini 1960’lı yılların sonlarına doğru Batı Avrupa’dan yayılmaya

başlayan Hippi akımını savunan grup üyeleri oluşturmuştur. Bu akım başlangıçta savaş karşıtlığı ve müzik yapma ile gençler arasında alt kültür oluşturmuş daha sonrasında ise kendilerine “Çiçek Çocukları” demişlerdir. Bu akım zaman geçtikçe madde kullanım sloganları, çeşitli giyim tarzları ve yaşam biçimleri ile güçlü bir alt kültür oluşturmuştur. Günümüzde de bazı müzik grupları ve hard rock-mental müzik grup üyeleri fanlarında madde kullanımının yoğunlaştığı görülmektedir (Uzbay, 2009).

Türkiye’de son yıllarda uyuşturucu madde kullanım durumu diğer ülkelere oranla daha düşük olsa da (Türkiye Uyuşturucu Raporu, 2019), giderek artan madde kullanım sorunu bağımlılık gündeminin Türkiye’de de yerleştiğini gözler önüne sermektedir. Ülkemizde yapılan araştırmalarda ise suça itilen ve sokak yaşamı olan çocuk ve ergenlerde uyuşturucu madde kullanım yaygınlığının diğer gruplara oranla daha fazla olduğu saptanmıştır (Ögel, 2005).

2.1.1. Madde Bağımlılığı ve Nedenleri

Uyuşturucu madde bağımlılığı kronik ve tekrarlayan bir hastalıktır. Bağımlılık yapan maddeler başta iyi hissettiren duygu ve durumlara sebep olurlar veya kişideki rahatsızlığın giderek azalmasını ve rahatlmasını sağlarlar. Yani bağımlılık yapan maddeler genellikle pozitif pekiştirici (öfori üreten) ya da negatif pekiştirici (belirtileri hafifleten) olarak kişinin hayatında işlevsel hale gelir. Ayrıca uyuşturucu kullanımıyla ilgili çevresel uyarıcılar, uyuşturucular olmadığı zamanlarda bile koşullu bir tepkiye sebep olabilir (Cami ve Farre, 2003). Örneğin kişi uyuşturucu maddeyi alırken kullandığı eşyaları gördüğü zaman ya da uyuşturucu madde kullanırken dinlemiş olduğu bir şarkıyı duyduğu zaman uyarılır. Yani bu gibi durumlar kişinin tetiklenmesine sebep olur. Böylece ortaya çıkan yoksunluk belirtileri bağımlı kişi için zorlayıcı uyuşturucu arama ve alma davranışına da sebep olmuş olur. İşte bu şekilde bağımlı kişinin hayatında sürekli tekrarlayan uyuşturucu arama, alma ve kullanma davranışları kişinin hayatında olumsuzluklara neden olan bir kısır döngüye girmesine sebep olur (Ögel, 2000).

Zaman zaman birbiri ile karıştırılabilen madde bağımlılığı, sorunlu madde kullanımı ve madde kötüye kullanımı aynı kavramlar değildir. Uyuşturucu maddeleri ve ilaçları kötüye kullanımı olan ya da sorunlu madde kullanımı olan her kişiye bağımlı tanısı konamaz. Madde kötüye kullanımı; herhangi bir maddenin ya da ilacın çoğu zaman bireyin kendisi tarafından onaylanan sosyal ya da tıbbi şekillerden sapmış tarzlarda kullanılması durumudur (Kaya, 2014).

Sorunlu madde kullanımı ise çoğu zaman madde kötüye kullanım durumu ile benzeşmektedir. Ancak bu kavram doktorların reçete ettikleri ilaçların kişi tarafından uygunsuz kullanımına karşılık gelmektedir. Madde bağımlılığı kavramı ise bir maddenin ya da ilacın kişinin tasarladığından daha fazla kullanılması ve kullanılmadığı zamanlarda yoksunluk belirtilerinin ortaya çıkması demektir (Kaya, 2014).

Alkol, hallüsinojenler, esrar, opiyatlar, uçucular, sakinleştirici ve uyuşturucu ilaçlar, uyarıcılar, tütün ve diğerleri için de geçerli olmak üzere DSM-V’te madde bağımlılığı tanısının konulabilmesi için aşağıda verilen maddelerin 12 aylık süreç içerisinde en az iki tanesi ile kendini gösteren, klinik yönden belirgin sıkıntılara yol açan veya işlevsellikte düşmeye yol açan durumların oluşması madde kullanım bozukluğunu/bağımlılığını düşündürür. Madde bağımlılığı için tanı kriterleri şu şekilde belirtilmektedir (DSM-V, ss.1-13):

1. Çoğu zaman istenildiğinden daha büyük ölçüde ya da daha uzun süreli bağımlılık yapıcı madde almak.
2. Madde kullanmayı bırakmak ya da denetim altında tutmak için sürekli devam eden istek ya da sonuç vermeyen çabalarda bulunmak.
3. Maddeleri elde edebilmek ve kullanmak için gerekli olan etkinlikler için fazla zaman harcamak.
4. Madde kullanmaya yönelik olarak büyük bir istek duymak, maddeyi aşermek.
5. Gündelik hayatta var olan iş, okul ya da evdeki sorumluluklarını yerine getirememek.
6. Madde kullanımı sonrasında ortaya çıkan sürekli ya da yineleyici toplumsal, ekonomik ve kişisel sorunlara rağmen kullanıma devam etmek.
7. Madde kullanımı sebebiyle oluşan toplumsal, işle ilgili ya da eğlenme-dinlenme etkinliklerinin kişi tarafından bırakılması.
8. Yineleyici ve tehlikeli durumlarda madde kullanımı.
9. Bağımlılık yapıcı madde kullanımı sebebi ile ortaya çıkan yineleyici bedensel ya da ruhsal problemlerin ortaya çıkmasına rağmen kişinin kullanıma devam etmeyi sürdürmesi.
10. Kişinin aynı etkiyi sağlamak için daha fazla madde kullanım dozunu arttırması ya da aynı ölçüde madde kullanımına karşı maddenin daha az etki sağlamasına yönelik tolerans geliştirmesi.
11. Bağımlılık yapıcı maddelerin yoksunluk belirtilerinin gelişmiş olması gerekmektedir.

Madde kullanımında ergenlik dönemi, kritik zamanlar açısından göze çarpan bir dönem olarak kabul edilmektedir. Ergenlik dönemi bireyler için hem fiziksel hem psikolojik olarak ani ve yoğun değişikliklerin ve çatışmaların yaşandığı çalkantılı bir gelişim evresidir. Bu gelişim evresi bireyin yaşadığı tüm zorlu değişimlere rağmen çocukluk döneminden çıkıp yetişkinliğe kadar uzanacak olan bir gelişim yolculuğunu kapsar (Gümüş ve Talu, 2020). Bu dönemdeki gençlerde hazza ulaşma arzusu ve heyecan arayışı dikkati çeken özelliklerdendir. Bu da kişiyi madde kullanım gruplarına iten nedenler arasında görülmektedir. Ülkemizde 12-24 yaş aralığında bulunan genç kitlenin uyuşturucu sorunuyla karşı karşıya kaldığı ve içinde bulunduğu ergenlik dönemi özelliklerinden dolayı madde kullanımı açısından değerlendirildiğinde risk grubu oluşturabilecek potansiyelde olduğu bilinmektedir.

Madde kullanımı açısından riskler oluşturan bir dönem olarak kabul edilen bu dönemde, ergenlerde madde kullanımının tek bir risk faktöründen ziyade birçok sebebi bulunmaktadır (Gül ve Güneş, 2009). Bu sebeplerden bazıları kişiye bağlı faktörler, aile ilişkilerine yönelik faktörler, arkadaş gruplarına bağlı faktörler, kültürel, toplumsal ve biyolojik risk faktörleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Gül ve Güneş, 2009).

Kahyaoğlu (2019) tarafından yapılan çalışmada, çocuk yetiştirme sürecinde ailelere oldukça önemli sorumluluklar düştüğü belirtilmiştir. Bu sorumluluklardan bazıları; çocuğun olumlu kimlik gelişimi, davranışlarının şekillenmesi ve sağlıklı bir gelişim sürecine oturmuş bir karakter oluşumu olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bu konularda ebeveynlere çok fazla görev ve sorumluluk düşmektedir. Bu bahsi geçen konuları gerçekleştiremeyen ailelerde çocuklar farklı bir arayış veya kaçış arzusu ile madde kullanımına yönelebilirler. Bu araştırmada aile içerisinde madde kullanan bir kişinin olmasının çoğu zaman aile içi iletişimin bozulması ve çatışmaların başlamasına yol açtığı da belirtilmiştir. Şiddetin, geçimsizliğin ve çatışmaların olduğu ailelerde çocuklar ya da gençler aile ortamından kaçmaya yönelirler. Bu nedenle, kişi her kaçış yolunu düşünmeden tercih eder hale gelir. Bağımlılık yapıcı maddelerin kullanımı da tam olarak bu kaçış yollarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Uyuşturucu madde kullanımının olduğu bir aileye bakıldığında ailenin yoksulluğu, aile içi çatışma ve şiddet gibi problemlerle sıkça karşılaşılır. Yoksul bir ailede dünyaya gelen çocuk para kazanmak ve erken yaşta çalışmak sorumluluklarını üstlenmek zorunda kalır (Tekin, 2019). Bu gibi problemler ortaya çıkması çocukları sokağa ve suç işlemeye itebilir. Çocuğun okuldan uzaklaşması, kolay yoldan para kazanmak istemesi ve suçta

bulaşması, sokakta kalmaya başlama ve uyuşturucu madde kullanımı gibi birçok problemle karşı karşıya kalmasına neden olabilmektedir. Sokakta kalan, suça bulaşan çocuk; yaşadığı aşağılık, değersizlik duygularını ve bunların yarattığı ruhsal çatışmaları bastırmak için madde kullanımını bir kaçış yolu olarak kullanır (Ögel, 2000). Bu çocuklar madde etkisindeki trans hallerini ruhsal çatışmalarıyla dolu yaşam alanına tercih etmekte ve madde kullanım döngüsü bu şekilde devam etmektedir (Tekin, 2019).

Diğer yandan uyuşturucu madde kullanımının nedenleri arasında kişide ortaya çıkan can sıkıntısını yok saymak, eğlenmek, kaygılarını ve korkularını bastırmak, travmatik yaşantıları ve bu yaşantıların ortaya çıkardığı duyguları ortada kaldırmak, depresyon duygu durumundan çıkmak gibi amaçlar doğrultusunda kişiler madde kullanımına yönelmektedir (Gezek, 2007). Uyuşturucu madde kullanıcıları kaygıyı bastırma işlevinden dolayı maddenin vermiş olduğu geçici rahatlama hissine erişmek isterler. Madde kullanan kişi kendisinde var olan boşlukları bu şekilde doldurmak için uyuşturucu madde kullanımına devam eder.

Psikolojik etkenler ve bazı teoriler açısından bakıldığında, madde kullanım durumuna sebep olan faktörlerin farklı şekillerde açıklandığı görülmektedir. Psikanalitik teori, bağımlılığın oluşumundaki etkeni kişinin dürtüleri ve toplumsal değerleri arasında dengeleme sağlamaya çalışan egonun işlevinde ortaya çıkan bozulmaların, bazen de bireyin yetersizlikleri ile başa çıkma çabasının olduğunu varsaymaktadır (Freud, 1923). Öğrenme teorilerinden klasik koşullanma teorisi bireyin madde ile ilişki kurduğu uyaranlar ile karşı karşıya kaldığında madde kullanma isteğinin artacağını ve bağımlılığın gelişebileceğini açıklamaktadır. Edimsel koşullanma teorisi ise maddenin sağladığı pozitif etkiden dolayı stresle başa çıkma yöntemini madde olarak kodladığı yönünden açıklamaktadır (McCusker, 2001). Sosyal öğrenme teorisi kapsamında değerlendirildiğinde ise kişinin rol model aldığı kişileri gözlemlemesi ve takip etmesi yolu ile madde kullanımına sebep olabileceğini açıklamaktadır (Bandura, 1997; akt. Kahyaoğlu, 2019). Son olarak madde kullanımı bilişsel teori çerçevesinde incelendiğinde çarpık bilişlerin yani otomatik inançların madde kullanımına sebep olabileceği görülmüştür (McCusker, 2001).

Bireylerin bağımlılık durumu ile sosyo-ekonomik statüsü arasındaki ilişki incelendiğinde madde kullanımı ile sosyo-ekonomik düzey arasında kesin bir yargıya varılamadığı görülmektedir. Bireylerin sosyo-ekonomik düzeyi, yaşamı boyunca bazı risk faktörlerine ve madde kullanımına sebep olarak kişinin çocukluk dönemini ve daha sonraki

yetişkinlik dönemini olumsuz olarak etkilemektedir (Tekin, 2019). Örneğin, kolay bir şekilde bulunabilen ve ucuz olan uçucu maddeler grubu ve eroinin daha çok yoksul kişiler ve bu ailelerin çocukları tarafından kullanıldığı bilinmektedir.

2.1.2. Madde bağımlılığı tedavisi ve önleme süreci

Alkol ya da madde bağımlılığı tedavi sürecinin amacı, bağımlı kişinin madde kullanmaya başlamadan önceki iyilik haline dönmesini ve bu hali sürdürebilmesini sağlamaktır (Ögel, 2000). Bunun yanında kişinin bozulmuş olan sosyal uyumunu, fiziksel ve ruhsal sağlığını yeniden toparlayabilmesi için madde kullanımını bırakmasında kişiye yardım etmektir. Bundan dolayı da bağımlılık tedavisinde tek bir alan ya da tek bir yaklaşım yerine birçok alanda uygulamalar eş güdümlü olarak yürütülmektedir (Uluğ, 2019). Bu amaçla bağımlı kişilere ilaç tedavisi, psikoterapi ve psikososyal yaklaşımlar birlikte uygulanmaktadır.

Bağımlılık hastalığı, kişiyi bağımlılık döngüsüne sokan alkol ya da uyuşturucu maddeyi bağımlı kişinin kontrollü kullanımına olanak tanımaz. Yani kişi bağımlı olduğu maddeyi alır ya da bağımlılığı söz konusu olan davranışı yineler ise bağımlı kişi yeniden bağımlılık döngüsü içine girmiş olur ve bu döngüden çıkmakta çok zorlanır hatta çoğu zaman çıkamaz (Ögel, 2000). Bunun sebebi madde kullanım isteğinin kendi kendisini başlatan ve çok güçlü bir dürtü olmasıdır. Bu nedenle de madde bağımlılığı tedavi süreci belirli bir zaman aralığında değil kişinin yaşamı boyunca sürdürülür bir tedavi biçimi şeklinde uygulanır.

Bağımlılık hastalığı insanlarda doğuştan var olan ya da insan bedeninde kendiliğinden madde isteği olarak görünen bir hastalık değildir (Ögel, 2005). Ancak uyuşturucu madde ile tanışan kişi belki de yaşamı boyunca ondan ayrılamaz hale gelecektir. Kendi doğasından uzaklaşmış olan kişi veya kişiler artık ancak uyuşturucu madde ile var olabilir duruma gelirler. Bundan dolayı bu hastalık tek başına insan faktörü üzerine kurulamaz. Yani bağımlılık teorisi sosyal ve çevresel faktörler ile doğrudan ilişkili olarak çalışılmalıdır (Tekin, 2019). Ayrıca bağımlılık hastalığının tedavisi uyuşturucu madde kullanan kişilerin kullandıkları maddeler ve madde kullanan kişilerin kişilik özellikleri ile ilişkili yaşadıkları sorunlara bağlı olarak değişim göstermektedir. Bu hastalık ile mücadele eden birçok kişide aynı zamanda fiziksel, ruhsal, mesleki, ailevi ve sosyal birçok sorunun da varlığı uyuşturucu madde bağımlısı kişilerin tedavi sürecini güçleştirmektedir.

Bağımlılık hastalığı hem birçok etki alanı olan hem de birçok alandan etkilenen çok boyutlu bir hastalıktır. Bundan dolayı da madde bağımlılığı tedavi süreci incelendiğinde, farklı birçok modelin var olduğu ve bu modellerin bağımlılığa ilişkin çalışmalara ışık tuttuğu görülmektedir. Bu tedavi modellerinden biri de bilişsel davranışçı terapi yaklaşımıdır. Bağımlılık tedavisinde bilişsel davranışçı terapi bağımlı kişinin madde kullanımına sebep olan risk faktörlerinin değerlendirilmesi ve bu faktörlerin erken belirtilerinin öngörülmesine kaynaklık etmesi açısından önemli bir tedavi yaklaşımıdır. Bilişsel davranışçı terapi yaklaşımı bağımlılık tedavisini bağımlılık davranışını bırakmaya hazırlık, kişide istenen davranış değişikliğini sağlamak ve sürdürüm olarak üç aşamada ele almaktadır (Hearon, McHugh ve Otto, 2010). İlk aşama olan hazırlık aşamasında kişinin tedavi sürecine istekli hale gelmesi amaçlanmaktadır ve bu doğrultuda bağımlı kişi ile umudun aşılması çalışmaları yapılmaktadır. Sonraki süreç olan değişikliğin sağlanması sürecinde ise kişi ayaktan ya da yatarak arınma tedavisine alınır, bu süreçte gerekli olan ilaçların kişi tarafından alınması önemlidir. Son süreç olan sürdürüm aşaması ile de kişiye olumsuz davranışları yerine koyabileceği olumlu davranış örüntüleri öğretilir (Güven, 2019).

Bağımlılık bir beyin hastalığı oluşunun yanı sıra bir sosyal olgu olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bağımlılığın, toplumun en küçük birimi olan aile kavramından bağımsız olarak ele alınması zordur. Çünkü bu hastalık aileyi ve toplumu etkisi altına alan, bağımlı kişi ve ailesini birçok alanda olumsuz etkileyen bir hastalıktır (Ögel, 2010). Bağımlılık, bağımlı kişi ve ailesinin hayatında ekonomik durumlar, yasal sorunlar, aile içi ilişki sorunları ve şiddet gibi alanlarda olumsuz anlamda etki gösteren bir hastalıktır. Bundan dolayı, tedavi ve önleme süreçlerinde kişi ile yapılan çalışmalara ek olarak aileyle de çalışmaların yürütüldüğü bilinmektedir. Bağımlılıkta aile terapisi modellerine bakıldığında; kısa stratejik aile terapisi, değişim modeli ve motivasyonel görüşme, hedef odaklı terapi, bilişsel davranışçı aile terapisi, yapısal aile danışmanlığı, genişletilmiş aile sistemi, kuşaklar arası aile terapi yaklaşımı, psikodinamik nesne ilişkileri aile terapisi gibi pek çok terapi yaklaşım modeli olduğu bilinmektedir (Altıntaş ve Çalışgan, 2019).

Madde bağımlılığı tedavi sürecinde yer alan önemli yöntemlerden biri de grup terapileridir. Bağımlılık tedavi sürecinde grup terapileri, hem terapötik amaçlı hem de psikoeğitim amaçlı kullanılmaktadır. Grup sürecinin amaçlarından birisi de kişilerde var olan sosyal davranış eksikliklerini gidermek ve davranışlarını düzenleme becerilerini geri

kazandırmaktır (Koç, 2019). Grup terapilerinin hastalar üzerindeki etkisine bakıldığı zaman özellikle umut aşılama, kişilerin birbirinden öğreniyor olması durumu ve evrensellik boyutlarının hastalar üzerindeki iyileştirici etkisi farkedilmektedir (Beyazyürek, Kalyoncu, Mırsal, Nasibe ve Pektaş, 2003). Aynı zamanda grup terapi süreci madde bağımlısı kişilerin hastalığını kabullenebilmesi ve tedavi motivasyonundaki sürekliliği sağlaması açısından büyük önem taşır (Koç, 2019).

Bağımlılık hastalığının tedavi sürecinde kuram temelli bilimsel kökenli tedavi yöntemlerinin yanı sıra kendine yardım ve destek gruplarından oluşan, grup üyelerinin deneyimlerine dayanan iyileşme toplulukları da vardır. Bu toplulukların en bilinenleri “Adsız Alkolikler Topluluğu, Adsız Narkotikler Topluluğu ve 12 Basamaklı Program Üyeleri Topluluğu”dur. Bu toplulukların ortak özelliği ortak bir hastalık ya da yaşama dair var olan bir soruna bağlı olarak bireylerin bu sorunlara çözüm bulabilmek adına bir araya geldikleri yardım gruplarıdır. Bu yardım gruplarının ana amacı, grup üyelerinin birbirleriyle deneyimlerini paylaşmaları ve birbirlerini desteklemeleridir (Ammon, Kaskutas ve Zembre, 2004). Bu yardım gruplarına katılmak için alkol ya da maddeyi bırakma isteği dışında hiçbir şart aranmamaktadır. Gönüllülük esaslı katılım sistemi ile çalışan kendine yardım ve destek gruplarıdır.

Profesyonellerin ya da bilimsel bilginin ışığında oluşmuş yapılar olmayan bu gruplar ‘12 Basamaklı İyileşme Programları’ başlığı altında incelendiğinde tarihte ilk örneğinin 1935 yılında Amerika’da Bill Wilson ve Dr. Bob Smith tarafından kurulan Adsız Alkolikler (AA) olduğunu görülmektedir (Akın, 2017). Adsız Alkolikler topluluğunda yer alan alkol bağımlısı kişilerin ayık kalabilmesi ve diğer alkol bağımlısı kişilerinde ayık kalmasını sağlamayı amaçladığı görülürken, diğer bir yardım ve destek grubu Adsız Narkotik (NA) Topluluğuna bakıldığında ise madde kullanımı olan kişilerin maddeden uzak durmaları ve diğer madde kullanan kişilerin maddeden uzak durmalarını sağlama amacı göze çarpmaktadır. Günümüzde 132 ülkede yaptığı çok sayıda toplantı ile bağımlılıkta iyileşme sürecine yönelik kendine yardım grupları arasında en aktif ve işlevsel iyileşme topluluğu olarak bilinmektedir (Zembre ve diğerleri, 2004). Adsız Narkotik programına göre, kişi ancak 12 basamağı uyguladığında yeni bir yaşam yolu içine girmiş ve iyileşmesini mümkün kılmış olabilir (NA Arkadaşlık Birliği, 2012).

Bağımlı olmayan kişilerin ve iyileşmekte olan bağımlıların oluşturduğu Minnesota İyileşme Modeli bugün Amerika’da hala yaygın bir şekilde kullanılmaktadır (Zembre ve

diğerleri, 2004). Bu anlayışı benimseyen kişilerin ‘12 Basamak İyileşme İlkeleri’ çerçevesinde eğitimlere tabi tutulduğu bilinmektedir. Bağımlı kişiler ‘12 Basamaklı İyileşme Programı’ içinde “Ben değil, biz iyileşiriz” görüşü ışığında bir başka bağımlı kişi ile kurduğu ilişkiyi kullanarak iyileşmeyi öğrenir. Bağımlılık hastalığını fiziksel, zihinsel ve ruhsal bir hastalık olarak kabul eden ‘12 Basamaklı Bağımlılık Programı’nın özü ruhsallık ilkesine dayanmaktadır (NA Arkadaşlık Birliği, 2012). Bu grubun üyeleri basamakları çalışarak kendilerinin anlamlandırdıkları şekilde yüksek güç ile yani inandıkları güç ile bağlantılarını güçlendirirler.

Bağımlılık hastalığı, insanın hayatı boyunca süren içinde aktif kullanım dönemini ve ayrıca bunun yanında madde kullanımının durdurulduğu dönemi de barındıran kronik bir hastalıktır (Bozkurt, Can, Evren ve Yılmaz, 2014). Bundan dolayı da madde bağımlılığı tedavi süreci remisyon ve depresme kavramlarını içerisine alan bir dönem olarak karşımıza çıkar. Bu süreçte depresmenin önlenmesi aslında kişinin remisyon süresinin uzaması da demektir. Bundan dolayı iyileşmeye doğru giden yolun bozulmaması ve yeniden kullanıma dönüşün olmaması yani kişide depresme kavramının aktive olmaması için alınması gereken önlemler konusunda da çalışmaların yapılması gerekmektedir (Ögel, 2005).

Bağımlılık, içerisinde hem düzelme hem de tekrardan nüks etme dönemlerini barındırır. Bundan dolayı tedavi süreci içinde ‘önleme’ kavramı büyük önem taşır. Önleme çalışmalarının hastalığın hem düzelme aşamasında hem de nüks aşamasında büyük önem taşıdığı görülmektedir. Bağımlılıkta önleme düzeyleri; bağımlılıkta birincil önleme, ikincil önleme ve üçüncül önleme olarak üç başlıkta ele alınmıştır. Bu basamaklı önleme düzeyleri, kişinin bağımlılığının evrelerine göre adlandırılmıştır (Ögel, 2010 ss.7-8).

1. Bağımlılıkta Birincil Önleme: Bağımlılık hastalığı ile ilgili çalışmaların kişide alkol ya da madde kullanımının henüz başlamadığı evrede gerçekleştiği dönemdir.
2. Bağımlılıkta İkincil Önleme: Bağımlılık hastalığı ile ilgili çalışmaların kişide alkol ya da madde kullanımının açıkça ilk görüldüğü evrede gerçekleştiği dönemdir. İkincil önleme henüz bağımlılığın tam olarak gelişmediği, halen bırakabileceği düşünülen kişilerde işlevseldir.
3. Bağımlılıkta Üçüncül Önleme: Bağımlılık hastalığı ile ilgili çalışmaların kişinin bağımlı olduğu duruma geldiği zamandan sonra yapıldığı dönemdir. Bu evrede ilk amaç bağımlılık hastalığının sonlanması değil hastalığın ortaya koyduğu olumsuz sonuçların azaltılmasıdır (Ataç, Çavdar ve Taşdemir, 2019).

2.2. Pozitif Genç Gelişimi

Gençliğin pozitif gelişimi yaklaşımı, bireyin bütüncül gelişimine ve genç bireylerin kendilerini kapsayan, olumlu sonuçlara odaklanan, bunu yaparken genç bireyleri kendi gelişimleri için aktif kılan, bunun yanında genç bireylere rehberlik edebilmeleri açısından aileleri ile işbirliği içinde çalışılmasının gerekliliğini savunan, ve üretken gençler olabilmeleri amacıyla beceriler kazandıran bir yaklaşımdır (Carlson, Oshri ve Toppl, 2017). Bu yaklaşım, gençlerin sosyal, duygusal, zihinsel ve ruhsal alanlarda bir bütün olarak olumlu gelişimini ve refahını sağlamayı vurgular.

Pozitif genç gelişimi, insana ilişkin birçok alanda gençlik üzerindeki olumsuz bakış açılarının önüne geçmeyi amaçlayarak, onların güçlü yanlarına odaklanan bir yaklaşımdır. Bunu yaparken sorun odaklı bakmak ve sorunu olan gençlere odaklanmak yerine tüm genç bireylerin sağlıklı ve olumlu yönde gelişimini hedefleyen çalışmalara ve uygulamalara odaklanır. Pozitif genç gelişimi anlayışı tüm bu çalışmaları ve uygulamaları önleyici, bütüncül ve pozitif bakış açısı felsefi alt yapısına dayandırarak yapmaktadır (Bowers, Forman, Lerner ve Phelps, 2009). Bu felsefi alt yapı ile gençlerin sosyal, duygusal, zihinsel, ruhsal bütün gelişim alanlarındaki yetkinliklerini geliştirmeyi ve güçlendirmeyi amaçlar.

Gençliğin pozitif gelişimi yaklaşımı, yalnızca dezavantajlı gruplara odaklanan bir bakış açısına sahip değildir. Dezavantajlı olmayan genç bireyler ile yapılan çalışmalara da katkı sağladığı görülmektedir. Bu yaklaşım genç kişilerin kendi kapasitelerini kullanarak kişisel ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamalarını, sağlıklı ve güvenli davranışlarını korumak adına olumlu davranışlarla ilişkilendirilmelerini desteklemektedir (Lerner, 2005). Bunun yanı sıra yaklaşımın odaklandığı noktalardan biri ise gençleri riskli davranışlardan korumanın mümkün olduğudur. Bunu yaparken, genç bireyleri risk faktörlerinden ayırıştırıp karşılarına çıkan fırsatlara ve kendi yetkinliklerine odaklanmalarını sağlamak, onların kişisel ve toplumsal gelişimleri açısından önem arz etmektedir. Bu durum da gençlerin yaşamlarındaki risk faktörlerini ve koruyucu faktörleri belirlemenin önemini göstermektedir. Bu çalışmanın uyuşturucu madde kullanımı ve bağımlılığı üzerindeki risk faktörlerini ve koruyucu faktörleri belirlemesi açısından ortaya koyduğu sonuçların, gençliğin pozitif gelişimi yaklaşımı alanyazını için de önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca pozitif genç gelişimi temelli çalışmalara ve bu çalışmalar doğrultusunda yapılan uygulamalara da ışık tutacağı düşünülmektedir.

Gençliğin pozitif gelişimi kuramı, bireyin kişisel ve toplumsal yararını gözeterek sorumluluk almalarını, bir işi becerilerine hakim olarak yeterli bir şekilde yapabilmelerini yeterli ve yararlı olma duygusu kavramları ile açıklar (Merrick, Shek ve Sun, 2012). Bunun yanında kuramın önemli kavramlarından biri de toplum içinde bir yere ait olma yani toplumun bir parçası olabilme durumunu açıkladığı aitik duygusudur. Güç duygusu kavramını ise, genç bireyin kariyer planlarında daha çok eğitim kanallarına erişiminin olması gerektiği ve yaptığı tercihleri değerli görmesinin önemine vurgu yapmaktadır. Bu kuramın, tüm bu kavramların ve tanımların genç bireylerin olumlu davranışlarını desteklediği görüşü üzerine 30 yıl öncesinde araştırmacılar tarafından ortaya atıldığı bilinmektedir (Lerner, 2005).

Alanyazında pozitif genç gelişimi bakış açısı ile yapılan ilk çalışmaların, gençlerin suçluluğunu azaltmak amacı ile 1950’li yıllarda ABD’de yapıldığı görülmektedir (Aslan, 2014). Toplum içerisinde önemli bir problem haline dönüşen genç suçluluğu, aileler ve çocuklar ile yapılan çalışmalar ve uygulamalar doğrultusunda azaltılmaya çalışılmıştır. ABD’de bu doğrultuda yapılan çalışmaların halen devam ettiği bilinmektedir. Bunun yanı sıra, bu çalışmalardan en önemlilerinden birinin önleyici çalışmalar ile aile, okul ve toplum ile yapılan uygulamalar olduğu da bilinmektedir (Aslan, 2014).

Pozitif genç gelişimi yaklaşımını odak alan ve ABD’de en kapsamlı programlardan birini uygulayan “4H Youth Development” adlı sivil toplum kuruluşu, 5-21 yaş aralığındaki tüm genç bireylere hizmet vermektedir. Bu modelin odaklandığı noktalardan en önemlisi, kırsal kesimlerde yaşayan gençlerin yaşamına yarar sağlamak ve olumlu yönde gelişimlerine katkıda bulunmaktır. Bunu yaparken bilim, yurttaşlık, sağlıklı yaşam ve uygulama, değerlendirme başlıkları altında dört ayrı program yürütülmektedir. Sağlıklı yaşam programının içeriğinde, uyuşturucu madde bağımlılığı konusunun yer aldığı ve bu doğrultuda madde kullanan ya da madde bağımlısı olan gençlerle çalışıldığı görülmektedir (Aslan, 2014).

ABD’de pozitif gençlik değerlendirmesi projesi kapsamında gençlik geliştirme programlarının değerlendirildiği bir çalışmada, önleme programlarının neden hem olumlu hem de problemlili genç gelişimini etkileyen faktörleri incelediği açıklanmıştır (Berglund, Catalano, Hawkins ve Ryan, 2015). Bu çalışmada gençlerin olumlu davranışlarının teşvik edilip, problemlili davranışlarının önlenmeye çalışılması yaklaşımı ile gençlerin pozitif gelişiminin devamının sağlandığı ortaya konulmuştur. İncelenen gençlik geliştirme projelerinin 24 tanesinde, alkol ve uyuşturucu kullanımı, sigara kullanımı, suç ve saldırganlık içeren davranış,

okula bağıllık, okuldan kaçma, şiddet gibi problemleri davranışlarda önemli düzeyde iyileşmeler olduğu saptanmıştır. Ayrıca araştırmanın bulgularından bir diğeri de ailenin, toplumun ve okulun projelerde birlikte yer alması gerekliliğidir. Böylece gençler için gerekli kaynaklar birlikte değerlendirilecek ve yapılan uygulamaların etkisi gençlerin pozitif gelişimine bir bütün olarak yansıtacaktır (Catalano ve diğeri, 2015).

Sun ve Shek'in (2010) Hong Kong'daki Çinli ergenlerin yaşam doyumunu, pozitif gençlik gelişimini ve problemleri davranışlarını incelediği araştırmaya 48 okuldan seçilen 7,975 ilköğretim öğrencisi katılmıştır. Yapılan çalışmada yaşam doyum kavramı ile uyuşturucu madde kullanımı, suç öyküsü ve problemleri davranış arasında anlamlı negatif korelasyon olduğu bulunmuştur. Yani bu durum gençlerin pozitif gelişimi için uyuşturucu madde kullanımı ve suç işleme davranışının risk faktörü olarak karşımıza çıktığını göstermektedir. Ayrıca, araştırmanın uyuşturucu madde kullanımı ve suç işleme davranışını sorunlu davranış göstergeleri olarak incelemesinin yanı sıra problemleri davranışta bulunma niyeti olarak da incelemesi alanyazına katkı olarak değerlendirilebilir. Araştırmanın önemli bulgularından biri ise düşük pozitif gelişim gösteren erkek ergenlerin uyuşturucu madde kullanım davranışının ve suç işleme davranışında bulunma niyetinin yüksek pozitif gelişim gösteren erkek ergenlere göre daha fazla olmasıdır. Bu durumda, gençlerin yaşamında risk faktörlerini belirlemenin, yapılması planlanan çalışmalar ve uygulamalara ışık tutması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

ABD'de yapılan bir araştırma, kamu çocuk esirgeme kurumu çalışanlarına ve kurumda bulunan ergenlere yönelik sosyal yardım programlarının içeriğini yansıtmaktadır (Amodeo ve Collins, 2007). Program kapsamında verilen eğitim, madde kullanımı ve madde bağımlılığı sorununu Pozitif Genç Gelişimi (PGG) yaklaşımını kullanarak ele almıştır. İlgili araştırmada uygulanan eğitimin inşa edilmesi; güçlü yönler, başa çıkma ve değişim aşamaları olmak üzere üç aşama üzerine tasarlanmıştır. Yapılan araştırmanın amacı, "Gençlerin problemleri davranışlarla meşgul olduğu ve kronik kendini savunma kalıpları geliştirmiş olabileceği durumlarda gençlik çalışanları PGG yaklaşımını nasıl kullanabilir?" sorusuna cevap aramaktır. Ergenlerin öz değerlendirme süreçlerine katkıda bulunmak için madde kullanım sebeplerine yönelik sorular içeren kontrol listelerini kullanarak gençlerin madde kullanımı ile ilgili farkındalıklarının artmasına katkı sağlanması hedeflenmiştir. Araştırmanın bulguları, gençlerin ilk madde deneyiminin bağımlılık sürecine dönüşmemesi ve madde deneyimi olmayan gençlerin ise deneyimlemesinin önüne geçilmesi için rutin olarak alkol ve uyuşturucu

kullanımının gençlerin hayatında oynadığı roller ile ilgili her genç ile konuşulmasının gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Risk ve koruyucu faktörlerin madde bağımlılığındaki rolünün belirlenmesi amacıyla yapılan bu araştırma bulgularının gençlere nasıl yansıtacağı ele alındığında, gençlerin yaşam ve aile koşulları, eğitim süreçleri, uyuşturucu maddelere erişim gibi birçok faktörün belirlenmesi ve tüm bunların gençlerin pozitif gelişimlerini desteklemede kullanılabilmesi noktasında önemlidir. Bu doğrultuda, gençlerin risk faktörlerine maruz kalmasını sınırlandırmak adına harekete geçmeleri için fırsatlar oluşturur. Böylece gençlerin, koruyucu faktörleri tanıyıp risk faktörlerinin karşısına koruyucu faktörleri koyarak bağımlılık hastalığına karşı mücadelede önemli adımlar atabilecekleri düşünülmektedir.

2.3. Ergenlerde Madde Bağımlılığı ile İlgili Araştırmalar

Ergenlik dönemi bireyin birçok alanda değişim ve gelişim yaşadığı bir gelişim evresidir. Ergenlik; yeni bilgi ve becerilerin kazanılması ve uygulanması, bunun yanı sıra dönemin getirdiği çeşitli uyum problemlerinin yaşandığı kritik bir dönemdir (Tamar, 2005). Bunlardan bazıları; ergenin erken cinsel ilişki deneyimi, alkol kullanımı, uyuşturucu madde kullanımı, evden kaçma ve okul terk davranışlarıdır (Tamar, 2005).

Henry, Knight ve Thornberry'nin (2011) erken uyarı indeksini inceledikleri bir araştırmada, ergenlik döneminde problemlerli davranışlar ve bunun çıktılarının 'okuldan ayrılma uyarıları' olarak anılabileceği belirtilmiştir. İncelenen erken uyarı indeksinin bir diğer sonucu, suç işleme davranışı ve madde kullanımının okuldan ayrılma uyarı indeksini olumsuz yönde etkilemesidir. Yani suç geçmişi ve uyuşturucu madde kullanımı olan ergenlerin okuldan ayrılma olasılığının daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Ancak sorunlu alkol kullanımının okuldan ayrılma olasılığı ile anlamlı düzeyde bir ilişkisi tespit edilmemiştir.

Siyez ve Aysan'ın (2007) ergenlerde görülen problemlerli davranışları etkileyen risk ve koruyucu faktörleri inceledikleri araştırmada, aile içinde var olan çatışmalı ilişki biçimi ile problemlerli davranış biçimi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Araştırmanın bulgularından biri, aile içinde çatışma yaşayan ergenlerin aile içinde çatışma yaşamayanlara göre daha fazla sigara, alkol ve madde kullanım davranışına sahip olmasıdır. Bunun yanı sıra, ebeveynlerin sağladığı sosyal destek mekanizmasının azlığı da başta alkol ve uyuşturucu madde kullanımı

olmak üzere problem davranışların artmasında rol oynamıştır. Araştırmanın bulgularından bir diğeri ise, aile ortamında ve yaşadığı çevrede alkol ve uyuşturucu madde kullanımı olan ergenlerin risk oluşturan davranışlarının daha fazla olduğudur. Koruyucu faktörler açısından incelendiği zaman akademik başarı durumunu önemseyen, okula yönelik tutumu pozitif olan, aile ilişkileri ve çocuklarla kurulan iletişim biçimi çatışmalı olmayan; aile üyeleri, arkadaş çevresi ve okul yönetimi tarafından yakından takip edilen ergenlerin, riskli ve problemleri davranış eylemlerinin daha az olduğu bilinmektedir.

Gezek (2007) tarafından sokakta yaşayan ve uyuşturucu madde bağımlısı olan 50 genç ile yürütülen araştırmanın amacı, uyuşturucu madde bağımlısı olan gençlerin bağımlılık düzeylerini ve bağımlılık sürecinde aile ilişkilerinin etkisini incelemektir. Araştırmanın sonucunda bağımlı kişilerin aileleri ile olan ilişkileri zayıf bulunmuştur. İncelenen alt boyutlarda duyguların ifade edilmesi, iletişim ve problem çözmede sorunlar yaşandığı görülmektedir. Araştırmanın bulgularına gençlerin suç yaşamı boyutundan bakıldığında ise, uyuşturucu madde kullanımı olan gençlerin suç işleme ihtimalinin yüksek olduğu bulunmuştur.

Elliott, Huizinga ve Ageton'un (1985) 11-17 yaş aralığındaki kız ve erkek çocukları ile suç davranışını ve uyuşturucu kullanımını birlikte inceledikleri araştırmada, suç ve madde kullanım davranışının altında yatan sebeplere odaklanmış ve çok sayıda kişisel ve durumsal etkileşimin birlikte yer aldığını bildirmişlerdir. Araştırmanın bir diğeri bulgusu ise, ergenlerin suç davranışını öncelikle akran grubu bağlamında göstermeleridir. Yani suçlu akran grubu ile ilişki içerisinde oluyor olmak suç davranışının başlaması ve istikrarlı bir şekilde artması bakımından risk faktörü oluşturmaktadır.

Ulusal alanyazında olduğu gibi uluslararası alanyazında da ergenler üzerinde yapılan araştırmalarda, aile faktörü ve bağımlılık arasında birbirini karşılıklı olarak etkileyen ve riskli durumları oluşturan etkenlerin olduğu ortaya konulmuştur. Aile bağlamında bakıldığı zaman sıklıkla görülen ilişki risk faktörleri; zayıf veya olumsuz iletişim, işlevsel olmayan ebeveynlik tarzları ve bunun yanında aile bağlarının zayıf olmasıdır (Fergusson, Horwood ve Lynskey, 1994). İlgili araştırmada bağımlılık ile birbirlerini karşılıklı olarak etkileyen diğeri bir risk faktörü ise suç davranışı olarak ifade edilmiştir. Aile işleyişinin ve davranış biçiminin bağımlılık hastalığı üzerindeki risk etkisinin suç davranışına göre daha fazla olduğu araştırmanın çarpıcı bulguları arasındadır.

Garnefski ve Okma'nın (1996) uyuşturucu madde kullanımı ve suç davranışı üzerinde aile, okul yaşamı ve akran gruplarının etkisini incelemek amacıyla yaptıkları bir araştırmada, uyuşturucu madde kullanımı olan ergenlerin, madde kullanmayan diğer yaşlılarına oranla neredeyse iki kat daha fazla aile yaşamı ile ilgili olumsuz bildirimlerinin olduğu ortaya çıkmıştır. Ergenlerin aile yaşamı ile ilgili söyledikleri olumsuz bildirimler, ebeveynlerin kendi aralarındaki ciddi tartışmalar, ebeveyn-ergen arasındaki tartışmalar, ergenlerin ailelerine karşı olan olumsuz duyguları olarak ifade edilmiştir. Aynı araştırmada ortaya konulan bir diğer sonuç ise, suç yaşamı olan ergenlerin, suç yaşamı olmayan akranlarına oranla yaklaşık iki kat daha fazla aileleri ve aile ilişkileri ile ilgili olumsuz bildirimlerin olduğudur. Burada da görüldüğü üzere, aile yaşamı ve kurulan aile ilişkilerinin hem madde kullanımı hem de suç davranışı için risk faktörü oluşturabilmektedir.

Scholte (1992) tarafından yapılan araştırmaya bakıldığında, çocuk ve ergenlerin okul yaşamının suç davranışı ile güçlü bir ilişkisi olduğu görülmektedir. Olumsuz okul ve akran deneyimi suç davranışını arttırmaktadır. Yani olumsuz okul yaşamı deneyimi ve olumsuz akran grubu deneyimine sahip olan ergenlerin suç ile ilişkili davranışlarının daha fazla olduğu bulunmuştur. Bunun yanı sıra, problemlı davranış ya da suç yaşamı olan ergenlerin bu durumunun okul yaşamını olumsuz etkilediğine ilişkin sonuçlar ortaya koyan araştırmalara da alan yazında rastlanılmaktadır. Uyuşturucu madde bağımlılığı ve suç davranışı üzerinde aile, okul yaşamı ve akran gruplarının etkisini incelemek amacıyla 15-16 yaş aralığındaki çocuklar ile yapılan bir araştırmada, çocukların ve ergenlerin madde kullanım davranışının ve suç davranışının okul yaşamını olumsuz etkilediği ortaya konulmuştur (Garnefski ve Okma, 1996). Buradan hareketle, madde kullanımının ve suç davranışının önlenmesi açısından ebeveynlerin ve öğretmenlerin de dahil edilerek önleme programlarının oluşturulmasının önemine vurgu yapılmıştır.

Alanyazında yapılan araştırmalara madde kullanım yaygınlığı ve kullanılan uyuşturucu maddeler boyutundan bakıldığında da birçok araştırmanın varlığı göze çarpmaktadır. Çakmak, Evren, Ögel ve Tamar (2001) tarafından 15-17 yaş grubu lise öğrencilerinin sigara, alkol ve madde kullanım sıklığını saptamak amacıyla 15 ilde yapılan araştırmada, öğrencilerin %63.9'unun yaşam boyu en az bir defa sigara kullandığı, aynı zamanda %22'sinin günlük sigara kullanımı olduğu görülmektedir. Bu da öğrencilerin beşte birinin her gün sigara içtikleri sonucunu göstermektedir.

Aynı araştırmanın bulguları alkol kullanımını açısından incelendiğinde ise son bir ayda alkol kullandığını söyleyen gençlerin oranı %17.3 olarak bulunurken, günlük alkol kullanım oranı ise %2.1'dir. Araştırmaya katılan öğrencilerin esrar kullanım oranına bakıldığında, yaşam boyu en az bir kere esrar kullanım oranlarının %0.5 ile %4 arasında değiştiği görülmektedir. Araştırmanın bulguları il bazında incelendiğinde ise esrar kullanımını olmayan ilin olmadığı görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin hayatlarında en az bir kez uçucu madde kullanım oranı %3.9 ile %12.8 aralığındadır ve son bir yılda en az bir kere eroin kullanım oranı %1.6 iken kokain kullanım oranı %1.4 olarak bulunmuştur.

Alanyazında araştırmalara cinsiyet farklılıkları açısından bakılmıştır. Storbjörk (2011) tarafından 1865 alkol ve uyuşturucu madde kullanan kadın ve erkek katılımcılar ile tüketim sorunları ve madde kullanımının sosyal yaşama etkisini yani uyuşturucu madde kullanımının kadınlarda mı yoksa erkeklerde mi daha ciddi sosyal yaşam sorunları oluşturduğu tahmin edilmeye çalışıldığı araştırmada, erkeklerin suç işleme davranışı ile olan ilişkisinin kadınların ise akıl sağlığı veren kurumlar ile olan ilişkisinin anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Aynı zamanda sosyal yaşam, aile sorunları zihinsel ve fiziksel sağlıkla ilgili sorunlar göz önüne alındığında kadınlarda farklılaşma erkeklere göre daha çok ön plana çıkmaktadır. Katılımcıların maddi durumla ilişkili yaşadığı sorunlara bakıldığında ise erkek katılımcıların daha çok ön plana çıktığı görülmektedir.

Dawn, Murmu, Sengupta ve Singh (2017), madde bağımlılarının sosyo-demografik özellikleri ve kullandıkları en yaygın madde türünü belirlemek amacı ile Hindistan'da 295 madde bağımlısı hastanın profilini ortaya koymuşlardır. Yapılan çalışmanın bulgularına bakıldığında, ergenlerin ve genç yetişkinlerin madde kullanımına karşı daha güçsüz olduğu ve en çok kullandıkları maddenin ise alkol olduğu görülmektedir. Aynı zamanda evli olan katılımcıların %17.19'unun eşlerinden ayrıldığı bilinmektedir. Bu bulguların yanı sıra madde bağımlısı katılımcıların çoğunluğunun ailesinde madde kullanımının olduğu görülmüştür.

2.4. Pozitif Genç Gelişimi ve Bağımlılık ile İlgili Araştırmalar

Pozitif psikoloji ve pozitif genç gelişimi modeli alanyazınında; bağımlılık ile ilişkili çalışmaların pozitif duygu, karakter gücü ve pozitif kurumlar olarak üç alanda yapıldığı görülmektedir. Keyifli yaşam ve eşlik eden olumlu duygular, tam katılım için gerekli olan

karakter gücünü ve gençlerin gelişmesine, anlamlı bir yaşam sürdürebilmesine katkı sağlamaktadır (Duckworth, Seligman ve Steen, 2005).

Keyifli yaşam biçimi geçmişte, şimdide ve gelecekte olumlu etkiye sahip iyi duygular olarak incelenmektedir. Pozitif psikoloji dünyası şimdiki zamanda olan pozitif duyguları, karmaşık ve somatik zevkler olarak ayırmaktadır (Krentzman, 2012). Alkol ve uyuşturucu madde kullanımı olan gençler kişilerin kullanımını maddenin verdiği zevk ile ilişkilendirdikleri görülmektedir (Ögel, 2010). Gençlerin madde etkisi ile aldığı bu zevk, pozitif psikologlar tarafından anlık duygusal zevkler olarak adlandırılmaktadır. Anlık duygusal zevkler kişinin güçlü yönlerini ve erdemlerini kullanmadan, kısa yoldan iyi hissetmesine neden olsa da tek başına iyi yaşanmış bir hayatı oluşturmaya yetmez. Bu yüzden pozitif psikoloji ve pozitif genç gelişimi modeli mutluluğu bu kadar ucuza almanın bir bedeli olduğunu ve bunun keyifli yaşamın bir parçası değil anlık bir keyif alma süreci olduğunu açıklar (Krentzman, 2012). Pozitif psikologlar Adsız Alkolikler programının ve gençlerin karakter güçlerinin tedavi üzerindeki olumlu etkisini arttırmada kullanılabileceğini belirtmektedir (Krentzman, 2012).

Pozitif psikoloji ve pozitif genç gelişimi modelinde uyuşturucularla başa çıkma, bireyin hem duygusal hem de psikolojik iyiliğini yönetmek için yanlış bir düzenleme stratejisi olarak görülmektedir. Brelsford ve Ciarrocche (2009) maneviyatın genel popülasyonda ve uyuşturucu veya alkol kullanımıyla başa çıkma konusunda psikolojik ve duygusal refahı öngörüp öngörmediğini ortaya koymayı amaçlayan araştırmalarında, bu model ile tutarlılık göstererek olumlu duygulanım, yaşam amacı ve bilişsel iyi oluşun uyuşturucu madde kullanımı ile olumsuz yönde ilişkisi olduğunu raporlamıştır. Yapılan araştırma klinik bir çalışma olmamasına rağmen uyuşturucu madde ile başa çıkma çabasının duygusal rahatsızlığı arttırdığını göstermektedir.

2.5. Madde Bağımlılığında Ailenin Rolü ve İlgili Araştırmalar

Aile kavramı, kan bağı ile ya da kişilerin karşılıklı biçimde anlaşmalı olarak birleşerek bir çatı altında yaşamaya başlaması ve bunun yanında psikolojik, fizyolojik olarak iletişim içerisinde sosyal ilişkiler kurdukları ekonomik bağlamda aynı gelir-gider paylaşımını birlikte yaptıkları bir topluluk örneğidir (Nichols, 2013). Bu kavram içerisinde anne-baba, kardeş-baba, kız kardeş-erkek kardeş, karı-koca gibi sosyal ilişkiler kurulmaktadır. Sosyal ilişkiler içerisinde aile bireylerinin farklı birçok rolü vardır. Örneğin; ailedeki kadın figürü hem anne hem de eş

rolünü üstlenirken, erkek figürünün de hem baba hem de eş rolünü üstlendiği görülmektedir. Çocukların toplum ile bağlarını ilk kurdukları, sosyalleşmeyi ilk öğrendikleri ve toplumsal bir varlık olmak için ilk adım attıkları yer olan aile; onların ruh ve beden sağlığının gelişimi açısından çok önemlidir. Bu yüzden, aile içerisinde var olan olumlu ya da olumsuz durum ve davranışların çocuklara yansması mümkündür. Aynı zamanda alanyazında anne, baba, çocuk ilişkilerinin kişiliği belirleyen en önemli etken olduğu görülmektedir (Yeşilyaprak, 1993).

Dünyada ve ülkemizde uyuşturucu madde kullanan gençlere ve çocuklara bakıldığında, aile faktörünün uyuşturucu kullanımına etkisinin olduğu görülmektedir (Yaman, 2014). Aile kavramı ve kişilerin birbirleri ile kurdukları ilişkiler, toplumsal hayatın belirlenmesinde göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir. Aile içinde yaşanan olayların, bu olaylara aile bireylerinin verdiği tepkilerin, yani aslında ailelerin çocuk yetiştirme tutumu adına benimsediği düşünce ve davranışların, gençlerin ve çocukların madde kullanımı üzerinde etkisini yapılan araştırmalar da ortaya koymaktadır (Duyan ve Gövebakan, 2015). Araştırmalar ebeveynleri ile ilişkilerinde sorunları olan ve ebeveynleri tarafından ihmal edilmiş, yeterli ilişki kurulmamış genç veya çocukların diğer yaşlılarına oranla daha fazla uyuşturucu madde kullanım alışkanlığı olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra ailesinde madde kullanımı olan gençlerin tanık oldukları maddeleri kullanma ve olumsuz davranışlar sergileme eğiliminde oldukları da yapılan araştırmanın sonuçları arasındadır (Yaman, 2014).

Gençlerin ve çocukların madde kullanımını etkileyen bir diğer ailevi durum ise ailelerin maddelere karşı olan tutumudur. Anne veya babanın alkol ya da farklı maddeleri yaşamlarındaki çeşitli sorunlar ile baş edebilmek için kullanması, çocukların ve gençlerin de aynı şekilde bu davranışı modellemesine ve davranışlarına yansıtmasına neden olmaktadır (Gürol ve Ögel, 2010).

Aile yapısı ve ebeveynlere bağlı birçok risk faktörünün, ergenlerde uyuşturucu madde bağımlılığının sebebi olduğu bilinmektedir. Aile yapısı ve ebeveyn ilişkileri boyutundan bakıldığında zaman, ailenin üvey bir ebeveyne sahip olması, ebeveynlerin evlilik dışı birlikte yaşaması, ebeveynlerin çoklu partnerli ilişkiler yaşaması, gençlerin madde kullanımına başlamasında ve bağımlılık geliştirmesinde olumsuz etkiye sahiptir (Mutlu, 2013). Bunun yanı sıra ebeveyn yokluğu, ebeveynleri ile ayrı yaşama, ebeveyninin sevgisini ve desteğini hissetmemesi, ebeveynler tarafından ergen üzerinde oluşturulan otorite ya da ebeveynlerin aşırı

pasif tutumu ergenler üzerinde madde kullanımı olmayan yaşlılarının aksine önemlidir (Mutlu, 2013).

Madde bağımlılığına ilişkin araştırmalar, çocukların ve gençlerin uyuşturucu madde kullanımına başlamasında en etkili unsurlardan birinin aile olduğunu göstermektedir. Aile kavramına ve uyuşturucu madde kullanımı üzerindeki etkisine bakıldığında, temelde iki faktör rol oynamaktadır. Bu faktörlerden ilki gençlerin ebeveynleri ile sağlıklı iletişim kuramamaları ve sürdürmemeleri, ikincisi ise aile içi sorunlu ilişkilerin varlığıdır (Gürol ve Ögel, 2010). Aile içinde görülen çatışmalar ve bu çatışmalar sonrasında aile üyelerinin birbirine olumsuz duygularını ifade etmesi, olumsuz davranışların tekrarlanması ve gençlerin ebeveynleri ile kurdukları bağın kuvvetli olmaması gibi sebepler, çocukların ve gençlerin uyuşturucu madde kullanımını başlatan ya da arttıran nedenler olarak bilinmektedir.

Uyuşturucu madde kullanımı yalnızca kişilerin kendilerini etkilemekle kalmaz, aileyi de çok boyutlu bir şekilde etkiler. Aile içerisinde bir kişinin madde kullanıyor olması demek aslında bir bakıma ailenin ciddi sorunlar yaşaması demektir (Gürol ve Ögel, 2010). Madde kullanan kişinin suça bulaşması, kendisi gibi madde kullanan arkadaşlarını evine getirmek istemesi, madde etkisi altındayken davranışlarını kontrol edememesi ve bunun ortaya çıkardığı şiddet içerikli davranışları madde kullanan genç ve çocukları aile içinde sürekli çatışma haline sokar. Bu durum bu çocukların ailelerinden ve toplumdan soyutlanmalarına sebep olabilmektedir. Ailenin baskıcı tutumunun, toplumdan soyutlanma ve iletişim sorunlarına eklenmesiyle, aile, toplum ve çocuk arasında derinleşen yaralar oluşmaya devam etmektedir (Gürol ve Ögel, 2010).

Bağımlılık hastalığının gelişmesinde aile bireylerinin uyuşturucu madde kullanan bireye yaklaşımı çeşitli riskler oluştursa da bazı koruyucu faktörleri de içinde barındırır. Aile bireylerinin tutumu ebeveynlik stilleri açısından değerlendirildiğinde bağımlılık gelişiminin önüne geçen ve koruyucu faktör olarak bulunan stil demokratik yaklaşım stili olmuştur (Kahyaoğlu, 2019). Bunun sebebi, demokratik aile yaklaşımıyla büyüyen ergenlerin aile içerisinde ebeveynlerinden aldığı değerleri yaşamlarına entegre etme becerisinin daha fazla olması ve böylece akranlarına oranla madde kullanımına daha az yönelmeleridir.

Aile kavramına, bağımlılık hastalığının gelişiminde bazı riskli durumların oluşumunu etkileyen faktörler boyutundan bakıldığında birçok risk faktörünün olduğu bilinmektedir.

Ancak bu kavramın aynı zamanda kişinin alkol ve madde kullanımını azaltan koruyucu faktörleri de içerisinde barındırdığı göz ardı edilmemelidir. Uyuşturucu madde kullanımı olan ergenlerin ailelerinin olumlu tutum ve davranışlarının madde kullanımını önleyici bir etkisinin olduğu yapılmış araştırmalarda göze çarpmaktadır (Goldstein ve Krank, 2006). Alanyazında yapılmış araştırmalara bakıldığında zaman ailelerin kendi içlerinde çocuklarına karşı kullandıkları sorun ile baş etme ve sorunu çözme yöntemleri özellikle de ergenlik dönemi içerisinde çok önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır (Goldstein ve Krank, 2006). Ergenlik dönemi içerisinde olan çocuklarına yaklaşımı anlayışlı, alttan alıcı ve sempatik davranış kalıplarından oluşan ailelere bakıldığında zaman çocukları üzerinde bağımlılığı önleyici bir etkisi olduğu görülmektedir (Ögel , 2015).

Bağımlılık hastalığı yalnızca uyuşturucu madde kullanan bireyin tedavi edildiği bireysel bir hastalık değil, aile süreçlerinden etkilenen ve bu süreci etkileyen bir hastalık olması açısından aile hastalığı olarak değerlendirilir. Bağımlılık hastalığının tedavi sürecinde ebeveynlerin bağımlılığı tanınması ve bağımlı kişiye doğru biçimde yaklaşması önemlidir. Bağımlı kişi tarafından yapılan davranışın madde etkisinde kalarak, maddenin yoksunluğu içerisinde veya normal davranış örüntüsünün sonucu olarak yapılıp yapılmadığını ayırt etmek ailevi risk faktörlerini engellemek açısından oldukça önemlidir. Bununla ilişkili olarak yapılan araştırmalarda ailede var olan kişilerin tedavi sürecine katılımının bu süreci olumlu anlamda etkilediği görülmektedir (Kahyaoglu, 2019).

Bağımlılık hastalığı söz konusu olduğunda aile üyelerinin yalnızca kişinin hastalığını tanınması yeterli değildir. Bunun yanında gençlerin kullandıkları maddelerin ne olduğunu ve bu maddelerin kullanım sonrası etkilerinin yani entoksikasyon belirtilerinin ne olduğunu biliyor olmaları gençlerin madde kullanım durumunun önüne geçme ve tam olarak bağımlılık gelişmeden erkenden fark edilmesini sağlamak açısından önemlidir (Ögel, 2010). Bunun yanında aile içinde yaşanan çatışmaları ve iletişim problemlerini uyuşturucu madde kullanan gencin kullandığı maddenin etkisi etkilemektedir. Bu açıdan bakıldığında ise gençlerin kullandıkları maddelerin entoksikasyon belirtileri yani madde etkisindeki hal ve davranışları aile üyeleri tarafından fark edilirse gençlerin bu davranışları onların kişiliği ile değil hastalığı ile ilişkilendirilmiş olacaktır. Bu durumun da aile içinde entoksikasyon etkisinin kişinin davranışlarına yansıyan değişiklik ve gerginlik sebebi ile ortaya çıkan çatışmaların ve iletişim problemlerinin önüne geçmek adına önemli olduğu düşünülmektedir.

Ergenlik dönemi içerisinde çocuklar ve gençler için en önemli görülen kazanımlardan biri kişinin kimliğini oluşturmaya ve kazanmaya çalışmasıdır (Kızıldağ, 2013). Ergenlik dönemi içinde gerçekleştirilmeye çalışılan bu kazanımda en önemli etki alanlarından biri de ailedir. Ergen ailesinden bağımsızlaşmaya başladığı noktada ebeveynleri yerine dışarıda kurduğu arkadaşlık ilişkilerini daha fazla önemser hale gelir ve bu süreç ergenlerin ebeveynleri yerine arkadaşları ile özdeşim kurması ile sonuçlanır. Bu da kafa karışıklığı yaşayan ergenin olumsuz kimlik geliştirmesine ve madde kullanımı gibi önemli bir sorun ile karşılaşmasına sebep olabilir. Bu dönemde ergenin yaşadığı kimlik bocalamasının aile tarafından anlaşılması, bilinmesi ve fark edilmesi ergen ve ebeveynlerinin ilişkisinde koruyucu bir faktör olarak bilinmektedir (Kalyoncu, 2012).

2.6. Madde Bağımlılığında Okul ve İlgili Araştırmalar

Eğitim, bireyin hayatının bütün alanlarında yürüttüğü, yaşam boyu devam eden, örgün eğitimle bitmemekle birlikte yaygın ve algın öğrenmeyi de kapsayan ve birleştiren bir süreçtir (Fidan, 2012). Bu süreç genel anlamı ile kişileri belirli amaçlar doğrultusunda yetiştirmekte ve bu süreçte kazanılan bilgi, beceri, tutum ve değerleri, yaşamı boyunca kullanabilmesini amaçlamaktadır. Eğitim sürecinin en önemli kısmını ise okullar oluşturmaktadır. Bu yüzden çocuk ve gençlerin okul yaşamının başlatılması ve sürdürülmesi, kendi gelişimleri ve toplumun gelişmesi açısından önem arz etmektedir.

Günümüzde madde bağımlılığı, gençlerin kendisini, ailesini, sosyal çevresini, okul yaşamını etkileyen önemli toplumsal sorunlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Madde kullanım yaygınlığının, ortaöğretime devam eden ergenler arasında yüksek olduğu bilinmektedir (Erdamar ve Kurupınar, 2014). Ayrıca gençlerde gelişen bu bağımlılığın ve kullanımın okul çevrelerinde giderek arttığı da bilinmektedir (Abanoz ve Balcıoğlu, 2009). Okul çevresinde bulunan madde satıcılarının gençleri madde kullanımına alıştırmaları ve bağımlılık geliştirmelerindeki olumsuz rolü, okul çevrelerini birer risk faktörü haline getirmektedir. Bu durumda madde bağımlılığı ile mücadele ve önleme çalışmalarında olası riskleri ortadan kaldırmaya yardımcı olacak okul sosyal hizmetleri uygulamalarının ihtiyacı gerekli kılmaktadır (Işık, 2018).

Araştırmalar; aile içinde yaşanan maddi sıkıntı, iletişimsizlik ve şiddetin çocukların okul yaşamı üzerinde olumsuz etkileri olduğunu göstermektedir. Kulca ve Korkmazlar Oral (2003)

tarafından yapılan araştırmanın bulgularından biri, yoksul ailelerdeki çocuk ve gençlerin erken yaşta çalışmak durumunda kaldıkları için okula devam edememeleridir. Okulu terk edip sokakta çalışmaya başlayan çocukların zaman içerisinde uyuşturucu madde deneme, kolayca para kazanabilmek amacı ile suça bulaşma gibi bir takım riskli durumlarla karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Bunun yanında ailede var olan kişi ve kardeş sayısına bağlı olarak ailenin yaşadığı konutun fiziki şartlarının yetersizliği yüzünden gençler ve çocuklar çalışmak durumunda kalmış, bu durum çocukların eğitim hayatından uzaklaşmasına ve zamanla kopmasına, ayrıca uyuşturucu madde kullanımı ve benzer riskli davranışların da artmasına neden olmuştur (Yaman, 2014).

ABD’de uygulanan okul sosyal hizmetleri birey, aile, okul, toplum politika düzeylerinde önleyici çalışmalar ve uygulamalar yaparak “ev-okul-toplum” kavramları arasındaki bağlantı rolüne olumlu yönde önemli katkılar sunmaktadır (Jozafowicz'ten aktaran Aktan, 2014). Yapılan bu çalışmaların ve uygulamaların amacı, ergenlere aile, okul ve toplum ilişkisinde güven verici ve iyileştirici rolde arabuluculuk yaparak hizmet sunmaktadır. Ülkemizde de benzer önleyici programların geliştirilmesinin ve uygulanmasının gerekliliği kaçınılmazdır. Bu doğrultuda bu çalışmanın önemine katkı sağlayacak şekilde, gençlerin okul yaşamı üzerinde risk faktörlerini ve koruyucu faktörleri ele almanın gelecekte planlanan çalışmalara ve uygulamalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

Suçta sürüklenen ve uyuşturucu madde kullanan çocukların yaşamlarında okul önemli bir koruyucu faktör görevi görmektedir çünkü okul, ergenlerin riskli alanlardan uzak kalabilmesi açısından en etkili araçlardan biridir (Eke, Erol, Ögel, Taner ve Yılmazçetin, 2004). Bundan dolayı ülkemizde okullarda yapılan birçok proje ve eğitim vardır. Bunlardan biri de çocukların ve gençlerin madde bağımlılığı, suç yaşamı, şiddet ve diğer bazı risk faktörlerine karşı korunmasına yönelik çalışmaları içeren ‘Güvenli Okul/Güvenli Eğitim Projesi’dir. Bunun yanı sıra, uyuşturucu ile mücadele şube müdürlükleri, çocuklar ve gençler için risk oluşturabilecek semtlerde ailelere bilgi vererek koruyucu çalışmalar yapmaktadır (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2017). Yapılan tüm bu çalışmalardan ve projelerden ailelerin ve çocukların yararlanabilmesi ve yaşamlarındaki risk faktörlerinden korunabilmeleri için çocukların okula devam etmeleri önem arz etmektedir.

Madde bağımlılığı kavramına okul faktörü ile ilişkisi boyutundan bakıldığında ergenin okula devam etmesinin bağımlılık sürecinde ağırlıklı olarak koruyucu bir faktör olduğu

görülmektedir. Çünkü çocukların kontrolünü sağlamak, bu gençlere ve ailelerine ulaşmak okul faktörü üzerinden daha mümkün hale gelmektedir. Uyuşturucu madde kullanan gençlerde okulun işlevsel bir araç olmasının bir nedeni de erken uyarı sistem çalışmaları doğrultusunda risk altında olan yani henüz uyuşturucu kullanımı olmayan ancak uyuşturucu kullanılan ortamlarda bulunan ya da uyuşturucu ile dolaylı yoldan teması olan gençlerin belirlenmesini sağlamasıdır (Heppen ve Therriault, 2008). Risk göstergeleri çalışmalarının yapılması ve bununla birlikte yapılan krize müdahale çalışmalarının, uyuşturucu madde kullanımını bırakma olasılığını da arttırdığı araştırmalarca desteklenmektedir.

Uyuşturucu madde kullanımı ve bağımlılığı toplumları sadece sağlık alanında değil, sosyal ve ekonomik yönden de oldukça ciddi düzeyde etkilemektedir. Bu yüzden bir ülkede uyuşturucu kullanımı toplumda sorun olarak algılanıyorsa, sosyal dinamikler uyuşturucu kullanımının ortaya çıkardığı boyutları anlamaya yardımcı olur (Ögel, 1998). Çünkü uyuşturucu kullanımı ve bağımlılığı toplumdan etkilenir ve bu toplum sorununun çözümü de yalnızca bu etki alanı içerisinde konuşulabilir. Toplumsal bir sorun olarak karşımıza çıkan madde kullanımı ve madde bağımlılığı sorununu azaltabilmek ve önleyebilmek için kullanılan çözüm yollarından biri eğitim programları içerisinde yapılan çalışmalardır. Okulda öğrencilere, ailelere ve öğretmenlere yapılan çözüm odaklı ve önleyici çalışmaların sonucunda tüm üyelerin bağımlılık hastalığı ile ilgili bilgi ve baş etme düzeyinin arttığı görülmektedir (Eke ve diğerleri, 2004).

2.7. Madde Bağımlılığında Suç Kavramı ve İlgili Araştırmalar

Ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre değişim gösterse de suç evrensel bir toplumsal sorundur. Topluluk halinde yaşayan kişilerin yaşadığı uyum problemleri, sosyal çelişkiler gibi çeşitli sorunlar var oldukça suç kavramı da varlığını sürdürmeye devam edecektir (Sokullu, 2018). Toplumsal bir sorun olan suç olgusu, birçok sosyo-kültürel kavramdan etkilenmektedir.

Uyuşturucu madde kullanımı ve suç olgusu üzerinde kişinin yaşadığı mahalle, çevre okullar, yaşadığı konutun özellikleri kişinin madde kullanımı ve suç eylemi üzerinde etkilidir (Tekin, 2019). Sosyo-kültürel sonuçlar aralarındaki ilişkilere bakıldığında kişinin yaşadığı konut ve suç olgusu arasında bir ilişki olduğu görülmektedir. Aynı zamanda konut ve suç arasındaki ilişkinin uyuşturucu suistimali açısından da risk faktörleri üzerinde etkili olduğu görülmektedir (Bozkurt, 2015). Aynı zamanda olumsuz koşullara sahip mahalle dezavantajlı ve

riskli bir durum oluşturarak uyuşturucu madde kullanımını ve suç eylemini arttırabilir. Örneğin; eğitim sürecinden uzaklaşan ve iş fırsatlarından dışlanan bağımlı gençler istenilmedikleri bu mahallelerde uyuşturucu satmayı ve diğer suçları orada barınmanın bir alternatifi haline getirirler.

Bozkurt (2015) tarafından kişinin madde bağımlılığı üzerinde etkili olan yaşantıları ve sorunları tespit etmek, suç teorilerini incelemek amacı ile 20-29 yaş aralığındaki 225 madde bağımlısı genç ile yapılan araştırmanın bulguları, madde bağımlılığını etkileyen riskli koşullar, bağımlı kişilerin aileleri ve suç kavramı arasında ilişkiler olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmaya katılan gençlerin %84.4'ünün arkadaş grupları arasında suç geçmişinin olduğu, en fazla işlenen suç cinsinin ise uyuşturucu madde kullanımı ve yaralama olduğu görülmektedir. Bu durumdan da anlaşılacağı üzere suçun öğrenilmesinde gencin sahip olduğu akran grubu önemli düzeyde etkilidir. Araştırmanın bulgularında suçun öğrenilmesi üzerinde etkili olan etkenlerden birisinin de düşük ve orta gelirli mahallelerin yarattığı olumsuz çevre koşulları olduğu görülmektedir. Gençler henüz daha çocukluk döneminde suç olgusu ile tanışmakta ve suç olgusuna daha fazla maruz kalmaktadır.

Suç işleme davranışının başlaması ve devam etmesi sürecinde önemli olan kavramlardan biri çocuğun ergen akran grubu ve bu grup ile kurduğu ilişkinin biçimi ve içeriği olarak bilinmektedir (Danish, Farrell ve Howard, 1992). Ergenin olumsuz akran grubu içinde kurmuş olduğu ilişkiler ve bu ilişkilerin içeriği onun hayatında birçok noktada risk faktörü oluşturmaktadır. Bu risk faktörlerinin başında madde kullanımı ve suç işleme davranışı gelmektedir (Elliott ve diğerleri, 1985). Olumsuz akran ilişkileri olan ergen grupları ile yapılan bu araştırmada, ergenlerin ebeveynleri ile kurdukları sağlıklı ve samimi bağın ayrıca bunun yanında okul ile ergen arasındaki sağlıklı bağın gençlerin ve çocukların hayatında suç davranışına karşı koruyucu faktör olduğu da araştırmanın sonuçları arasında yerini almıştır (Danish ve diğerleri, 1992). Çocuk ve gençlerin okul bağı güçlendirilirse suç davranışına karşı koruyucu faktör olarak kullanılabilceği düşünülmektedir.

Uyuşturucu madde kullanımı ve suç davranışı yalnızca ergenin kendisi ve ailesine değil topluma da maddi, manevi ve duygusal yönden ağır yükler yüklemektedir. Ergenlerin saldırgan davranışları madde kullanımını ve bunun yanında daha ciddi boyutlarda suç işleme davranışını istikrarlı olarak arttırmaktadır (Kandel ve diğerleri, 1978). Yani problemleri ile başlayan davranış kalıpları ve daha hafif düzeyde olan suç davranışları yerini daha ciddi

boyutlarda ve daha sık olarak suç işleme davranışına bırakır. Madde kullanımı ve suç davranışının birbirini tetiklemesi ergenin bireysel yaşamını, aile yaşamını ve toplum yaşamını olumsuz yönde etkilemektedir (Çoban, 2015).

Ergenlerin suç yaşamları ile yaşadıkları sosyal sorunları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu bilinmektedir (Kandel, Kessler ve Margulies, 1978). Gençlerin ve çocukların suç işlemelerine engel olmak için onların; uyuşturucu madde kullanımı ve bağımlılığı, çalışma durumu, okul terki ve sokakta yaşama gibi sorunların önüne geçilmesinin önemi alan yazında vurgulanmaktadır (Çoban, 2015; Kandel ve diğerleri, 1978; Sokullu, 2018). Gençlerin ve çocukların yaşamlarında var olan ve onların yaşamlarında önemli bir tehdit oluşturan sosyal sorunlar ancak çocuk suçluluğu ile birlikte incelendiği takdirde anlam kazanmaktadır. Zira çocuk suçluluğu probleminin, bağlantılı olan risk faktörleri ile birlikte incelenmediğinde çoğu zaman çözülemez bir hal aldığı görülmektedir. Ülkemizde çocuk suçluluğu üzerine yapılan araştırmaların ve istatistiksel verilerin ergenlerin yaşamı için tehdit oluşturan risk faktörlerinin çocuk suçluluğu ile birlikte ele alınması gerekliliği görülmektedir (Çoban, 2015).

2.8. Madde Bağımlılığında Sokak Yaşamı ve İlgili Araştırmalar

Uyuşturucu madde kullanımı olan gençler, yaşadıkları sorunları ve sıkıntılı yaşantıları unutmak, geçici hayal aleminde var olduğunu hissedebilmek, kendilerini var olmadıkları bir yere ait hissedebilmek ve gerçeklerden kaçma arzusu ile bağımlılık yapan alkol veya uyuşturucu maddeleri kullanabilmektedirler (Ögel, 2010).

Sokak çocuklarının ya da çocukların sokak yaşamı ile ilişkili kavramların araştırıldığı çalışmalarda, araştırmacıların karşılaştığı zorluklardan biri tanımlama sorunudur. Gerçek sokak çocukları ile sokakta bir süre kalıp ailesinin yanına dönen, sokakta çalışıp ailesinin yanına geri giden çocukları ayırmaya ve tanımlamaya çalışan belli başlı iki tanımın olduğu bilinmektedir. 1980'li yılların sonlarında UNICEF edindiği bilgiler doğrultusunda sokak çocuklarını iki şekilde tanımlamaktadır:

Sokaktaki Çocuklar: Ailenin maddi geçim sorumluluğunu sokakta çalışarak aile ile paylaşan, ailesinden maddi ve manevi yönden daha az destek gören çocuklardır. Sokaktaki bu çocuklar için yaşadığı ev, oynadığı oyunlar, kültürel faaliyetler artık yaşam mekanizması olmaktan çıkmıştır; sokak, çocukların günlük faaliyetlerini gerçekleştirdikleri mekana

dönüşmüştür. Aile ilişkileri bozulup zarar görüyor olsa bile bu çocuklar evlerine bağlıdırlar, yani akşamları evlerine dönerler.

Sokağın Çocukları: Genelde terk edilmiş olarak anılan bu çocuklar aslında aile içi şiddete maruz kalma, aile tarafından dışlanma ve istenmeme gibi birçok nedenden dolayı ailelerini terk etmişlerdir. Günlük yaşam mücadelelerini ailelerinden hiçbir destek almadan sürdüren bu çocukların evle olan bağları kopmuştur ve bir fiil evsiz çocuklardır (TBMM, 2006).

Uyuşturucu madde kullanımı, özellikle ergenler arasında daha yoğun olarak görülmektedir. Ergenlerin yaşam karmaşaları, onları madde kullanımına iten sebepler arasında yerini almaktadır (Özcan Demir, 2006). Sokakta yaşayan çocuklar veya suça sürüklenen ergenler uyuşturucu madde kullanımı ve bağımlılığının daha yaygın olarak görüldüğü özel gruplardır (Ögel, 2005). Zorlu yaşam koşullarının kişilere hissettirdiği hoşnutsuzluk, onları bu duygudan kaçmaya yöneltir. Hayal aleminde mutlu olmak, kendisini olmadığı biri gibi hissetme ve gerçek yaşamdan kaçma isteği ile uyuşturucu madde kullanımına başlayabilirler.

Başpınar'ın (2007) sokak çocukları üzerine yaptığı bir araştırmada, çocukların sokak yaşamının uyuşturucu madde kullanımı üzerindeki etkisini gözler önüne sermiştir. Bu araştırmada sokakta yaşayan çocukların %35'inin uyuşturucu madde kullandığı bulunmuştur. Çocukların kullandığı uyuşturucu maddeler incelendiğinde ise en çok kullanılan maddenin halüsünöjenler yani uçucu maddeler olduğu görülmektedir. Kullanılan maddelerin oranlarına bakıldığında ise %68 tiner, %51 bally olduğu görülürken kalan %12'lik kısmı ise diğer uyuşturucu ve hapların oluşturduğu bulunmuştur.

Ögel (2005) tarafından madde kullanım bozukluklarının yaygınlığını incelemek amacı ile yapılan bir derleme çalışmasında, okulu terk eden ya da etmek zorunda kalan ergenlerin uyuşturucu madde kullanım yaygınlığının daha fazla olduğu görülmektedir. Araştırma bulgularından bir diğeri ise sokak yaşamı olan, tutukevi veya cezaevinde kalmış ergenlerin madde kullanım yaygınlığının madde kullanmayanlara göre daha fazla olduğudur.

Alanyazında yapılan araştırmalara bakıldığında çocukların aile yapısı ve yaşantısı ile sokak yaşamı arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Sokakta yaşayan çocukların birçoğu maddi geçim sıkıntısı yaşanan ve aile içi şiddetin yaşandığı ailelerden gelmektedir (Korkmazlar, Kulca ve Oral, 2003). Aile yapısı ve yaşantısı çocuğun sokak yaşamını etkilediği

gibi uyuşturucu madde kullanımını da doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedir. Aile içi iletişimsizlik ve şiddet sebebi ile aile ortamından uzaklaşan çocuklar sokakta kalmakta ve riskli davranışlar sergilemektedir. Bu riskli davranışların başında da uyuşturucu madde kullanımı gelmektedir (Özcan Demir, 2006).

İlgili alanyazın ışığında, dünyada ve ülkemizde madde kullanım durumuna bakıldığında kullanım yaygınlığının giderek arttığı ve en çok da gençlerde görüldüğü bilinmektedir. Aynı zamanda madde kullanım durumunun gençlerin hayatını çok boyutlu olarak etkilediği de bilinmektedir. Buradan hareketle, madde bağımlılığı ile çalışılırken bütüncül olarak bağımlılık ile ilişkili olan aile, okul, sokak ve suç yaşam durumu faktörlerinin risk ve koruyucu faktörler açısından birlikte incelenmesi gerekliliğini göstermektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analiz süreci ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nicel araştırma yöntemlerinden korelasyonel desende gerçekleştirilmiştir. Korelasyonel desen iki ya da daha çok değişken arasındaki ilişkinin değişkenler üzerinde herhangi bir müdahale yapılmadan incelendiği araştırmalardır (Büyüköztürk, 2016). Bu araştırma yönteminde değişkenlerin birlikte değişimleri incelenir, sonuçlar araştırmacılara neden-sonuç ilişkisi olabileceği ile ilgili fikir verebilir ancak kesinlikle bu durum neden-sonuç şeklinde yorumlanamaz.

Bu çalışmada, madde bağımlısı ergenlerde aile yapısı, kişisel faktörler, okul yaşamı ve suç oranlarının ergenlerde madde bağımlılığı ile ilişkisini incelemek amacıyla korelasyonel tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın yordayıcı (bağımsız) değişkenleri yaş, sokak yaşamı, çalışma geçmişi, okula devam durumu, geniş ailede suç geçmişi ve madde kullanım öyküsüne sahip olma durumları iken kategorik bağımlı değişkeni suç geçmişi. Yordayıcı (bağımsız) değişkenleri ebeveyn-ergen ilişki durumu, okula devam durumu, geniş ailede suç geçmişi, ergenin kendi suç geçmişi, geniş ailede madde kullanım öyküsü durumları iken kategorik bağımlı değişkeni sokak yaşamıdır. Bu araştırmanın yordayıcı (bağımsız) değişkenleri geniş ailede madde kullanım öyküsü, geniş ailede suç geçmişi öyküsü, ergenin çalışma geçmişi durumları olduğunda kategorik bağımlı değişkeni okul terki olmaktadır. Araştırmanın yordayıcı (bağımsız) değişkenleri vücuda fiziksel zarar verme durumu, ebeveyn ilişkisi, ebeveyn-ergen ilişkisi ve geniş ailede intihar geçmişi durumları iken bağımlı değişkeni intihar eyleminde bulunma ihtimalidir. Yordayıcı (bağımsız) değişkenleri sokak yaşamı, yaş, tercih maddesi ve cezaevi geçmişi durumları olduğunda kategorik bağımlı değişken ise ergenlerin vücuduna fiziksel zarar vermeleri ihtimalidir.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Gaziantep Büyükşehir Belediyesi İnyet Topçuoğlu Hastanesine bağlı Oya Bahadır Yüksel Psikiyatri Kliniği'ne 2010-2019 yılları arasında başvuran 13-18 yaş grubu ergenler oluşturmaktadır. Çalışma grubu amaç örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Ölçüt örnekleme yöntemi yapılacak olan çalışmaya alınacak olan kişilerin, ele alınan sorunla bağlantılı olarak belirli nitelikleri taşıması halinde kullanılabilir bir örnekleme yöntemidir (Büyüköztürk, 2016). Dolayısı ile bu araştırmada çalışma grubuna katılan kişilerin taşıdığı temel ölçüt ergenlerin madde kullanıyor olmaları ve merkezde yatılı tedavi görmüş olmalarıdır. Kuruma yatılı tedavi görmek amacıyla 2010 yılı öncesinde başvuran hastalar araştırmaya alınmamıştır. Çünkü 2010 yılı öncesinde kullanılan 'Hasta Anamnez Formu' revize edilmiştir. Revize edilmemiş olan hasta anamnez formunda revize edilmiş 'Hasta Anamnez Formu'ndaki bilgiler kadar açık ve anlaşılır hasta bilgilerine ulaşılamamıştır. Bu yüzden çalışma grubunu oluştururken 2010 yılı itibarı ile alınan veriler kullanılmıştır.

Çalışma grubu, bağımlılık merkezine başvuran ve yatarak tedavi gören toplam 713 madde bağımlısı ergenden oluşmaktadır. Katılımcıların tümü erkektir. Bunun sebebi araştırmanın yapılacağı kurumda yalnızca cinsiyeti erkek olan hastaların yatılı tedavi görmeleridir. Tablo 1'e bakıldığında, çalışma grubunu oluşturan ergenlerin yaşlarının 13 ile 17 arasında değiştiği görülmektedir. Madde bağımlısı ergenlerin %95.9'unun annesinin sağ olduğu, %4.1'inin annesinin vefat ettiği, yine %92.1'inin babasının sağ olduğu, %7.9'unun ise babasının vefat ettiği görülmektedir. Aileleri ile birlikte yaşama durumuna bakıldığında ise; %96.6'sının yaşamını ailesi ile birlikte sürdürdüğü, %3.4'ünün ise yaşamını ailesinden ayrı olarak sürdürdüğü görülmektedir. Madde bağımlısı ergenlerin anneleri ve babalarının madde kullanım geçmişine bakıldığında, madde bağımlısı ergenlerin annelerinin %2.7'sinin babalarının ise %24.4'ünün madde kullandığı görülmektedir. Çalışma geçmişine bakıldığında ise %97.1'i daha önce bir işte çalışmış, ancak %2.9'u daha önce herhangi bir işte çalışmamıştır. Okula devam etme durumuna bakıldığında, %6'sı okula devam etmiş, %94'ü ise okulu bırakmıştır. Madde bağımlısı ergenlerin suç geçmişine bakıldığında %65.6'sı daha önce herhangi bir suç işlemiş, %34.4'ü yaşamı boyunca hiç suç işlememiştir. Madde bağımlısı ergenlerin sokak yaşam geçmişine bakıldığında ise, %81.1'i daha önceki yaşamında en az bir kez sokakta kalmış, %18.9'u ise daha önce hiç sokakta kalmamıştır.

Tablo 1. Madde Bağımlısı Ergenlere İlişkin Betimsel Analiz Bulguları

Kişisel Faktörler	Kategori	N	%
Yaş	13	2	0.3
	14	79	11.1
	15	154	21.6
	16	248	34.8
	17	230	32.3
Aile ile Birlikte Yaşama Durumu	Birlikte	689	96.6
	Ayrı	24	3.4
Çalışma Geçmişi	Var	692	97.1
	Yok	21	4.1
Anne Sağ/Vefat Durumu	Sağ	684	95.9
	Ölü	29	4.1
Baba Sağ/Vefat Durumu	Sağ	657	92.1
	Ölü	56	7.9
Anne-Baba Birliktelik Durumu	Birlikte	513	71.9
	Ayrı	200	28.1
Anne Madde Kullanım Durumu	Var	19	2.7
	Yok	694	97.3
Baba Madde Kullanım Durumu	Var	174	24.4
	Yok	539	75.6
Okula Devam Durumu	Devam Ediyor	43	6.0
	Devam Etmiyor	670	94.0
Suç Geçmişi Durumu	Var	468	65.6
	Yok	245	34.4
Sokak Yaşam Geçmişi	Var	578	81.1
	Yok	135	18.9
Kronik Hastalık Durumu	Var	56	7.9
	Yok	657	92.1
Fiziksel Hastalık Durumu	Var	4	0.6
	Yok	709	99.4

Çalışma grubunu oluşturan madde bağımlısı ergenlerin ailevi faktörlerine ilişkin sosyo-demografik bilgileri incelendiğinde (bkz. Tablo 2); ebeveynlerin %89.3'ünün her ikisinin de öz olduğu, %10.7'sinin ebeveynlerinden herhangi birinin üvey olduğu görülmektedir. Ebeveynlerinin birbiri ile kurduğu ilişki durumu incelendiğinde; %23.3'ü iyi bir ilişki biçimine sahipken, %45.3'ünün kötü bir ilişki biçimine sahip olduğu, %31.4'ünün ise normal düzeyde ilişki biçimine sahip olduğu görülmektedir. Madde bağımlısı ergenlerin anneleri ile kurduğu ilişki durumunun %31.3'ünün iyi, %33.4'ünün kötü, %35.3'ünün ise normal düzeyde olduğu görülmektedir. Babaları ile kurdukları ilişki durumuna bakıldığında %9.5'inin iyi, %70.5'inin kötü, %19.9'unun ise normal düzeyde olduğu görülmektedir. Kardeşleri ile kurduğu ilişki durumu incelendiğinde %33.7'sinin iyi, %29.4'ünün kötü, %36.9'unun ise normal düzeyde ilişki biçimine sahip olduğu görülmektedir. Madde bağımlısı ergenlerin geniş ailede madde kullanım oranının ise %68.3'tür.

Tablo 2. Madde Bağımlısı Ergenlerin Aile Faktörüne İlişkin Betimsel Analiz Bulguları

Ailevi Faktörler	Kategori	N	%
Anne-Baba Özlük/Üveylik Durumu	Öz	637	89.3
	Üvey	76	10.7
Ebeveyn İlişki Durumu	İyi	166	23.3
	Kötü	323	45.3
	Orta	224	31.4
Ergen-Anne İlişkisi	İyi	223	31.3
	Kötü	238	33.4
	Orta	252	35.3
Ergen-Baba İlişkisi	İyi	68	9.5
	Kötü	503	70.5
	Orta	142	19.9
Ergen-Kardeş İlişkisi	İyi	240	33.7
	Kötü	210	29.4
	Orta	263	36.9
Geniş Ailede Madde Kullanım Durumu	Var	487	68.3
	Yok	226	21.7

Çalışma grubunu oluşturan madde bağımlısı ergenlerin kişisel faktörlerine ilişkin sosyo-demografik bilgilerini incelendiğinde (bkz. Tablo 3); %39.1'i 1-3 aralığında, %53.1'i 4-6 aralığında, %7.1'i 7 ve daha fazlası kardeşe sahipken, %0.7'si ise kardeşe sahip değildir.

Çalışma geçmişine bakıldığında ise %97.1'inin daha önce herhangi bir işte çalıştığı görülmektedir. Çalışırken madde kullanım durumuna bakıldığında, katılımcıların %85.6'sının çalışırken madde kullanımının olduğu görülmektedir. Madde bağımlısı ergenlerin tercih ettiği maddeler incelendiğinde ise %32.3'ünün uyarıcı etkiye sahip maddeleri, %48.2'sinin yatıştırıcı etkiye sahip maddeleri, %14'ünün halüsinojen yani hayal gördürücü etkiye sahip maddeleri, %5.5'inin sentetik-kannabinoidleri tercih ettikleri görülmektedir.

Tablo 3. Madde Bağımlısı Ergenlerin Kişisel Faktörlerine İlişkin Betimsel Analiz Bulguları

Kişisel Faktörler	Kategori	N	%
Kardeş Sayısı	0	5	0.7
	1-3	279	39.1
	4-6	378	53.1
	7+	51	7.1
Çalışırken Madde Kullanma Durumu	Var	610	85.6
	Yok	103	14.1
Tercih Maddesi	Uyarıcılar	230	32.3
	Yatıştırıcılar	344	48.2
	Halüsinojenler	100	14.0
	Sentetik-Kannabinoidler	39	5.5
Vücutta Dövme Varlığı	Var	286	40.1
	Yok	427	59.9

Çalışma grubunu oluşturan madde bağımlısı ergenlerin okul yaşamına ilişkin sosyo-demografik bilgileri incelendiğinde (bkz. Tablo 4); %7.2'sinin ders başarısının iyi, %54.8'inin ders başarısının kötü, %38.0'inin ders başarı durumu ise orta düzey olduğu görülmektedir. Sınıfta kalma durumuna bakıldığında; %42.5'inin okul yaşamı boyunca en az bir kez sınıfta kaldığı görülmektedir. Okul sürecinde disiplin kuruluna gitme durumuna bakıldığında; %37.3'ünün okul içi uygunsuz davranışlar nedeni ile disipline gittiği görülmektedir. Madde bağımlısı ergenlerin, okul içi madde kullanım durumuna bakıldığında; %42.5'inin okul içinde madde kullanımı olduğuna rastlanılmıştır. Tablo 4'te yer alan okul terk düzeylerine bakıldığında, %58.8'inin okulu ilköğretim düzeyinde, %34.7'sinin ortaöğretim düzeyinde terk ettiği görülürken %6.5'inin ise halen okula devam ettiği görülmektedir. Madde bağımlısı ergenlerin

%56.2'si okulu madde kullanımını nedeni ile terk ederken, %43.8'i ise okul terkini başka sebepler ile açıklamıştır.

Tablo 4. Madde Bağımlısı Ergenlerin Okul Yaşamına İlişkin Betimsel Analiz Bulguları

Okul Yaşamıyla İlgili Faktörler	Kategori	N	%
Ders Başarı Durumu	İyi	51	7.2
	Kötü	391	54.8
	Orta	271	38.0
Sınıfta Kalma Durumu	Var	303	42.5
	Yok	410	57.5
Disipline Gitme Durumu	Var	266	37.3
	Yok	447	62.7
Okul İçi Madde Kullanım Durumu	Var	303	42.5
	Yok	410	57.5
Sınıf Terk Düzeyi	İlköğretim	420	58.8
	Ortaöğretim	247	34.7
	Terk Yok	46	6.5
Okulu Bırakma Nedeni	Madde Kullanımı	209	29.3
	Okul Sorunları	296	41.5
	Ailevi Sorunlar	40	5.6
	Sosyal Sorunlar	125	17.5
	Terk Yok	43	6.0
Madde Kullanımının Okul Terkine Etkisi	Var	401	56.2
	Yok	312	43.8

Çalışma grubunu oluşturan madde bağımlısı ergenlerin işledikleri suçun cinsi incelendiğinde (bkz. Tablo 5), ergenlerin %39.9'u hırsızlık, %13.9'u gasp-yağma, %27.3'ü yaralama, %8.1'i torbacılık, %7.4'ü ise kavga olan yasadışı suçları işlemiştir. Tablo 5'te yer alan cezaevi geçmişine bakıldığında, hastaların %15.6'sının cezaevinde en az bir kez kaldığı görülmektedir. Geniş ailede suç işleme durumuna bakıldığında ise %49.5'inin suç geçmişi olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Madde Bağımlısı Ergenlerin Sokak/Suç Yaşamı Faktörlerine İlişkin Betimsel Analiz Bulguları

Sokak/Suç Yaşamı ile İlgili Faktörler	Kategori	N	%
Suçun Cinsi	Hırsızlık	284	39.8
	Gasp-Yağma	99	13.9
	Yaralama	195	27.3
	Torbacılık	58	8.1
	Kavgı	53	7.4
Cezaevi Geçmişi	Var	111	15.6
	Yok	602	84.4
Geniş Ailede Suç Geçmişi	Var	353	49.5
	Yok	360	50.5

Çalışma grubunu oluşturan madde bağımlısı ergenlerin ve ailelerinin, ruhsal ve fiziksel sağlığına ilişkin sosyo-demografik bilgileri Tablo 6’da verilmiştir. Buna göre; ergenlerin %6.2’sinin annesi, %4.1’inin ise babası tanısı olan bir ruh hastalığına sahiptir. Madde bağımlısı ergenlerin %17.3’ünün annesi fiziksel bir hastalığına sahipken, %13.3’ünün de babası fiziksel bir hastalığa sahiptir. Son olarak, ergenlerin %68.9’unun vücudunda kesi izinin olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Madde Bağımlısı Ergenlerin Sağlık Durumu Faktörlerine İlişkin Betimsel Analiz Bulguları

Sağlık Durumu ile İlişkili Faktörler	Kategori	N	%
Vücutta Kesi İzi Varlığı	Var	491	68.9
	Yok	222	31.1
Annenin Ruh Hastalığı	Var	44	6.2
	Yok	669	93.8
Babanın Ruh Hastalığı	Var	29	4.1
	Yok	683	95.8
Annenin Fiziksel Hastalığı	Var	123	17.3
	Yok	590	82.7
Babanın Fiziksel Hastalığı	Var	95	13.3
	Yok	618	86.7

Çalışma grubunu oluşturan madde bağımlısı ergenlerin geniş ailelerinde intihar düşüncesi veya intihar eylemine ilişkin sosyo-demografik bilgileri incelendiğinde (bkz. Tablo 7), ergenlerin %59.3'ünün yaşamında en az bir kez intiharı düşündüğü görülürken, %21.5'inin ise daha önce en az bir kez intihar eylemine kalkıştığı görülmektedir. Geniş ailede daha önce intihar eyleminde bulunma durumuna incelendiğinde ise ergenlerin %16.7'sinin aile fertlerinde daha önce en az bir kez intihara kalkışma öyküsü olduğu görülmektedir.

Tablo 7. Madde Bağımlısı Ergenlerin İntihar Düşüncesi/Eylemi Faktörlerine İlişkin Betimsel Analiz Bulguları

İntihar Düşüncesi/Eylemi ile İlişkili Faktörler	Kategori	N	%
İntihar Düşüncesi	Var	423	59.3
	Yok	290	40.7
İntihar Eylemi	Var	153	21.5
	Yok	559	78.4
Geniş Ailede İntihar Geçmişi	Var	119	16.7
	Yok	594	83.3

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada katılımcılara bağımlılık merkezine başvurdıkları aşamada hastayı tanımak amacıyla kullanılan 'Hasta Anamnez Formu' uygulanmıştır. Bu form hastanenin psikiyatri alanında çalışan uzmanları tarafından hazırlanmış ve 2015 yılında bir kez revizyon sürecinden geçirilmiştir. 'Hasta Anamnez Formu' standardize edilmiş bir veri toplama aracı değildir. Hasta Anamnez Formu hem terapistin hastalara soru yöneltip cevap aldığı bilgilerden hem de terapistin gözlemleri yolu ile hastalardan bilgi aldığı bir veri toplama aracıdır. Bu form hastanın kişisel bilgileri, iş yaşamı, aile yaşamı, madde kullanımının durumu, yoksunluk ve entoksikasyon süreci, remisyon süreci, sokak yaşamı, intihar öyküsü, okul yaşamı, adli sicil durumu, fiziki muayene durumu, tıbbi öyküsü, psikiyatrik muayene ve tedavi motivasyonu isimli bölümlerinden oluşmaktadır. 'Hasta Anamnez Formu'nda hastaların kişisel bilgilerinin alındığı bölümde hastanın yaşı, anne kızlık soyadı, sosyal güvence durumu gibi bilgiler yer alırken; iş yaşamı ile ilgili bölümde daha önceki çalışma durumu, hangi işlerde ne kadar süre çalıştığı gibi bilgiler yer almaktadır. Aile yaşamı ile ilgili bölümde hastaların anne babasının hayatta olma durumu, ruhsal-fiziksel hastalık durumu, ebeveynlerin birliktelik durumu, ailenin madde

kullanım öyküsü gibi bilgiler yer almaktadır. Madde kullanım durumu ile ilgili bölümde hastaların kullanmayı tercih ettiği maddenin türü, maddeyi ne kadar kullandığı, en son ne zaman kullandığı gibi bilgiler yer alırken; yoksunluk ve entoksikasyon süreci ile ilgili bölümde ise kullanılan maddenin etkisi ve kullanılmadığı durumlarda ortaya çıkan belirtilerle ilgili bilgiler yer almaktadır. Formda sokak yaşamı bölümünde hastaların ilk ve son sokakta kaldıkları zaman, sokakta kalma süreleri, sokakta kalma nedenleri yer alırken; okul yaşamı bölümünde ise okula devam edip etmediği, ne zaman bıraktığı, ne sebeple bıraktığı gibi bilgiler yer almaktadır. İntihar öyküsü ile ilgili bölümde ne zaman ve ne şekilde intihar edildiği ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Formda fiziki muayene ve tıbbi öykü bölümlerinde hastaların vücudunda kesi izi olup olmadığı, daha önce kazsa geçirip geçirmediği ve vücudunda herhangi bir anomalisinin olup olmadığı gibi bilgiler yer alırken; psikiyatrik muayene bölümünde hastaların yönelim (yer, kişi, zaman), zeka, bellek durumları gibi bilgiler yer almaktadır. Formda son olarak hastaların tedavi motivasyonu ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Formların içerdikleri bilgilere hem revizyon öncesi ‘Hasta Anamnez Formu’nda hem de halihazırda kullanılan formda ulaşılabilmektedir. Her iki formda da yukarıda bahsedilen bölümler yer almaktadır ancak revize edilmiş formda psikiyatrik muayene ve fiziksel durum başlıklarına bazı alt bilgiler eklenmiştir. Formun psikiyatrik muayene bölümüne algı, zeka düzeyi, bilişsel işlevler, güvenilirlik başlıkları eklenirken fiziksel durum bölümüne “Bedeninde herhangi bir anomali var mı?” sorusu eklenmiştir.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan verilere ulaşmak için öncelikle Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurul Başkanlığından 05.08.2020 tarihinde yazılı onay alınmıştır. Daha sonrasında Gaziantep Büyükşehir Belediyesi İnyet Topçuoğlu Hastanesi Başhekimliğinden yazılı izin onayı alınmıştır. Araştırmada kullanılacak olan verilere, ‘Hasta Anamnez Formu’ ile ulaşılmıştır. ‘Hasta Anamnez Formu’ kuruma başvuran hastalara kurumda çalışan terapistler tarafından uygulanmıştır ve uygulama sırasında kurum terapistleri formdaki soruları sorup hastalardan cevap almışlardır. Bu form yıllar içerisinde farklı psikiyatrist, psikolog ve psikolojik danışmanlar tarafından kuruma 2010-2019 yılları arasında başvuran hastalardan bilgi almak için kullanılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Her başvuran kişiden alınan ve yıllar içerisinde toplanan bu veriler karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu araştırma kapsamında tekrardan veri toplama süreci olmamıştır. Daha öncesinde toplanmış olan bu verilerin analizi SPSS-21 Programı kullanılarak yapılmıştır. Veriler ilk olarak Excel programından SPSS'e aktarılarak uygun hale getirilmiştir. Veri analizi üç etapta gerçekleştirilmiştir. Analiz işlemlerinin ilk etabında madde bağımlısı ergenlerin kişisel-sosyal, ailevi, okul yaşamı, sağlık durumu, sokak yaşamı, suç geçmişi, intihar düşüncesi ve eylemi faktörlerine yönelik bilgilerin frekans-yüzde değerleri "Betimsel İstatistik Analizi" ile ortaya konulmuştur. Analizin ikinci etabında madde bağımlısı ergenlere ait sokak yaşam durumu, suç geçmişi, okul faktörü, intihar eylemi ve vücuda fiziksel zarar verme değişkenlerinin ilgili değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulguları elde etmek için "İki Yönlü Kay-Kare" testi kullanılmıştır. Analizin üçüncü etabında ise madde bağımlısı ergenlerin sokak yaşamı, suç geçmişi, okul terki, intihar. Eylemi ve vücuduna fiziksel zarar verme kategorilerinde yer alma ihtimallerini etkileyen anlamlı yordayıcı değişkenlerin tespiti için "İkili Lojistik Regresyon Analizi" kullanılmıştır. Daha ayrıntılı ele alındığında, yukarıda belirtilen araştırma sorularından birincisi için "Betimsel İstatistik Analizi" yapılmış ve sonuçları ortaya konulmuştur. Geriye kalan 2, 3, 4, 5 ve 6. araştırma soruları için ise "İkili Lojistik Regresyon Analizi" yapılmış ve sonuçları ortaya konulmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın amacı olan, madde bağımlısı ergenlerin bağımlılık durumu ile ilişkili olan kişisel faktörler, aile, okul, sokak ve suç yaşamına ilişkin faktörler arasındaki ilişkileri inceleyen analiz bulguları sunulmaktadır. Araştırmanın asıl amacına uygun olarak yapılan kay kare analizi ve ikili lojistik regresyon analizinin bulguları ortaya konulmadan önce ilgili betimsel istatistiklere yer verilmiştir.

4.1. Ön Analiz Sonuçları

Veri analizinde kullanılan yaş haricindeki tüm değişkenler kategoriktir. Dolayısıyla her bir kategorinin alt boyutu veri analizinden önce kodlanmıştır. Analizler yapılmadan önce veri seti kontrol edilmiş, madde bağımlısı ergenlerden elde edilen bilgilerin betimsel istatistik hesaplamaları yapılmış, araştırmada kullanılan kay kare testi ile ikili lojistik regresyon analizinin varsayımları da test edilmiştir.

Madde bağımlısı ergenlerden elde edilen bilgiler doğrultusunda; kişisel faktörler, aile, okul yaşamı, sokak/suç yaşamı, sağlık ve intihar düşüncesi/intihar eylemi ile ilişkili faktörler için betimsel istatistik analizi yapılmıştır. Kay kare testinin yapılabilmesi için; her bir verinin birbirinden bağımsız ve değişkenlerinin nitel (kategorik) düzeyde olması, serbestlik derecesinin 1'den büyük olduğu durumda beklenen değeri 5'in altında kalan hücre sayısının %20'yi aşmaması ve serbestlik değeri 1 olduğunda ise hücrelerden birinde dahi beklenen değer 5'ten küçük ise "Fisher's Exact Test" kullanılması varsayımlarının sağlanması gerekmektedir (Büyüköztürk, 2018). Kay kare testi yapılmadan önce veri setindeki değerlerin birbirinden bağımsız ve değişkenlerin nitel düzeyde olduğu gözlenmiştir. Serbestlik değeri 1'den büyük olduğu durumlarda beklenen değer 5'ten küçük olan hücrelerin sayısının %20'yi aşmadığı gözlemlenmiştir. Serbestlik değeri 1 olan hücrelerde beklenen değeri 5'ten küçük olan hücrenin varlığında ise "Fisher's Exact Test" kullanılmıştır. Sonuç olarak veriler Kay kare analizi için gerekli varsayımları sağlamıştır.

İkili lojistik regresyon analizine dahil edilen yaş haricindeki değişkenler tamamıyla kategorik düzeydedir. Yaş değişkeni ise sürekli değişkendir. İkili lojistik regresyon analizinin yapılabilmesi için kategorik olan yordayıcı (bağımsız) değişkenler ile yordanan (bağımlı) değişkenlerin ilgilenilen düzeyleri '1' ile kodlanırken, diğer kategorik düzeyi '0' ile kodlanarak referans kategorisi haline getirilir (Can, 2019). Bu çalışmada sokak yaşamı olması, suç geçmişi olması, okula devam etmeme, intihar eyleminde bulunmamış olma ve vücuda fiziksel zarar vermeme durumu ise '0' ile kodlanmıştır. Yine bağımsız (yordayıcı) değişkenlerden; baba-ergen ilişkisinin "kötü" ve "orta" kategorileri, anne-ergen ilişkisinin "kötü" ve "orta" kategorileri, okula devam etmeme, çalışma geçmişi olma, sokak yaşamı olma, geniş ailede suç öyküsü olma, geniş ailede madde kullanım öyküsü olma, intihar düşüncesine sahip olma, geniş ailede intihar öyküsüne sahip olma, vücuda fiziksel zarar vermiş olma ve cezaevi geçmişine sahip olma kategorileri '1' ile kodlanırken; baba-ergen ilişkisinin "iyi" kategorisi, anne-ergen ilişkisinin 'iyi' kategorisi, okula devam etme, çalışma geçmişi olmama, sokak yaşamı olmama, geniş ailede suç öyküsü olmama, geniş ailede madde kullanımı olmama, vücuda fiziksel zarar vermeme ve cezaevi geçmişi olmama kategorileri ise '0' olarak kodlanmıştır.

İkili lojistik regresyon analizinin yapılabilmesi için gerekli diğer varsayımlara bakıldığında; verilerin birbirinden bağımsız olması, yordayıcı (bağımsız) değişkenlerin kendi aralarında yüksek düzeyde ilişki göstermemesi (çoklu bağlantılılık), aşırı uç değerlerin olmaması ve en az aralık ölçeğinde sürekli olan bağımsız değişken ile bağımlı değişkenin logit dönüşümü arasında doğrusal bir ilişki olması gerekmektedir (Büyüköztürk, Çokluk ve Şekercioğlu, 2018). Bağımsız değişkenler arasındaki yüksek düzeyde ilişkinin (çoklu bağlantılılık) varlığı, birbiri ile olan korelasyon katsayıları, tolerans ve varyans büyütme faktörü (VIF) değerlerinin test edilmesi ile tespit edilir. Bağımsız değişkenlerin birbirleri ile olan korelasyon ilişki katsayısının .80'den fazla olması, tolerans değerinin .20'den küçük olması ve varyans büyütme faktörü (VIF) değerinin ise 10'dan yüksek olması durumunda çoklu bağlantılılık sorunu var demektir. (Büyüköztürk, 2018). Sürekli olan bağımsız değişken ile bağımlı değişkenin logit dönüşümü arasındaki doğrusal bir ilişkinin tespiti için ise; sürekli değişkenin ve bu değişkenin doğal logaritması arasında bir etkileşim oluşturup bu etkileşimin anlamlılık test sonucunun .05'ten büyük olması gerekmektedir (Can, 2019). Ortaya çıkan anlamlılık değeri .05'ten küçük ise doğrusal ilişkinin varlığından söz edilebilir.

Bu çalışmada lojistik regresyon modeline giren bağımsız değişkenlerin birbirleri ile olan ilişkilerine bakıldığında ilişki katsayılarının .80'nin altında olduğu görülmektedir. Yine

her birinin tolerans değerinin .20'den büyük olduğu ve varyans büyütme faktörü değerinin ise 10'dan küçük olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre lojistik regresyon analizi modeline giren bağımsız değişkenlerin kendi aralarında yüksek düzeyde bir ilişki göstermediği yani çoklu bağlantılılık sorununun olmadığı gözlenmiştir. Araştırmada tek sürekli değişken olan yaşın her bir bağımlı değişkenin logit dönüşümü arasındaki ilişki incelendiğinde ise anlamlılık değeri .05'ten yüksek çıkmış ve doğrusal bir ilişkinin olduğunu ortaya koymuştur. Veri setinde aşırı uç değere bağlı olarak herhangi bir veri çıkarılmamıştır.

4.2. İlgili Değişkenlerin Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi

4.2.1. Sokak Yaşamının İlgili Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi

Katılımcıların sokak yaşam deneyimi; yaş, ebeveyn ilişkisi, baba-ergen ilişkisi, anne-ergen ilişkisi, kardeş-ergen ilişkisi ve tercih maddesi ilişkisi açısından incelenmiştir. Madde bağımlısı ergenlerin sokak yaşam durumlarının, yaşa göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 8'de verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, 13 yaşındaki madde bağımlısı ergenlerin %0.3'ü sokak yaşamına sahipken aynı oran 17 yaşta %32.3 tür.

Tablo 8. Yaşa Göre Sokak Yaşam Durumu

Değişkenler	Sokak Yaşamı				Toplam		χ^2	Sd	p
	Var		Yok		N	%			
	N	%	N	%					
13	1	0.2	1	0.7	2	0.3	7.205	4	.125
14	57	9.9	22	16.3	79	11.1			
Yaş 15	123	21.3	31	23.0	154	21.6			
16	203	35.1	45	33.3	248	34.8			
17	194	33.6	36	26.7	230	32.3			
Toplam	578	100	135	100	713	100			

Madde bağımlısı ergenlerin sokak yaşam durumlarının, ebeveyn ilişki durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 9'da verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre madde bağımlısı ergenlerin sokak yaşam durumları,

ebeveyn ilişki durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($\chi^2_{(sd=2, n=713)} = 3.939, p>.05$).

Tablo 9. Ebeveyn İlişki Durumuna Göre Sokak Yaşam Durumu

Değişkenler	Sokak Yaşamı				Toplam		χ^2	Sd	p	
	Var		Yok							
	N	%	N	%	N	%				
Ebeveyn İlişkisi	İyi	137	23.7	29	21.5	166	23.3	3.939	2	.140
	Kötü	269	46.5	54	40.0	323	45.3			
	Orta	172	29.8	52	38.5	224	31.4			
Toplam		578	100	135	100	713	100			

Madde bağımlısı ergenlerin sokak yaşam durumlarının, baba ile ilişki durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 10'da verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre madde bağımlısı ergenlerin sokak yaşam durumları, baba ile ilişki durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($\chi^2_{(sd=2, n=713)} = 10.040, p<.05$). Her bir değişkenin gözlenen ve beklenen hücre değerleri göz önünde bulundurulduğunda; babası ile kötü bir ilişki düzeyine sahip ergenlerin sokak yaşamı olma durumu %72.3 oranında iken, bu oran sokak yaşamı olmayanlarda %63'tür. Baba ile iyi bir ilişki düzeyine sahip ergenlerin sokak yaşamı olma durumu %10 oranında iken, bu oran sokak yaşamı olmayanlarda %7.4'tür. Babası ile orta bir ilişki düzeyine sahip ergenlerin sokak yaşamı olma durumu ise %17.6 oranında iken, bu oran sokak yaşamı olmayanlarda %29.6'dır. Bu sonuçlara göre, babası ile kötü düzeyde ilişkisi olan madde bağımlısı ergenlerin sokak yaşamı olma durumu, iyi ve orta düzey ilişkisi olanlardan daha yüksektir. Bununla birlikte babası ile kötü düzeyde bir ilişkisi olan ergenlerin sokak yaşamı olma durumunun nispeten daha fazla ön plana çıktığı görülmektedir. Bunların yanı sıra babası ile iyi ve orta düzeyde ilişkiye sahip ergenlerin ise sokak yaşamı olma durumlarının daha düşük düzeylerde olduğu görülmektedir.

Tablo 10. Baba-Ergen İlişki Durumuna Göre Sokak Yaşam Durumu

Değişkenler	Sokak Yaşamı				Toplam		χ^2	Sd	p
	Var		Yok						
	N	%	N	%	N	%			

Baba- Ergen İlişkisi	İyi	58	10.0	10	7.4	68	9.5	10.040	2	.007
	Kötü	418	72.3	85	63.0	503	70.5			
	Orta	102	17.6	40	29.6	142	19.9			
Toplam		578	100	135	100	713	100			

Madde bağımlısı ergenlerin sokak yaşam durumlarının, anne ile ilişki durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 11’de verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre madde bağımlısı ergenlerin sokak yaşam durumları, anne ile ilişki durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($\chi^2_{(sd = 2, n = 713)} = 6.023, p < .05$). Her bir değişkenin gözlenen ve beklenen hücre değerleri göz önünde bulundurulduğunda; annesi ile kötü bir ilişki düzeyine sahip ergenlerin sokak yaşamı olma durumu %35.5 oranında iken, bu oran sokak yaşamı olmayanlarda %24.4’tür. Anne ile iyi bir ilişki düzeyine sahip ergenlerin sokak yaşamı olma durumu %30.4 oranında iken, bu oran sokak yaşamı olmayanlarda %34.8’dir. Annesi ile orta bir ilişki düzeyine sahip ergenlerin sokak yaşamı olma durumu ise %34.1 oranında iken, bu oran sokak yaşamı olmayanlarda %40.7’dir. Bu sonuçlara göre, annesi ile iyi ve orta düzeyde bir ilişkisi olan madde bağımlısı ergenlerin sokak yaşamı olma durumu kötü düzeyde ilişkisi olanlara göre daha düşük çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte annesi ile orta düzeyde bir ilişkisi olan ergenlerin sokak yaşamı olmama durumunun nispeten daha fazla ön plana çıktığı görülmektedir. Bunların yanı sıra annesi ile kötü düzeyde ilişkiye sahip ergenlerin ise sokak yaşamı olma durumlarının nispeten daha yüksek düzeyde olduğu görülmektedir.

Tablo 11. Anne-Ergen İlişki Durumuna Göre Sokak Yaşam Durumu

Değişkenler		Sokak Yaşamı				Toplam		χ^2	Sd	p
		Var		Yok		N	%			
		N	%	N	%					
Anne- Ergen İlişkisi	İyi	176	30.4	47	34.8	223	31.3	6.023	2	.049
	Kötü	205	35.5	33	24.4	238	33.4			
	Orta	197	34.1	55	40.7	252	35.3			
Toplam		578	100	135	100	713	100			

Madde bağımlısı ergenlerin sokak yaşam durumlarının, kardeş ilişkisine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 12’de

verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerin sokak yaşam durumları, kardeş ilişkisine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($\chi^2_{(sd=2, n=713)} = 3.753, p>.05$).

Tablo 12. Kardeş-Ergen İlişki Durumuna Göre Sokak Yaşam Durumu

Değişkenler		Sokak Yaşamı				Toplam		χ^2	Sd	p
		Var		Yok		N	%			
		N	%	N	%					
Kardeş - Ergen İlişkisi	İyi	185	32.0	55	40.7	240	33.7	3.753	2	.153
	Kötü	175	30.3	35	25.9	210	29.5			
	Orta	218	37.7	45	33.3	263	26.9			
Toplam		578	100	135	100	713	100			

Madde bağımlısı ergenlerin sokak yaşam durumlarının, tercih ettikleri maddeye göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 13'te verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerin sokak yaşam durumları, tercih ettikleri maddeye göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($\chi^2_{(sd=3, n=713)} = 4.066, p>.05$).

Tablo 13. Tercih Maddesine Göre Sokak Yaşam Durumu

Değişkenler		Sokak Yaşamı				Toplam		χ^2	Sd	p
		Var		Yok		N	%			
		N	%	N	%					
Tercih Maddesi	Uyarıcı	184	31.8	46	34.1	230	32.3	4.066	3	.254
	Yatıştırıcı	273	47.2	71	52.6	344	48.2			
	Halüsinojen	87	15.1	13	9.6	100	14.0			
	Sentetik Kannabinoid	34	5.9	5	3.7	39	5.5			
Toplam		578	100	135	100	713	100			

4.2.2. Suç Geçmişinin İlgili Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi

Katılımcıların suç geçmişleri; tercih maddesi, çalışma geçmişi, okula devam durumu, sokak yaşamı, ebeveyn ilişkisi, baba-ergen ilişkisi, anne-ergen ilişkisi, geniş ailede madde

kullanım öyküsü, geniş ailede suç öyküsü, anne madde kullanım öyküsü, baba madde kullanım öyküsü ilişkisi açısından incelenmiştir. Madde bağımlısı ergenlerin suç geçmişi, tercih ettikleri maddeye göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 14’te verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre madde bağımlısı ergenlerin suç geçmişleri, tercih ettikleri maddeye göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($\chi^2_{(sd = 3, n = 713)} = 6.398, p > .05$).

Tablo 14. Tercih Maddesine Göre Ergenin Suç Geçmişi

Değişkenler	Suç Geçmişi				Toplam		χ^2	Sd	p	
	Var		Yok		N	%				
	N	%	N	%						
Tercih Maddesi	Uyarıcı	162	34.6	68	27.8	230	32.3	6.398	3	.094
	Yatıştırıcı	218	46.6	126	51.4	344	48.2			
	Halüsinojen	59	12.6	41	16.7	100	14.0			
	Sentetik Kannabinoid	29	6.2	10	4.1	39	5.5			
Toplam		468	468	468	468	468	468			

Madde bağımlısı ergenlerin suç geçmişlerinin, çalışma geçmişine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 15’de verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerin suç geçmişleri, çalışma geçmişi durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($\chi^2_{(sd = 1, n = 713)} = 10.012, p < .05$). Her bir değişkenin gözlenen ve beklenen hücre değerleri göz önünde bulundurulduğunda; suç geçmişi olan ergenlerin çalışma geçmişine sahip olma oranı %98.5 iken bu oran suç geçmişi olmayanlarda %94.3’tür. Suç geçmişi olan ergenlerin çalışma geçmişine sahip olmama oranı %1.5 iken bu oran suç geçmişi olmayanlarda %5.7’dir. Bu sonuçlara göre; suç geçmişi olan madde bağımlısı ergenlerin çalışma geçmişi olma durumlarının, çalışma geçmişi olmayanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, suç geçmişi olan ergenlerin çalışma geçmişine sahip olması nispeten daha fazla ön plana çıkmaktadır. Suç işleyen ergenlerin çalışma geçmişine sahip olmaları ise daha düşük düzeylerde olmakla birlikte, suç işlemeyen ergenlerin çalışma geçmişi olmama durumları, suç geçmişi olanlara göre nispeten daha yüksektir.

Tablo 15. Çalışma Geçmişine Göre Ergenin Suç Geçmişi

Değişkenler		Suç Geçmişi				Toplam		χ^2	Sd	p
		Var		Yok		N	%			
		N	%	N	%					
Çalışma Geçmişi	Var	461	98.5	231	94.3	692	97.1	10.012	1	.002
	Yok	7	1.5	14	5.7	21	2.9			
Toplam		468	100	245	100	713	100			

Madde bağımlısı ergenlerin suç geçmişlerinin, okula devam durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 16’da verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerin suç geçmişleri, okula devam durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($\chi^2_{(sd=1, n=713)} = 32.554, p < .05$). Her bir değişkenin gözlenen ve beklenen hücre değerleri göz önünde bulundurulduğunda; suç geçmişi olan ergenlerin okula devam etme durumu %97.6 iken bu oran suç geçmişi olmayanlarda %86.9’dur. Suç geçmişi olan ergenlerin okula devam etmeme oranı %2.4 iken bu oran suç geçmişi olmayanlarda %13.1’dir. Bu sonuçlara göre; suç geçmişi olan ergenlerin okula devam etmeme durumlarının nispeten daha fazla ön plana çıktığı görülmektedir. Aynı zamanda suç geçmişi olmayanların okula devam etme durumları ise suç geçmişi olanlara göre nispeten daha yüksektir.

Tablo 16. Okula Devam Durumuna Göre Ergenin Suç Geçmişi

Değişkenler		Suç Geçmişi				Toplam		χ^2	Sd	p
		Var		Yok		N	%			
		N	%	N	%					
Okula Devam Durumu	Var	11	2.4	32	13.1	43	6.0	32.554	1	.000
	Yok	457	97.6	213	86.9	670	94.0			
Toplam		468	100	245	100	713	100			

Madde bağımlısı ergenlerin suç geçmişlerinin, sokak yaşam durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 17’de verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerin suç geçmişleri, sokak yaşam durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($\chi^2_{(sd=1, n=713)} = 35.524, p < .05$). Her bir değişkenin gözlenen ve beklenen hücre değerleri göz önünde bulundurulduğunda; suç geçmişi olan

ergenlerin sokak yaşamı deneyimine sahip olma oranı %87.4 iken bu oran suç geçmişli olmayanlarda %69'dur. Suç geçmişli olan ergenlerin sokak yaşamı deneyimine sahip olmama oranı %12.6 iken bu oran suç geçmişli olmayanlarda %31'dir. Bu sonuçlara göre; suç geçmişli olan madde bağımlısı ergenlerin sokak yaşamı olma durumlarının, sokak yaşamı olmayanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, suç geçmişli olan ergenlerin sokak yaşamı olma durumlarının nispeten daha fazla ön plana çıktığı görülmektedir. Suç işleyen ergenlerin sokak yaşamı olmama durumları ise daha düşük düzeylerde olmakla birlikte, suç işlemeyenlerin sokak yaşamı olma durumları, suç işleyenlere göre nispeten daha yüksektir.

Tablo 17. Sokak Yaşam Deneyimine Sahip Olma Durumuna Göre Ergenin Suç Geçmişli

Değişkenler		Suç Geçmişli				Toplam		χ^2	Sd	p
		Var		Yok						
		N	%	N	%	N	%			
Sokak Yaşamı	Var	409	87.4	169	69.0	578	81.1	35.524	1	.000
	Yok	59	12.6	76	31.0	135	18.9			
Toplam		468	100	245	100	713	100			

Madde bağımlısı ergenlerin suç geçmişlerinin, ebeveyn ilişki durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo18'de verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerin suç geçmişleri, ebeveyn ilişki durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($\chi^2_{(sd = 2, n = 713)} = .607, p > .05$).

Tablo 18. Ebeveyn İlişki Durumuna Göre Ergenin Suç Geçmişli Durumu

Değişkenler		Suç Geçmişli				Toplam		χ^2	Sd	p
		Var		Yok						
		N	%	N	%	N	%			
Ebeveyn İlişkisi	İyi	105	22.4	61	24.9	166	23.3	.607	2	.738
	Kötü	213	45.5	110	44.9	323	45.3			
	Orta	150	32.1	74	30.2	224	31.4			
Toplam		468	100	245	100	713	100			

Madde bağımlısı ergenlerin suç geçmişlerinin, babaları ile kurdukları ilişkinin biçimine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları

Tablo19’da verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre madde bağımlısı ergenlerin suç geçmişleri, babaları ile kurdukları ilişkinin biçimine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($\chi^2_{(sd = 2, n = 713)} = 4.662, p > .05$).

Tablo 19. Baba-Ergen İlişki Durumuna Göre Ergenin Suç Geçmişi

Değişkenler		Suç Geçmişi				Toplam		χ^2	Sd	p
		Var		Yok		N	%			
		N	%	N	%					
Baba-Ergen İlişkisi	İyi	43	9.2	25	10.2	68	9.5	4.662	2	.097
	Kötü	342	73.1	161	65.7	503	70.5			
	Orta	83	17.7	59	24.1	142	19.9			
Toplam		468	100	245	100	713	100			

Madde bağımlısı ergenlerin suç geçmişlerin, anneleri ile kurdukları ilişki durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 20’de verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre madde bağımlısı ergenlerin suç geçmişleri, anne ile ilişki durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($\chi^2_{(sd = 2, n = 713)} = 4.015, p > .05$).

Tablo 20. Anne-Ergen İlişki Durumuna Göre Ergenin Suç Geçmişi

Değişkenler		Suç Geçmişi				Toplam		χ^2	Sd	p
		Var		Yok		N	%			
		N	%	N	%					
Anne-Ergen İlişkisi	İyi	135	28.8	88	35.9	223	31.3	4.015	2	.134
	Kötü	159	34.0	79	32.2	238	33.4			
	Orta	174	37.2	78	31.8	252	35.3			
Toplam		468	100	245	100	713	100			

Madde bağımlısı ergenlerin suç geçmişlerinin, geniş ailede madde kullanımına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 21’de verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerin suç geçmişleri, geniş ailelerindeki madde kullanımına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($\chi^2_{(sd = 1, n = 713)} =$

26.443, $p<.05$). Her bir değişkenin gözlenen ve beklenen hücre değerleri göz önünde bulundurulduğunda; suç geçmişİ olan ergenlerin geniş ailesindeki madde kullanımını oranı %74.8 iken bu oran suç geçmişİ olmayanlarda %55.9'dur. Suç geçmişİ olan ergenlerin geniş ailesinde madde kullanmama oranı %25.2 iken bu oran suç geçmişİ olmayanlarda %44.1'dir. Bu sonuçlara göre; suç geçmişİne sahip olan madde bağımlısı ergenlerin; geniş ailede madde kullanımını olma durumlarının, suç geçmişİne sahip olmayanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca suç geçmişİ olan ergenlerin geniş ailede madde kullanımını olma durumlarının nispeten daha fazla ön plana çıktığı da görülmektedir.

Tablo 21. Geniş Ailede Madde Kullanımına Göre Ergenin Suç Geçmişİ

Değişkenler		Suç Geçmişİ				Toplam		χ^2	Sd	p
		Var		Yok		N	%			
		N	%	N	%					
Geniş Ailede Madde Kullanım Öyküsü	Var	350	74.8	137	55.9	487	68.3	26.443	1	.000
	Yok	118	25.2	108	44.1	226	31.7			
Toplam		468	100	245	100	713	100			

Madde bağımlısı ergenlerin suç geçmişİlerinin, geniş ailenin suç geçmişİne göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 22'de verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerin suç geçmişİleri, geniş ailenin suç geçmişİne göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($\chi^2_{(sd=1, n=713)} = 27.580, p<.05$). Her bir değişkenin gözlenen ve beklenen hücre değerleri göz önünde bulundurulduğunda; suç geçmişİ olan ergenlerin geniş ailesinde suç geçmişİ olma oranı %56.6 iken bu oran suç geçmişİ olmayanlarda %35.9'dur. Suç geçmişİ olan ergenlerin geniş ailesinde suç geçmişİ olmayanların oranı %43.4 iken bu oran suç geçmişİ olmayanlarda %64.1'dir. Bu sonuçlara göre; suç geçmişİ olan madde bağımlısı ergenlerin; geniş ailede suç öyküsü olma durumlarının, geniş ailede suç öyküsü olmayanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Yine suç işlemeyen ergenlerin geniş ailede suç öyküsü olmama durumlarının da suç işleyenlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 22. Geniş Ailenin Suç Geçmişine Göre Ergenin Suç Geçmişi

Değişkenler		Suç Geçmişi				Toplam		χ^2	Sd	p
		Var		Yok						
		N	%	N	%	N	%			
Geniş Ailede Suç Öyküsü	Var	265	56.6	88	35.9	353	49.5	27.580	1	.000
	Yok	203	43.4	157	64.1	360	50.5			
Toplam		468	100	245	100	713	100			

Madde bağımlısı ergenlerin suç geçmişlerinin, annenin madde kullanımına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 23'te verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerin suç geçmişleri, annelerinin madde kullanımına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($\chi^2_{(sd = 1, n = 713)} = 1.533$, $p > .05$).

Tablo 23. Annenin Madde Kullanımına Göre Ergenin Suç Geçmişi

Değişkenler		Suç Geçmişi				Toplam		χ^2	Sd	p
		Var		Yok						
		N	%	N	%	N	%			
Anne Madde Kullanım Öyküsü	Var	15	3.2	4	1.6	19	2.7	1.533	1	.216
	Yok	453	96.8	241	98.4	694	97.3			
Toplam		468	100	245	100	713	100			

Madde bağımlısı ergenlerin suç geçmişlerinin, babalarının madde kullanımına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 24'te verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerin suç geçmişleri, babalarının madde kullanımına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($\chi^2_{(sd = 1, n = 713)} = 2.604$, $p > .05$).

Tablo 24. Babanın Madde Kullanımına Göre Ergenin Suç Geçmişi

Değişkenler		Suç Geçmişi				Toplam		χ^2	Sd	p
		Var		Yok						
		N	%	N	%	N	%			
Baba Madde Kullanım Öyküsü	Var	123	26.3	51	20.8	174	24.4	2.604	1	.107
	Yok	345	73.7	194	79.2	539	75.6			
Toplam		468	100	245	100	713	100			

4.2.3. Okul Faktörünün İlgili Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi

Katılımcıların akademik başarısı; ebeveynleriyle, babalarıyla, anneleriyle kurdukları ilişkisi durumu açısından incelenmiştir. Aynı zamanda katılımcıların okula devam durumu; annenin madde kullanımı, babanın madde kullanımı, geniş ailedeki madde kullanımı, ergenin suç geçmişi ve çalışma durumu açısından incelenmiştir. Madde bağımlısı ergenlerin akademik başarısının, ebeveynleriyle kurdukları ilişki durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 25'te verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerin akademik başarısı, ebeveynleriyle kurdukları ilişki durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($\chi^2_{(sd=4, n=713)} = 6.572, p>.05$).

Tablo 25. Ebeveynle Kurulan İlişki Durumuna Göre Ergenin Akademik Başarısı

Değişkenler		Akademik Başarı Durumu						Toplam		χ^2	Sd	p
		İyi		Kötü		Orta						
		N	%	N	%	N	%	N	%			
Ebeveyn İlişkisi	İyi	15	29.4	78	19.9	73	26.9	166	23.3	6.572	4	.160
	Kötü	22	43.1	179	45.8	122	45.0	323	45.3			
	Orta	14	27.5	134	34.3	76	28.0	224	31.4			
Toplam		51	100	391	100	271	100	713	100			

Madde bağımlısı ergenlerin akademik başarısının, babaları ile kurdukları ilişki durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 26'da verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerin

akademik başarısı, babaları ile kurdukları ilişki durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($\chi^2_{(sd = 4, n = 713)} = 8.259, p > .05$).

Tablo 26. Baba-Ergen İlişki Durumuna Göre Ergenin Akademik Başarı Durumu

Değişkenler	Akademik Başarı Durumu						Toplam		χ^2	Sd	p	
	İyi		Kötü		Orta		N	%				
	N	%	N	%	N	%						
Baba-Ergen İlişkisi	İyi	8	15.7	35	9.0	25	9.2	68	9.5	8.259	4	.083
	Kötü	29	56.9	289	73.9	185	68.3	503	70.5			
	Orta	14	27.5	67	17.1	61	22.5	142	19.9			
Toplam		51	100	391	100	271	100	713	100			

Madde bağımlısı ergenlerin akademik başarısının, anneleri ile kurdukları ilişki durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 27’de verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerin akademik başarısı, anneleri ile kurdukları ilişki durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($\chi^2_{(sd = 4, n = 713)} = 15.985, p > .05$).

Tablo 27. Anne-Ergen İlişki Durumuna Göre Ergenin Akademik Başarı Durumu

Değişkenler	Akademik Başarı Durumu						Toplam		χ^2	Sd	p	
	İyi		Kötü		Orta		N	%				
	N	%	N	%	N	%						
Anne-Ergen İlişkisi	İyi	25	49.0	101	25.8	97	35.8	223	31.3	15.985	4	.003
	Kötü	14	27.5	143	36.6	81	29.9	238	33.4			
	Orta	12	23.5	147	37.6	93	34.3	252	35.3			
Toplam		52	100	391	100	271	100	713	100			

Madde bağımlısı ergenlerin okula devam durumlarının, annenin madde kullanımına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 28’de verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerin okula devam

durumları, annenin madde kullanımına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($\chi^2_{(sd = 1, n = 713)} = 1.253, p > .05$).

Tablo 28. Anne Madde Kullanımına Göre Ergenin Okula Devam Durumu

Değişkenler		Okula Devam Durumu				Toplam		χ^2	Sd	p
		Ediyor		Etmiyor		N	%			
		N	%	N	%					
Anne Madde Kullanım Öyküsü	Var	0	0	19	2.8	19	2.7	1.253	1	.622
	Yok	43	100	651	97.2	694	97.3			
Toplam		43	100	670	100	713	100			

Madde bağımlısı ergenlerin okula devam durumlarının, babanın madde kullanımına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 29’da verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerin okula devam durumları, babanın madde kullanımına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($\chi^2_{(sd = 1, n = 713)} = .834, p > .05$).

Tablo 29. Babanın Madde Kullanımına Göre Ergenin Okula Devam Durumu

Değişkenler		Okula Devam Durumu				Toplam		χ^2	Sd	p
		Ediyor		Etmiyor		N	%			
		N	%	N	%					
Baba Madde Kullanım Öyküsü	Var	8	18.6	166	24.8	174	24.4	.834	1	.361
	Yok	35	81.4	504	75.2	539	75.6			
Toplam		43	100	670	100	713	100			

Madde bağımlısı ergenlerin okula devam durumlarının, geniş ailedeki madde kullanımına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 30’da verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerin okula devam durumları, geniş ailedeki madde kullanımına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($\chi^2_{(sd = 1, n = 713)} = 14.778, p < .05$). Her bir değişkenin gözlenen ve beklenen hücre değerleri göz önünde bulundurulduğunda; okula devam eden ergenlerin geniş ailelerindeki madde kullanım oranı %41.9 iken, bu oran okula devam etmeyenlerde %70’tir. Okula devam eden ergenlerin

geniş ailelerinde madde kullanmama oranı %58.1 iken, bu oran okula devam etmeyenlerde %30'dur. Bu sonuçlara göre; okula devam eden madde bağımlısı ergenlerin geniş ailede madde kullanım öyküsü olma durumlarının, okula devam etmeyenlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Yine okula devam etmeyen ergenlerin geniş ailede madde kullanım öyküsü olma durumlarının da geniş ailede madde kullanım öyküsü olmayanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 30. Geniş Ailedeki Madde Kullanımına Göre Ergenin Okula Devam Durumu

Değişkenler		Okula Devam Durumu				Toplam		χ^2	Sd	p
		Ediyor		Etmiyor		N	%			
		N	%	N	%					
Geniş Ailede Madde Kullanım Öyküsü	Var	18	41.9	469	70.0	487	68.3	14.778	1	.000
	Yok	25	58.1	201	30.0	226	31.7			
Toplam		43	100	670	100	713	100			

Madde bağımlısı ergenlerin okula devam durumlarının, suç geçmişlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 31'de verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerin okula devam durumları, suç geçmişlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($\chi^2_{(sd=1, n=713)} = 32.554, p < .05$). Her bir değişkenin gözlenen ve beklenen hücre değerleri göz önünde bulundurulduğunda; okula devam eden ergenlerin suç geçmişine sahip olma oranı %25.6 iken, bu oran okula devam etmeyenlerde %68.2'dir. Okula devam edenlerin suç geçmişi olmama oranı %74.4 iken, bu oran okula devam etmeyenlerde %31.8'dur. Bu sonuçlara göre; okula devam eden madde bağımlısı ergenlerin suç geçmişi olma durumlarının, okula devam etmeyenlere oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Yine okula devam etmeyen ergenlerin suç geçmişi olma durumları suç geçmişi olmayanlara göre daha yüksektir.

Tablo 31. Suç Geçmişine Göre Okula Devam Durumu

Değişkenler		Okula Devam Durumu				Toplam		χ^2	Sd	p
		Ediyor		Etmiyor		N	%			
		N	%	N	%					
Suç Geçmişi	Var	11	25.6	457	68.2	468	65.6	32.554	1	.000

Yok	32	74.4	213	31.8	245	34.4
Toplam	43	100	670	100	713	100

Madde bağımlısı ergenlerin okula devam durumlarının, çalışma geçmişlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 32’de verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerin okula devam durumları, çalışma geçmişine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($\chi^2_{(sd = 1, n = 713)} = 39.254, p < .05$). Her bir değişkenin gözlenen ve beklenen hücre değerleri göz önünde bulundurulduğunda; okula devam eden ergenlerin çalışma geçmişine sahip olma oranı %81.4 iken bu oran okula devam etmeyenlerde %98.1’dir. Okula devam eden ergenlerin çalışmama oranı %18.6 iken bu oran okula devam etmeyenlerde %1.9’dur. Bu sonuçlara göre; okula devam eden ve etmeyen madde bağımlısı ergenlerin çalışma geçmişi olma durumlarının, çalışma geçmişi olmayanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, okula devam etmeyen ergenlerin çalışma geçmişi olma durumlarının nispeten daha fazla ön plana çıktığı görülmektedir. Okula devam eden ve etmeyen ergenlerin çalışma geçmişi olmama durumları ise daha düşük düzeylerde olmakla birlikte, okula devam eden ergenlerin çalışma geçmişi olmama durumları, okula devam etmeyenlere göre nispeten daha yüksektir.

Tablo 32. Çalışma Geçmişine Göre Okula Devam Durumu

Değişkenler		Okula Devam Durumu				Toplam		χ^2	Sd	p
		Ediyor		Etmiyor		N	%			
		N	%	N	%					
Çalışma Geçmişi	Var	35	81.4	657	98.1	692	97.1	39.254	1	.000
	Yok	8	18.6	13	1.9	21	2.9			
Toplam		43	100	670	100	713	100			

4.2.4. İntihar Geçmişinin ve Vücuda Fiziksel Zarar Vermenin İlgili Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi

Katılımcıların intihar geçmişleri; yaş, tercih maddesi, geniş ailede intihar geçmişi, anne-ergen ve baba-ergen ilişki durumu ve vücuda fiziksel zarar verme ilişkisi açısından incelenmiştir. Aynı zamanda vücuda fiziksel zarar verme durumunun da tercih maddesi, sokak

yaşam durumu, cezaevi geçmişi ve ebeveyn birliktelik durumu ile ilişkileri incelenmiştir. Madde bağımlısı ergenlerin intihar geçmişlerinin, yaşa göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 33'te verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerin intihar geçmişleri, yaşa göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($\chi^2_{(sd = 4, n = 713)} = 1.995, p > .05$).

Tablo 33. Yaşa Göre Ergenlerin İntihar Geçmişi

Değişkenler	İntihar Eylemi				Toplam		χ^2	Sd	p	
	Var		Yok		N	%				
	N	%	N	%						
Yaş	13	0	0.0	2	0.4	2	0.3	1.995	4	.737
	14	13	8.4	66	11.8	79	11.1			
	15	35	22.7	119	21.3	154	21.6			
	16	55	35.7	193	34.5	248	34.8			
	17	51	33.1	179	32.0	230	32.3			
Toplam		154	100	559	100	713	100			

Madde bağımlısı ergenlerin intihar geçmişlerinin, tercih ettikleri maddelere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 34'te verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerin intihar geçmişleri, tercih ettikleri maddelere göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($\chi^2_{(sd = 3, n = 713)} = 1.194, p > .05$).

Tablo 34. Tercih Maddesine Göre Ergenlerin İntihar Geçmişi

Değişkenler	İntihar Eylemi				Toplam		χ^2	Sd	p	
	Var		Yok		N	%				
	N	%	N	%						
Tercih Maddesi	Uyarıcı	45	29.2	185	33.1	230	32.3	1.194	3	.754
	Yatıştırıcı	78	50.6	266	47.6	344	48.2			
	Halüsinojen	21	13.6	79	14.1	100	14.0			
	Sentetik Kannabinoid	10	6.5	29	5.2	39	5.5			
	Toplam		154	100	559	100	713			

Madde bağımlısı ergenlerin intihar geçmişlerinin, geniş ailedeki intihar geçmişine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 35'te verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerin intihar geçmişi durumları, geniş ailedeki intihar geçmişine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır (χ^2 (sd = 1, n = 713) = 1.100, $p > .05$).

Tablo 35. Geniş Ailelelerindeki İntihar Geçmişine Göre Ergenlerin İntihar Geçmişi

Değişkenler		İntihar Eylemi				Toplam		χ^2	Sd	p
		Var		Yok		N	%			
		N	%	N	%					
Geniş Ailede İntihar Öyküsü	Var	30	19.5	89	15.9	119	16.7	1.100	1	.294
	Yok	124	80.5	470	84.1	594	83.3			
Toplam		154	100	559	100	713	100			

Madde bağımlısı ergenlerin intihar geçmişinin, ebeveyn ilişki durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 36'da verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerin intihar geçmişi, ebeveynleriyle kurdukları ilişki durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır (χ^2 (sd = 2, n = 713) = 4.284, $p > .05$).

Tablo 36. Ebeveyn İlişki Durumuna Göre Ergenlerin İntihar Geçmişi

Değişkenler		İntihar Eylemi				Toplam		χ^2	Sd	p
		Var		Yok		N	%			
		N	%	N	%					
Ebeveyn İlişkisi	İyi	41	26.6	125	22.4	166	23.3	4.284	2	.117
	Kötü	75	48.7	248	44.4	323	45.3			
	Orta	38	24.7	186	33.3	224	31.4			
Toplam		154	100	559	100	713	100			

Madde bağımlısı ergenlerin intihar geçmişlerinin, babaları ile kurdukları ilişki durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi

sonuçları Tablo 37’de verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerin intihar geçmişleri, babalarıyla kurdukları ilişki durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($\chi^2_{(sd=2, n=713)} = 1.428, p>.05$).

Tablo 37. Baba-Ergen İlişki Durumuna Göre Ergenlerin İntihar Geçmiş

Değişkenler		İntihar Eylemi				Toplam		χ^2	Sd	p
		Var		Yok		N	%			
		N	%	N	%					
Baba-Ergen İlişkisi	İyi	11	7.1	57	10.2	68	9.5	1.428	2	.490
	Kötü	110	71.4	393	70.3	503	70.5			
	Orta	33	21.4	109	19.5	142	19.9			
Toplam		154	100	559	100	713	100			

Madde bağımlısı ergenlerin intihar geçmişlerinin, anneleri ile kurdukları ilişki durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 38’de verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerin intihar geçmişleri, anneleri ile kurdukları ilişkinin durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($\chi^2_{(sd=2, n=713)} = 1.410, p>.05$).

Tablo 38. Anne-Ergen İlişki Durumuna Göre Ergenlerin İntihar Geçmişleri

Değişkenler		İntihar Eylemi				Toplam		χ^2	Sd	p
		Var		Yok		N	%			
		N	%	N	%					
Anne-Ergen İlişkisi	İyi	54	35.1	169	30.2	223	31.3	1.410	2	.494
	Kötü	50	32.5	188	33.6	238.	33.4			
	Orta	50	32.5	202	36.1	253	35.3			
Toplam		154	100	559	100	713	100			

Madde bağımlısı ergenlerin intihar geçmişlerinin, vücuda fiziksel zarar verme durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 39’da verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerin intihar geçmişleri, vücuda fiziksel zarar verme durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($\chi^2_{(sd=1, n=713)} = 20.345, p<.05$). Her bir değişkenin gözlenen ve beklenen

hücre değerleri göz önünde bulundurulduğunda; intihara teşebbüs eden ergenlerin vücuda fiziksel zarar verme durumu %83.8 iken, bu oran vücuda fiziksel zarar vermeyenlerde %64.8'dir. İntihara teşebbüs eden ergenlerin vücuda fiziksel zarar vermeme oranı %16.2 iken, bu oran intihara teşebbüs etmeyenlerde %35.2'dir. Bu sonuçlara göre; intihar eden madde bağımlısı ergenlerin vücuda fiziksel zarar verme oranlarının, vücuda fiziksel zarar vermeyenlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte intihar eden ergenlerin vücuda fiziksel zarar verme durumlarının nispeten daha fazla ön plana çıktığı görülmektedir. İntihar etmeyen ergenlerin ise vücuda fiziksel zarar vermeme durumlarının daha düşük düzeylerde olduğu görülmektedir.

Tablo 39. Vücuda Fiziksel Zarar Verme Durumuna Göre Ergenlerin İntihar Geçmişİ

Değişkenler		İntihar Geçmişİ				Toplam		χ^2	Sd	p
		Var		Yok		N	%			
		N	%	N	%					
Vücuda Fiziksel Zarar Verme Durumu	Var	129	83.8	362	64.8	491	68.9	20.345	1	.000
	Yok	25	16.2	197	35.2	222	31.1			
Toplam		154	100	559	100	713	100			

Madde bağımlısı ergenlerin vücuda fiziksel zarar verme durumlarının, tercih maddesine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 40'ta verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerin vücuda fiziksel zarar verme durumları, tercih maddesine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($\chi^2_{(sd=3, n=713)} = 2.862, p > .05$).

Tablo 40. Tercih Maddesine Göre Vücuda Fiziksel Zarar Verme Durumu

Değişkenler		Vücuda Fiziksel Zarar Verme Durumu				Toplam		χ^2	Sd	p
		Var		Yok		N	%			
		N	%	N	%					
Tercih Maddesi	Uyarıcı	155	31.6	75	33.8	230	32.3	2.862	3	.413
	Yatıştırıcı	232	47.3	112	50.5	344	48.2			
	Halüsinojen	75	15.3	25	11.3	100	14.0			

Sentetik Kannabinoid	29	5.9	10	4.5	39	5.5
Toplam	491	100	222	100	713	100

Madde bağımlısı ergenlerin vücuda fiziksel zarar verme durumlarının, sokak yaşamı geçmişine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 41’de verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerin, vücuda fiziksel zarar verme durumları, sokak yaşamı geçmişlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($\chi^2_{(sd = 1, n = 713)} = 33.331, p < .05$). Her bir değişkenin gözlenen ve beklenen hücre değerleri göz önünde bulundurulduğunda; vücuda fiziksel zarar veren ergenlerin sokak yaşamı geçmişlerinin oranı %86.8 iken bu vücutuna fiziksel zarar vermeyenlerde %68.5’tir. Vücutuna fiziksel zarar veren ergenlerin sokak yaşamı deneyimine sahip olma oranı %13.2 iken bu oran vücutuna fiziksel zarar vermeyenlerde %31.5’tir. Bu sonuçlara göre; vücutuna fiziksel zarar veren madde bağımlısı ergenlerin sokak yaşamı olma durumlarının, vücutuna fiziksel zarar vermeyenlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, vücutuna fiziksel zarar veren ergenlerin sokak yaşamı olma durumlarının nispeten daha fazla ön plana çıktığı görülmektedir.

Tablo 41. Sokak Yaşamı Geçmişine Göre Vücuda Fiziksel Zarar Verme Durumu

Değişkenler		Vücuda Fiziksel Zarar Verme Durumu				Toplam		χ^2	Sd	p
		Var		Yok		N	%			
		N	%	N	%					
Sokak Yaşamı Geçmişi	Var	426	86.8	152	68.5	578	81.1	33.331	1	.000
	Yok	65	13.2	70	31.5	135	18.9			
Toplam		491	100	222	100	713	100			

Madde bağımlısı ergenlerin vücuda fiziksel zarar verme durumlarının, cezaevi geçmişine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 42’de verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerin, vücuda fiziksel zarar verme durumları, cezaevi geçmişine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($\chi^2_{(sd = 1, n = 713)} = 19.041, p < .05$). Her bir değişkenin gözlenen ve beklenen hücre değerleri göz önünde bulundurulduğunda; vücutuna fiziksel zarar veren ergenlerin cezaevi geçmişi oranı %19.6 iken, bu oran vücutuna fiziksel zarar vermeyenlerde %6.8’dir.

Vücuduna fiziksel zarar veren ergenlerin cezaevi geçmişine sahip olmama oranı %80.4 iken bu oran vücuduna fiziksel zarar vermeyenlerde %93.2'dir. Bu sonuçlara göre; vücuduna fiziksel zarar veren madde bağımlısı ergenlerin cezaevinde kalma durumlarının, vücuduna fiziksel zarar vermeyenlere göre oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, vücuduna fiziksel zarar veren ergenlerin cezaevinde kalma durumlarının nispeten daha fazla ön plana çıktığı da görülmektedir.

Tablo 42. Cezaevi Geçmişine Göre Vücuda Fiziksel Zarar Verme Durumu

Değişkenler		Vücuda Fiziksel Zarar Verme Durumu				Toplam		χ^2	Sd	p
		Var		Yok		N	%			
		N	%	N	%					
Cezaevi Geçmişi	Var	96	19.6	15	6.8	111	15.6	19.041	1	.000
	Yok	395	80.4	207	93.2	602	84.4			
Toplam		491	100	222	100	713	100			

Madde bağımlısı ergenlerin vücuda fiziksel zarar verme durumlarının, ebeveyn birliktelik durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan kay-kare testi sonuçları Tablo 43'te verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerin vücuda fiziksel zarar verme durumları, ebeveyn birliktelik durumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($\chi^2_{(sd=1, n=713)} = .241, p > .05$).

Tablo 43. Ebeveyn Birliktelik Durumuna Göre Vücuda Fiziksel Zarar Verme Durumu

Değişkenler		Vücuda Fiziksel Zarar Verme Durumu				Toplam		χ^2	Sd	p
		Var		Yok		N	%			
		N	%	N	%					
Ebeveyn Birliktelik Durumu	Birlikte	356	72.5	157	70.7	513	71.9	.241	1	.623
	Ayrı	135	27.5	65	29.3	200	28.1			
Toplam		491	100	222	100	713	100			

4.3. İkili Lojistik Regresyon Analizi Bulguları

4.3.1. Sokak Yaşam Geçmişini Yordayan Faktörler

Madde bağımlısı ergenlerin sokak yaşam geçmişi ile ilişkili olduğu düşünülen baba-ergen ilişki durumu, anne-ergen ilişki durumu, okula devam durumu, çalışma geçmişi öyküsü ve yaşı yordama güçlerini incelemek amacıyla yapılan ikili lojistik regresyon analizinde ortaya çıkan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır (χ^2 (sd = 7, n = 713) = 33.683, $p < .05$). Çalışmada test edilen modelin, gerçekte sokak yaşamı deneyimine sahip olanları doğru sınıflandırma oranı %99.1 iken, sokak yaşamı deneyimine sahip olmayanları doğru sınıflandırma oranı %3.7'dir.

Tablo 44.1. Sokak Yaşam Geçmişini Değişkeni Tahmin Edilen ve Gözlenen Değer Durumu

	Gözlenen (Sokak Yaşamı)	Tahmin Edilen (Sokak Yaşamı)		Doğru Sınıflandırma Yüzdesi
		Var	Yok	
Adım1	Var	573	5	99.1
	Yok	130	5	3.7
Genel Doğru Sınıflandırma Yüzdesi				81.1

Tablo 44.2. Yaş, Baba-Ergen İlişkisi (Kötü), Baba-Ergen İlişkisi (Orta), Anne-Ergen İlişkisi (Kötü), Anne-Ergen İlişkisi (Orta), Okula Devam Durumu ve Çalışma Geçmiş Durumlarına Göre Sokak Yaşam Durumu

Değişkenler	B	Standart Hata	Wald	sd	p	Exp (B)
Yaş	.197	.096	4.189	1	.041	1.217
Baba-Ergen İlişkisi (Kötü)	-.307	.381	.650	1	.420	.735
Baba-Ergen İlişkisi (Orta)	-.820	.412	3.967	1	.046	.441
Anne-Ergen İlişkisi (Kötü)	.479	.261	3.352	1	.067	1.614
Anne-Ergen İlişkisi (Orta)	.133	.235	.320	1	.571	1.143

Okula Devam Durumu	.931	.347	7.191	1	.007	2.537
Çalışma Geçmişi	1.080	.479	5.087	1	.024	2.945
Sabit	-3.340	1.585	4.443	1	.035	.035

Modeli oluşturan bağımsız değişkenlerden baba-ergen ilişki durumu, okula devam durumu, çalışma geçmişi ve yaş değişkenleri sokak yaşamı durumunun anlamlı yordayıcılarıdır. Bu sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerde; baba ile orta düzey bir ilişkiye sahip olma durumu, sokak yaşamı olma oranını kötü ve iyi ilişkiye sahip olanlara göre 0.44 kat azaltmaktadır. Okulu bırakma durumu sokak yaşamı olma oranını, okulu bırakmayanlara göre 2.53 kat arttırmaktadır. Çalışma geçmişi olma durumu sokak yaşamı olma oranını çalışma geçmişi olmayanlara göre 2.94 kat arttırmaktadır. Bunların yanı sıra ergenlerin yaşı arttıkça sokak yaşamı olma durumu 1.21 kat artmaktadır (bkz. Tablo 44.2).

Regresyon modelindeki diğer bağımsız değişkenler kontrol edildiğinde ve görelî önem sıraları dikkate alındığında; madde bağımlısı ergenlerin sokak yaşamı geçmişi üzerinde en fazla yordayıcı güce sahip değişkenin çalışma geçmişi olduğu görülmektedir. Yordama gücü açısından çalışma geçmişini sırasıyla; okula devam durumu, yaş ve babayla ilişki durumu takip etmektedir.

4.3.2. Suç Geçmişini Yordayan Faktörler

Madde bağımlısı ergenlerin suç geçmişi ile ilişkili olduğu düşünülen okula devam durumu, sokak yaşam öyküsü, çalışma geçmişi durumu, yaş, geniş ailedeki suç geçmişi ve geniş ailedeki madde kullanımı değişkenlerinin ergenlerin suç geçmişini yordama güçlerini incelemek amacıyla yapılan ikili lojistik regresyon analizinde ortaya çıkan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır ($\chi^2_{(sd = 6, n = 713)} = 93.054, p < .05$). Çalışmada test edilen modelin, gerçekte suç geçmişine sahip olanları doğru sınıflandırma oranı %90.4 iken, suç geçmişine sahip olmayanları doğru sınıflandırma oranı %31.4'dir.

Tablo 45.1. Suç Yaşam Geçmişini Değişkeni Tahmin Edilen ve Gözlenen Değer Durumu

	Gözlenen (Suç geçmişi)	Tahmin Edilen (Suç Geçmişi)		Doğru Sınıflandırma Yüzdesi
		Var	Yok	
Adım 1	Var	423	45	90.4
	Yok	168	77	31.4
Genel Doğru Sınıflandırma Yüzdesi				70.1

Tablo 45.2. Yaş, Okula Devam Durumuna, Çalışma Geçmişine, Sokak Yaşamına, Geniş Ailede Madde Kullanımına, Geniş Ailede Suç Geçmişine Göre Ergenlerin Suç Geçmişini

Değişkenler	B	Standart Hata	Wald	sd	p	Exp (B)
Yaş	.216	.085	6.502	1	.011	1.241
Okula Devam Durumu	1.346	.381	12.492	1	.000	3.841
Çalışma Geçmişi	.760	.552	1.896	1	.169	2.138
Sokak Yaşamı Geçmişi	.926	.207	19.988	1	.000	2.523
Geniş Ailedeki Madde Kullanımı	.483	.189	6.538	1	.011	1.621
Geniş Ailedeki Suç Geçmişi	.577	.183	9.990	1	.002	1.781
Sabit	-6.088	1.453	17.568	1	.000	.002

Modeli oluşturan bağımsız değişkenlerden, okula devam durumu ($p < .05$), sokak yaşamı geçmişi, yaş, geniş ailedeki suç geçmişi, ve geniş ailedeki madde kullanımı değişkenleri anlamlı yordayıcılardır. Bu sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerde; okulu bırakma suç işleme oranını, okula devama göre 3.84 kat arttırmaktadır. Sokak yaşamı geçmişi suç geçmişine sahip olma oranını, sokak yaşamı geçmişi olmamasına göre 2.13 kat arttırmaktadır. Ergenlerin her bir yaş artışında suç işleme oranı 1.24 kat artmaktadır. Geniş ailedeki madde kullanımı suç işleme oranını, geniş ailede madde kullanımı olmamasına göre 1.62 kat arttırmaktadır. Yine geniş ailedeki suç geçmişi ergenlerin suç işleme oranını, geniş ailede suç geçmişi olmamasına göre 1.78 kat arttırmaktadır (bkz. Tablo 45.2).

Regresyon modelindeki diğer bağımsız değişkenler kontrol edildiğinde ve göreceli önem sıraları dikkate alındığında; madde bağımlısı ergenlerin suç geçmişini en fazla yordama gücüne sahip değişkenin okula devam durumu olduğu görülmektedir. Yordama gücü açısından, okula devam durumunu sırasıyla; sokak yaşamı geçmişi, geniş ailedeki suç geçmişi, geniş ailedeki madde kullanımı ve yaş izlemektedir.

4.3.3. Okula Devam Durumunu Yordayan Faktörler

Madde bağımlısı ergenlerin okula devam durumu ile ilişkili olduğu düşünülen yaş, çalışma geçmişi, geniş ailedeki madde kullanımı ve geniş ailedeki suç geçmişinin ergenlerin okul terkinin yordama güçlerini incelemek amacıyla yapılan ikili lojistik regresyon analizinde ortaya çıkan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır ($\chi^2_{(sd=4, n=713)} = 36.058, p < .05$). Çalışmada test edilen modelin, gerçekte okula devam edenleri doğru sınıflandırma oranı %99.7 iken, okula devam etmeyenleri doğru sınıflandırma oranı %9.3'tür.

Tablo 46.1. Okula Devam Durumu Değişkeni Tahmin Edilen ve Gözlenen Değer Durumu

	Gözlenen (Okula Devam Durumu)	Tahmin Edilen (Okula Devam Durumu)		Doğru Sınıflandırma Yüzdesi
		Ediyor	Etmiyor	
Adım1	Ediyor	4	39	9.3
	Etmiyor	2	668	99.7
Genel Doğru Sınıflandırma Yüzdesi				94.2

Tablo 46.2. Yaş, Geniş Ailedeki Suç Geçmişi, Çalışma Geçmişi, Geniş Ailedeki Madde Kullanımına Göre Okula Devam Durumu

Değişkenler	B	Standart Hata	Wald	sd	p	Exp (B)
Yaş	.260	.155	2.832	1	.092	1.297
Geniş Ailede Suç Geçmişi	.661	.390	2.878	1	.090	1.937
Çalışma Geçmişi	2.217	.513	18.669	1	.000	9.181

Geniş Ailede Madde Kullanım Durumu	.767	.360	4.542	1	.033	2.153
Sabit	-4.089	2.427	2.839	1	.092	.017

Modeli oluşturan bağımsız değişkenlerden çalışma geçmişi geniş ailedeki suç geçmişi ve geniş ailedeki madde kullanımı anlamlı yordayıcılardır. Bu sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerde çalışma geçmişine sahip olma okulu terk etme oranını, çalışma geçmişine sahip olmayanlara göre 9.18 kat arttırmaktadır. Geniş ailedeki madde kullanımı, okulu terk etme oranını geniş ailesinde madde kullanımı olmayanlara göre 2.15 kat arttırmaktadır. Yine geniş ailedeki suç geçmişi, okulu terk etme oranını, geniş ailesinde suç geçmişi olmayanlara göre 1.93 kat arttırmaktadır (bkz. Tablo 46.2).

Regresyon modelindeki diğer bağımsız değişkenler kontrol edildiğinde madde bağımlısı ergenlerin okula devam durumunu en fazla yordama gücüne sahip değişkenin çalışma geçmişi olduğu görülmektedir. Yordama gücü açısından çalışma geçmişini sırasıyla geniş ailedeki madde kullanımı ve geniş ailedeki suç geçmişi izlemektedir.

4.3.4. İntihar Teşebbüsünde Bulunma Durumunu Yordayan Faktörler

Madde bağımlısı ergenlerin intihar teşebbüsünde bulunmasını ile ilişkili olduğu düşünülen yaşın, intihar etme düşüncesinin, geniş ailedeki intihar geçmişinin, vücuda zarar verme durumunun ve cezaevi geçmişinin ergenlerin intihar teşebbüsünde bulunmasını yordama güçlerini incelemek amacıyla yapılan ikili lojistik regresyon analizinde ortaya çıkan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır ($\chi^2_{(sd = 5, n = 713)} = 175.792, p < .05$). Çalışmada test edilen modelin, gerçekte intihar teşebbüsünde bulunanları doğru sınıflandırma oranı %0 iken, intihar teşebbüsünde bulunmayanları doğru sınıflandırma oranı %100'dür.

Tablo 47.1. İntihar Teşebbüsü Değişkeni Tahmin Edilen ve Gözlenen Değer Durumu

	Gözlenen (İntihar Eylemi)	Tahmin Edilen (İntihar Eylemi)		Doğru Sınıflandırma Yüzdesi
		Var	Yok	
Adım1	Var	0	154	0

Yok	0	559	100
Genel Doğru Sınıflandırma Yüzdesi			78.4

Tablo 47.2. Yaş, İntihar Düşüncesi, Vücuda Fiziksel Zarar Verme Durumu, Geniş Ailede İntihar Geçmiş, Cezaevi Geçmişine Göre Ergenlerin İntihar Teşebbüsünde Bulunma Durumu

Değişkenler	B	Standart Hata	Wald	sd	p	Exp (B)
Yaş	-.031	.104	.091	1	.0763	1.241
İntihar Düşüncesi	4.312	.718	36.045	1	.000	3.841
Vücuda Fiziksel Zarar Verme	.573	.261	4.830	1	.028	2.138
Geniş Ailede İntihar Durumu	-.175	.253	.481	1	.488	2.523
Cezaevi Geçmiş	.342	.263	1.692	1	.193	1.621
Sabit	-4.869	1.794	7.367	1	.007	.002

Modeli oluşturan bağımsız değişkenlerden intihar düşüncesi ve vücuda fiziksel zarar verme durumu, anlamlı yordayıcılardır. Bu sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerde; intihar düşüncesine sahip olma, intihar teşebbüsünde bulunmuş olma oranını, intihar düşüncesi olmayanlara göre 74.6 kat arttırmaktadır. Vücuduna fiziksel zarar verme durumu intihar teşebbüsünde bulunmuş olma oranını, vücuduna fiziksel zarar vermeyenlere göre 1.77 kat arttırmaktadır (bkz. Tablo 47.2).

Regresyon modelindeki diğer bağımsız değişkenler kontrol edildiğinde ve görelî önem sıraları dikkate alındığında; madde bağımlısı ergenlerin intihar teşebbüsünde bulunmasını en çok yordama gücüne sahip olan değişken intihar düşüncesidir. Yordama gücü açısından, intihar düşüncesini vücuda fiziksel zarar verme durumu izlemektedir.

4.3.5. Vücuda Fiziksel Zarar Verme Durumunu Yordayan Faktörler

Madde bağımlısı ergenlerin vücuda fiziksel zarar verme durumu ile ilişkili olduğu düşünülen yaş, sokak yaşamı ve cezaevi geçmişinin ergenlerin vücutlarına fiziksel zarar vermesini yordama güçlerini incelemek amacıyla yapılan ikili lojistik regresyon analizinde ortaya çıkan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır ($\chi^2_{(sd = 3, n = 713)} = 54.500, p < .05$). Çalışmada test edilen modelin, vücutuna fiziksel zarar verenleri doğru sınıflandırma oranı %93.1 iken, vücutuna fiziksel zarar vermeyenleri doğru sınıflandırma oranı %25.2'dir.

Tablo 48.1. Vücuda Fiziksel Zarar Verme Değişkeni Tahmin Edilen ve Gözlenen Değer Durumu

	Gözlenen (Vücuda Fiziksel Zarar Verme)	Tahmin Edilen (Vücuda Fiziksel Zarar Verme)		Doğru Sınıflandırma Yüzdesi
		Var	Yok	
Adım1	Var	457	34	93.1
	Yok	166	56	25.2
Genel Doğru Sınıflandırma Yüzdesi				71.9

Tablo 48.2. Yaş, Cezaevi Geçmişi ve Sokak Yaşamı Geçmişine Göre Vücuda Fiziksel Zarar Verme Durumu

Değişkenler	B	Standart Hata	Wald	sd	p	Exp (B)
Yaş	.189	.083	5.131	1	.024	1.208
Cezaevi Geçmişi	1.080	.296	13.338	1	.000	2.944
Sokak Yaşamı Geçmişi	1.020	.200	26.040	1	.000	2.773
Sabit	-3.125	1.317	5.626	1	.018	.044

Modeli oluşturan bağımsız değişkenlerden sokak yaşamı geçmişi, yaş ve cezaevi geçmişi anlamlı yordayıcılardır. Bu sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerde; sokak yaşamı geçmişine sahip olma, vücuda fiziksel zarar verme oranını, sokak yaşamı olmayanlara göre 2.77 kat arttırmaktadır (bkz. Tablo 48.2). Cezaevi geçmişine sahip olma, vücuda fiziksel zarar verme

oranını cezaevi geçmişi olmayanlara göre 2.94 kat arttırmaktadır. Ergenlerin her bir yaş artışında vücuda fiziksel zarar verme oranı 1.20 kat artmaktadır.

Regresyon modelindeki diğer bağımsız değişkenler kontrol edildiğinde ve göreli önem sıraları dikkate alındığında; madde bağımlısı ergenlerin vücuda fiziksel zarar verme durumunu en çok yordama gücüne sahip değişken cezaevi geçmişidir. Yordama gücü açısından cezaevi geçmişini sırasıyla sokak yaşamı ve yaş takip etmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu bölümde madde bağımlısı ergenlerin kişisel, sosyal ve aile faktörleri ile okul, suç ve sokak yaşamı geçmişleri arasındaki ilişkilere dair elde edilen bulgular ulusal ve uluslararası alanyazın göz önünde bulundurularak tartışılmıştır.

5.1. Madde Bağımlısı Ergenlerde Aile ile İlişkili Kavramlar

Ergenlik döneminde belirgin olarak görülen hazza ulaşma ve heyecan arayışı davranışları ergenlerin gelişimsel birçok risk faktörü (uyuşturucu madde kullanımı, suç işleme, sokakta kalma) ile karşılaşmasını etkilemektedir. Söz konusu risk faktörlerine karşı ergenler üzerinde koruyucu etkisi olan önemli faktörlerden biri de aile içi iletişimin ve aile bağlarının güçlü olmasıdır (Gürol ve Ögel, 2010). Ancak aile iletişiminin kötü ve çatışmalı olması ya da hiç olmaması durumlarının risk faktörleri arasında olduğu görülmektedir.

Yapılan araştırmada, alan yazın ışığında ergenlerin sokak yaşam geçmişi ile ilişkili olduğu düşünülen okul terki, baba-ergen ilişki durumu, ergenin çalışma durumu ve yaş gibi değişkenler arasındaki ilişkinin düzeyi ikili lojistik regresyon analizi ile incelenmiş ve anlamlı bulunmuştur. Yapılan analizin bulguları görece önem sıraları dikkate alınarak incelendiğinde; madde bağımlısı ergenlerin sokak yaşamına sahip olma durumu üzerinde en fazla yordama gücüne sahip değişkenin çalışma geçmişi durumu olduğu görülmektedir. Aynı zamanda bu araştırmada madde bağımlısı ergenlerin aile ilişkileri ve sokak yaşamı arasındaki ilişki incelenmiş ve anlamlı bulunmuştur. Anne ve babası ile ilişkisi kötü olan madde bağımlısı ergenlerin sokak yaşam geçmişi olma durumu, anne ve babası ile ilişkisi iyi ve orta düzeyde olanlara göre daha fazla ön plana çıkmaktadır. Araştırmanın bu bulgusu, alanyazında var olan birçok araştırma ile benzerlik göstermektedir (örn. Aysan ve Siyez, 2007; Gezek, 2007; Gürol ve Ögel, 2010). Alanyazında ergenlerin aile içi ilişki düzeyleri ve sokakta kalmaları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir. Sokak yaşamı olan çocukların birçoğunun aile içi iletişimsizlik, aile içi şiddet gibi iletişim problemleri yaşadıkları bilinmektedir. Bunun yanı sıra şiddet ve aile içi iletişim sorunları, gençleri evden uzaklaştıran etmenler arasındadır. Bu durum da gençlerin sokakta kalmalarını ve dolaylı olarak da riskli davranışların başında gelen uyuşturucu madde kullanım davranışında bulunma oranlarını artırır (Özcan Demir, 2006).

Alanyazın ışığında bu araştırmanın bulguları incelendiğinde, ergenlerin sokakta yaşama durumu ve madde kullanım durumu üzerinde aile içi iletişim düzeyinin ve biçiminin etkisinin önemli olduğu söylenebilir.

Aile içinde üyelerin oluşturduğu roller, modeller ve tutumların belirli bir sistematığı takip eden işlevselliği vardır (Yavuzer, 2001). Aile içinde oluşan bu rol ve modellerin oluşturduğu davranış örüntülerinin bozulması, ebeveynler arasında iletişim sorunlarının olması, risk faktörleri açısından bakıldığında ailenin üyesi olan çocukları da olumsuz olarak etkilemektedir (Yaman, 2014). Araştırmanın bulgularına aile ilişkileri boyutundan bakıldığında; madde bağımlısı ergenlerin kardeşleri ile kurdukları ilişki, ebeveynlerinin birbiriyle kurduğu ilişki ve sokak yaşam durumları arasındaki ilişki anlamlı bulunmamıştır. Buradan hareketle, ebeveynlerin birbiriyle yaşadığı iletişim sorunlarının çocukları sokağa itecek düzeyde olmadığı yorumu yapılabilir. Aynı zamanda, bu araştırmaya katılan madde bağımlısı ergenlerin kardeşleri ile kurdukları ilişkilerin standart ve normal düzeyde olması da bu durumu destekleyici niteliktedir.

5.2. Madde Bağımlısı Ergenlerde Okul Yaşamı ile İlişkili Kavramlar

İlgili araştırmada, ergenlerin okulu terk durumu ile ilişkili olduğu düşünülen ergenin çalışma geçmişine sahip olup olma durumu, geniş ailede suç geçmişinin varlığı ve geniş ailede madde kullanımının varlığı değişkenleri arasındaki ilişkiler incelenmiş ve anlamlı bulgular elde edilmiştir. Araştırmanın bulgularında madde bağımlısı ergenlerin okul terki ve suç yaşam geçmişi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Yani okulu çeşitli sebeplerden dolayı bırakan madde bağımlısı ergenlerin suç yaşamı olma durumu, okula devam eden madde bağımlısı ergenlere göre daha fazla ön plana çıkmaktadır. Ergenlerin okul terkini en fazla yordayan değişken çalışma geçmişidir. Alanyazında bu araştırmanın bulgularını destekler nitelikte sonuçlar yer almaktadır (örn. Celep, 2003; Heppen ve Therriault, 2008; T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2017; Yaman, 2014). Ülkemizde suça sürüklenen çocuklarla yapılan çalışmalara bakıldığında okul kavramının önemli bir koruyucu faktör olduğu görülmektedir. Okulu terk edip bir işte çalışan çocukların ve gençlerin sokaklarda daha fazla riskli davranışlara maruz kaldıkları görülmektedir (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2017). Aynı zamanda bu gençler, çocuklar ve aileleri, okula devamı sağlayamadıkları için okullarda yapılan önleyici çalışmalardan da faydalanamamaktadır. Yapılan farklı çalışmaların bulguları da bu görüşü destekler niteliktedir (örn. Neild ve diğerleri, 2007; Ögel, 1998). Bunun

yanında çocukların ve gençlerin okulu bırakmaları, onlar üzerinde kurulan kontrol sistemini de azaltarak riskli davranışlara yönelimi arttırır. Böylelikle okul terki, gençleri toplumsal açıdan da zor bir sürece sokar.

Madde bağımlısı ergenlerin okulu terk etmesiyle ilişkili olan bir diğer durum ise ergenlerin geniş ailesinde uyuşturucu madde kullanan kişilerin varlığıdır. Gençlerin ve çocukların ailelerinde madde kullanan bireylerin olması, onların madde kullanım durumu üzerinde risk faktörü oluşturmaktadır (Kalyoncu, 2012). Rol model alma ve sosyal öğrenme kavramları çerçevesinden incelendiğinde de alanyazında bu görüşün desteklediği görülmektedir (Bandura, 2001; Bandura, 1997; akt. Kahyaoğlu, 2019). Aile içinde yaşanan maddi sıkıntı, iletişimsizlik ve şiddet gibi sebeplerden etkilenerek uyuşturucu madde kullanmaya başlayan ergenler okuldan uzaklaşmaya başlayabilirler (Kulca ve diğerleri, 2003). Bu araştırmada madde bağımlısı ergenlerin okulu terk etme durumları ve geniş ailelerinde var olan madde kullanım durumu arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur. Yani geniş ailesinde uyuşturucu madde kullanımı olan ergenlerin okulu terk etme oranı geniş ailesinde madde kullanımı olmayanlara göre daha fazla ön plana çıkmaktadır. Araştırmanın bulguları ışığında, ergenlerinin okulu terk durumu, ergenin kendisinin madde kullanım durumu ve ailesinde madde kullanan kişilerin varlığı, ergenlerin madde kullanım durumunu olumsuz yönde etkilediği yorumu yapılabilir.

Bu araştırmada aralarında anlamlı ilişki bulunan diğer değişkenlerin madde bağımlısı ergenlerin okul terki ve çalışma geçmişi olduğu görülmüştür. Yani çeşitli sebeplerden dolayı çalışmak durumunda kalan madde bağımlısı ergenlerin okulu terk etme oranları, hali hazırda çalışmıyor olan ya da daha önce çalışmamış olan madde bağımlısı ergenlere göre daha fazla ön plana çıkmaktadır. Okulu bırakma süreci, gençlerin yarı-zamanlı bir işte çalışmasından olumsuz yönde etkilenmekte, gençlerin önce okula devamsızlık oranları artmakta, bu da okul terkine doğru artan bir eğilim göstermektedir (Henry ve diğerleri, 2011). Okul terkine birçok faktör sebep olurken bunlar arasında en çok öne çıkan etkenlerin ailevi faktörler olduğu görülmektedir. Alan yazına bakıldığında öne çıkan bu ailevi faktörlerin kardeş sayısının fazla olması, ailenin yaşadığı konutun fiziki şartlarına uygun olmaması ve anne babanın geçim sıkıntısı yaşaması olduğu görülür (örn. Garnefski ve Okma, 1996; Heppen ve Therriault, 2008). Çocuklar ve gençler bu sebeplerden ötürü çalışmak durumunda kalmış, hatta bazıları aileleri tarafından çalışmaları yönünde zorlanmıştır. Bu durumların etkisi ile ergenlerin okul yaşamından uzaklaştığı ve zamanla okuldan ayrılma durumuna geldiği görülmektedir (Yaman,

2014). Araştırmanın bulguları ve alanyazın ışığında bakıldığında, ergenlerin çalışma durumu okulu terk etmelerini olumsuz yönde etkilediği yorumu yapılabilir.

Ergenlerin aile içinde ebeveynleriyle ve ebeveynlerinin birbirleriyle kurdukları olumsuz ilişki biçimleri, ergenlerin aileleri dışında sosyal ortamları tercih etmelerine, ergenlerin kendilerini sokakta başka ortamlara kabul ettirebilmek adına suça ve uyuşturucu maddeye bulaşmalarına sebep olmaktadır (Ögel, 1997). Çocukların ve ergenlerin sokak ortamında bulunmaları suça bulaşmalarını, uyuşturucu madde kullanmaya başlamaları ise okul başarısını olumsuz yönde etkilemekte ve okul terk oranları artmaktadır (örn. Celep, 2003; Henry ve diğerleri, 2011; Heppen ve Therriault, 2008; Yaman, 2014). Yapılan araştırmanın bulguları madde bağımlısı ergenlerin; akademik başarı durumu ile ebeveyn ilişki durumu, anne-ergen ilişki durumu ve baba-ergen ilişki durumu arasındaki ilişki boyutundan incelenmiş ve anlamlı bulunmamıştır. Bunun yanı sıra araştırmada, madde bağımlısı ergenlerin okul terki ile ebeveynlerin madde kullanımı arasındaki ilişki de anlamlı bulunmamıştır. Buradan hareketle, ebeveyn ilişki biçimi ve ebeveynlerin madde kullanım durumu, madde bağımlısı ergenlerin okul yaşamını dolaylı yünden etkilese de doğrudan bir etkiye sahip olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

5.3. Madde Bağımlısı Ergenlerde Suç ile İlişkili Kavramlar

Madde bağımlısı ergenler için risk olarak görülen bir diğer faktör ise suç kavramıdır. Uyuşturucu madde kullanımı ve sokak yaşamı olan ergenler, suç davranışı açısından riskli gruptadır. Alanyazın incelendiğinde, uyuşturucu madde kullanımı, sokakta kalma ve suç davranışlarının birbirleriyle pozitif yönde ilişkili olduğu göze çarpmaktadır (örn. Elliott ve diğerleri, 1985; Fergusson ve diğerleri, 1994; Gezek, 2007). Bu araştırmada; ergenlerin suç geçmişi ile ilişkili olduğu düşünülen okul terki, sokak yaşamı, geniş ailede madde kullanım durumunun varlığı, geniş ailede suç geçmişinin varlığı gibi değişkenler arasındaki ilişkinin düzeyi ikili lojistik regresyon analizi ile incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göreli önem sıraları dikkate alınarak bakıldığında; madde bağımlısı ergenlerin suç işleme durumu üzerinde en fazla yordama gücüne sahip değişkenin okula devam durumu olduğu görülmektedir. Araştırmanın bulguları ve alanyazında madde bağımlısı ergenlerin suç yaşam durumunu; ergenlerin aile ile kurduğu ilişkinin düzeyi ve biçimi, ailede madde kullanım ve suç öyküsü olması durumu, okul terk durumu ve sokak yaşamının olup olmama durumu olumsuz yönde etkilemektedir.

Bu araştırmada, madde bağımlısı ergenlerin sokakta yaşama durumu ve suç işleme davranışı arasındaki ilişki incelenmiş ve anlamlı bulunmuştur. Sokak yaşam deneyimine sahip olan madde bağımlısı ergenlerin suç yaşamı, sokak yaşam deneyimine sahip olmayanlara göre daha ön plana çıkmıştır. Tek başına bile suç teşkil ediyor olan uyuşturucu madde kullanımı, kişinin suç işleyebilmek için madde etkisinde olma ihtiyacı duyması ve madde alabilecek parayı elde etmek için suç işleme davranışında bulunması arasındaki kısır döngüden beslenir (Coşkun, 2006). Bu açıdan değerlendirildiğinde, ergenlerde riskli davranışların ve bu davranışlara karşı kullanılan koruyucu faktörlerin incelendiği çalışmalarda, uyuşturucu madde kullanımı, suç ve sokakta yaşama kavramlarını birlikte incelemenin önemli olduğu ifade edilebilir.

gel (2005) tarafından madde kullanım bozukluklarının yaygınlığını incelemek amacı ile yapılan araştırmanın sonuçları sokak yaşamı olan ve cezaevinde kalmış gençlerin madde kullanım yaygınlığının daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra, alanyazın incelendiğinde, sokakta yaşayan gençlerin yaşamlarını sürdürebilmek adına dilencilik yaptığı ya da suça bulaştığı görülmektedir. Ergenlerin sokak yaşam süreleri arttıķa madde kullanımı ve suça bulaşma riski de benzer Şekilde artış göstermektedir (Coşkun, 2006).

Madde bağımlısı ergenlerin suç işleme davranışı ile ilişkisi olduğu dşnlen kavramlardan biri de ergenin geniş ailesinde uyuşturucu madde kullanan kişilerin varlığıdır. Bu araştırmada, madde bağımlısı ergenlerin suç geçmişi ve geniş ailede madde kullanım durumunun varlığı arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur. Geniş ailesinde madde kullanımı olan ergenlerin suça bulaşma oranının, geniş ailesinde madde kullanımı olmayan ergenlere göre daha fazla olduğu araştırmanın bulguları arasındadır. Gençlerin geniş aileleri içinde (akrabalarında), ebeveynlerinde ve kardeşlerinde madde kullanımının olma durumu, hem rol model olma açısından hem de genetik aktarım açısından ergenlerin madde kullanım davranışı üzerinde risk faktörü oluşturmaktadır (Kalyoncu, 2012). Aysan ve Siyez (2007) tarafından yapılan araştırmanın söz konusu bulgularından biri, aile ortamında uyuşturucu madde kullanımının olması, suç ve diğer risk faktörleri bakımından ergenlerin yaşamını olumsuz yönde etkiliyor olmasındır.

Madde kullanma ve suç işleme davranışı arasındaki pozitif ilişki göz önünde bulundurulduğunda, geniş ailede madde kullanımının suç işleme davranışını artırdığı söylenebilir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, ergenlerin uyuşturucu madde kullanımı, suç ve

diğer riskli davranışların incelendiği çalışmalarda, geniş aile içerisinde uyuşturucu madde kullanımının etkisi birlikte incelenmelidir yorumu yapılabilir.

Madde bağımlısı ergenlerin suç işlemiş olmasıyla ilişkili olan bir diğer durum ise ergenlerin geniş ailelerinde suç işleme davranışının görülmesidir. Alanyazında bu bulguyu doğrudan ve dolaylı olarak destekleyen birçok araştırma bulunmaktadır (örn. Aysan ve Siyez, 2007; Bandura, 2001; Elliott ve diğerleri, 1985; Gürol ve Ögel, 2010; 1985; Yaman, 2014). Madde kullanımı ve suç işleme davranışına sosyal öğrenme boyutundan bakıldığında, ergenlerin bu davranışları üzerinde ailelerinin ve akran gruplarının etkili olduğu görülmektedir. Çünkü bireylerin öğrenmesi, çevrelerinde rol model aldıkları kişileri izlemeleri ve takip etmeleri yolu ile gerçekleşir (Bandura, 2001). Çevrelerinde rol model aldıkları kişileri izleyen gençler, olumlu davranışları öğrendiği gibi madde kullanımı, suç ya da diğer riskli davranışlar gibi pek çok olumsuz davranış sergilemeyi de öğrenirler (Bandura, 1997; akt Kahyaoğlu, 2019). Araştırmanın bulguları alan yazını desteklemektedir. Bu çalışmada, madde bağımlısı ergenlerin suç geçmişı ve ergenlerin geniş ailelerinde suç öyküsünün bulunma durumu arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur. Geniş ailesinde suç öyküsü olan madde bağımlısı ergenlerin kendi yaşamlarında suça bulaşma oranı geniş ailesinde suç öyküsü bulunmayan madde bağımlısı ergenlere göre daha fazladır. Araştırmanın bulguları ışığında, ergenin ailesinde suç öyküsünün olma durumunun ergenin kendi yaşamında suça bulaşma riskini arttırdığı söylenilebilir.

Madde bağımlısı ergenlerin suç yaşamı olma durumu ile ilişkili olan bir diğer durum ise ergenlerin çeşitli sebeplerden dolayı küçük yaşta çalışmak zorunda kalmasıdır. Ergenlerde uyuşturucu madde kullanımı, suç ve çalışma durumları kişinin yaşadığı mahalle, konut, çevre okulların durumundan etkilenir. Alanyazın incelendiğinde gençlerin yaşadığı konut özellikleri ve suç olgusu arasındaki ilişki göze çarpmakta, maddi-manevi olumsuz koşullara sahip mahalle, okul ve ortamda bulunan akran çevresinin de suç eylemi üzerinde etkili olduğu görülmektedir (Tekin, 2019). Benzer şekilde, Bozkurt (2015) tarafından yapılan çalışmaya göre, suç teşkil eden davranışın öğrenilmesi üzerinde etkili olan kavramlardan birinin de düşük ve orta gelirli mahallelerin yarattığı olumsuz çevre koşulları ve kişinin bu çevre şartlarında çalışmasıdır. Gençler bu çevre koşullarında çalışmak durumunda kaldıkları için olumsuz akran grubu etkisi ile uyuşturucu madde kullanımı ve suç eylemine maruz kalırlar (örn. Elliott ve diğerleri, 1985; Kandel ve diğerleri, 1978; Scholte, 1992). Araştırma bulguları alanyazını destekler niteliktedir. Buna göre, çalışma geçmişine sahip olan ya da halihazırda çalışıyor olan madde bağımlısı

ergenlerin, suç geçmişi olma durumunun daha önce hiç çalışmamış ergenlere oranla daha fazla ön plana çıktığı görülmektedir.

Alanyazında suç faktörü ile ilgili yapılmış araştırmalar incelendiğinde ağırlıklı olarak ailevi faktörlerin etkisi göze çarpmaktadır. Bu araştırmada, madde bağımlısı ergenlerin ebeveynleri ile kurdukları ilişki, ebeveynlerinin birbiri ile kurduğu ilişki ve suç yaşam geçmişi arasındaki ilişki anlamlı bulunmamıştır. Alanyazına göre, aile içinde kurulan olumlu ya da olumsuz ilişkiler, ergenleri etkileyebilmektedir. Siyez ve Aysan'ın (2007) yaptığı araştırmada aile içinde var olan çatışmalı ilişki biçimi ve ilişkinin olmaması durumları, ergenlerin problemleri davranış biçimini olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Araştırmada suç ve aile ilişkileri açısından anlamlı ilişkinin olmaması durumu, madde bağımlısı ergenlerin suça bulaşmalarına rağmen aile ilişkilerinin bundan çok fazla etkilenmemesi, yani aile desteğinin çocuğa karşı halen sürdürülmesi şeklinde yorumlanabilir.

Bu araştırmada, madde bağımlısı ergenlerin suç yaşamı ile ilişkili olduğu dşnlen değişkenlerden bir diğerisi ise ergenin anne ve babasının madde kullanmasıdır. Yani madde bağımlısı ergenlerin suç yaşamı ile ebeveynlerinin madde kullanımı arasındaki ilişki araştırılmış ancak anlamlı bulunmamıştır. Yapılan araştırmanın bulgularına bakıldığında, madde bağımlısı ergenlerin ebeveynlerinin madde kullanması, ergenlerin madde kullanımını etkiliyor olsa da, suç yaşamı üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmüştür. Aynı zamanda madde bağımlısı ergenlerin kişilik yapısının farklı olması nedeni ile tercih edilen maddelerin etkisi farklılık gösterebilmektedir. Bu yüzden tercih edilen madde, ergenlerin riskli davranışlarda bulunmalarını farklı şekillerde etkiliyor olabilir yorumu yapılabilir. Aksoy ve Ögel (2007) tarafından tutuklu ergenler ile yapılan araştırmada ailesinde tütün, alkol dışı madde kullanımı olan ergenlerin madde kullanma riski ailesinde madde kullanımı olmayan ergenlere göre 4.3 kat daha fazladır sonucuna ulaşılmıştır.

5.4. Madde Bağımlısı Ergenlerde İntihar Geçmişi ve Vcoda Fiziksel Zarar Verme ile İlişkili Kavramlar

Uyuşturucu madde kullanan ergenler, intihar eyleminde bulunma davranışı ve kendine zarar verme davranışı açısından incelendiğinde, bu ergenlerin yüksek risk altında oldukları görülür (rn. Dhossche ve diğerleri, 2000; Ghodse ve Oyefeso 1998; Lauritzen ve Rossow,

2001). Hatta bazı araştırmalar ergenler arasında artan intihar girişimlerinin uyulşturucu madde bağımlılığı ve kötüye kullanımının artmasına bağlı olarak artış gösterdiğini savunmaktadır (Rich ve diğerleri, 1989). Bu araştırmada, alanyazın ışığında ergenlerin intihar eyleminde bulunmaları ile ilişkili olduğu düşünölen, ergenin intihar eylemini düşünme ve vücuda fiziksel zarar verme durumları arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur. Elde edilen sonuçlara göre, madde bağımlısı ergenlerin intihar eyleminde bulunmaları üzerinde en fazla etkiye sahip değişkenin intihar düşünögesi olduğu görölmektedir.

İntihar kavramının kişinin yaşamında birçok faktör ile ilişkili olduğu alanyazında da görölmektedir. Bu faktörlerden biri de madde bağımlısı ergenlerin kendilerine tehlikeli ve zarar verici davranışlarda bulunmalarıdır. Daha öncesinde intihar girişimi olan madde bağımlısı ergenlerin uyulşturucu maddenin etkisi altındayken, kendi vücuduna zarar verici davranışlarda bulunma oranı, daha öncesinde intihar girişimi olmayanlara göre daha fazladır (Motto, 1999; Newton ve Schierbeck, 1990). Bu araştırmada, alanyazını destekleyecek şekilde, madde bağımlısı ergenlerin intihar eyleminde bulunmaları ve vücutlarına fiziksel zarar verme durumları arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur.

Alanyazın ışığında ergenlerin vücuduna fiziksel zarar verme durumu ile ilişkili olduğu düşünölen ergenin sokak yaşamı, yaş ve cezaevi geçmişine sahip olup olmama durumu arasındaki ilişki anlamlıdır. Analize dahil edilen değişkenler arasında, ergenin vücuduna fiziksel zarar verme durumunu en fazla yordayan değişkenin cezaevi geçmişine sahip olma durumu olduğu görölmektedir. Madde bağımlısı ergenlerin vücuda fiziksel zarar verme davranışı ile suç geçmişi ve cezaevi geçmişi olup olmama değişkenleri arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur. Kendine zarar veren ergenlerin, vermeyenlere oranla daha fazla suç geçmişine sahip oldukları, dolayısıyla daha fazla cezaevi yaşamına maruz kaldıkları araştırmanın bulguları arasında yerini almaktadır. Alanyazında benzer sonuçlara rastlanılmaktadır (Allbeck ve Allgulender, 1990). Kendine zarar davranışının en fazla göröldüğu popölasyon tutuklu ya da ıslah evlerinde bulunan ergen suçlulardır (Feldman, 1988). Kendine zarar verme, suç işleme ve sokakta yaşama durumu, madde bağımlısı ergenlerde öne çıkan ve birbiri ile ilişkili riskli davranışlar arasında yer almaktadır (örn. Aksoy ve Ögel, 2003; Başpınar, 2007; Ögel, 2005). Bu araştırmada da benzer şekilde, madde bağımlısı ergenlerin sokak yaşamı ve kendi vücuduna fiziksel zarar vermeleri arasındaki ilişki anlamlıdır. Yani sokak yaşamı olan madde bağımlısı ergenlerin vücuduna zarar verme oranı, sokak yaşamı olmayan madde bağımlısı ergenlere göre daha fazla ön plana çıkmaktadır. Aksoy ve Ögel (2005) tarafından sokakta yaşayan çocukların

kendine zarar verme davranışlarını incelemek amacı ile yapılan çalışmanın bulguları da bu araştırmayı destekler niteliktedir. Sokak yaşamı dört yıldan fazla olan çocuklarda ve suç geçmişine sahip olan çocuklarda, kendi vücuduna zarar verme davranışı diğer ergen gruplarına oranla daha fazladır.

Araştırmada alanyazın ışığında intihar eylemi ile ilişkili olabilecek diğer kavram ise ergenlerin tercih ettikleri maddelerdir. Ancak araştırmanın bulgularına bakıldığında ergenlerin intihar girişimleri üzerinde tercih ettikleri maddelerin anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmektedir. Alanyazında yapılan ilgili diğer araştırmalara bakıldığında ise opioid ve yatıştırıcı özelliği olan maddeleri kullanan ergenlerin, intihar eyleminde bulunma oranları diğer maddeleri kullananlara göre daha fazladır (örn. Koyuncu ve diğerleri, 2003; Roy, 2003). Bu araştırmada, ergenlerin tercih ettikleri maddelerin intihar eyleminde bulunmalarını anlamlı bir şekilde yordamamasının nedeni, intihar eyleminde bulunan madde bağımlısı ergen sayısının az olması olabilir.

İntiharında diğer davranışlar gibi öğrenilmiş bir davranış türü olduğu ve ailede intihar öyküsünün bulunmasının intihar eyleminde bulunma olasılığını arttırdığı alanyazında öne çıkmaktadır (örn. Bandura, 1997; Evren ve diğerleri, 2001). Ancak bu araştırmanın bulgularına bakıldığında, madde bağımlısı ergenlerin intihar girişimi ile ergenlerin geniş ailelerinde var olan intihar geçmişi arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Bulgular ışığında, intihar girişimi ile aralarında anlamlı ilişkinin bulunmadığı bir diğer kavram ise aile ilişkileridir. Yani ebeveynlerin birbiri ile kurdukları ilişki ve ebeveyn-ergen arasındaki ilişki ile intihar eylemi arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Ancak ilgili alanyazın, araştırmanın bu bulgularının aksine, aile içi ilişkilerin intihar üzerinde etkisini göstermektedir. Dilsiz ve Dilsiz (1993) tarafından intihar girişiminin araştırıldığı çalışmada, katılımcıların en çok belirttiği intihar sebebi aile içi yaşanan çatışmalardır. Araştırmada geniş ailede intihar geçmişinin olması durumu ve ebeveynler ile ergenlerin kurdukları ilişki biçimleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmaması, madde bağımlısı ergenlerin aile bağlarının kopuk olması ve aileyle birarada yaşanmadığı için sosyal öğrenmenin diğer akranlarına oranla düşük olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde madde bağımlısı ergenlerin bağımlılık yaşamının kişisel, sosyal, aile, okul, suç ve sokak yaşam değişkenleri açısından incelenmesine yönelik elde edilen sonuçlar, bu sonuçlar çerçevesinde madde bağımlılığı hastalığı ve bu hastalık üzerinde etkili olan psikososyal etkenler konusunda yapılacak yeni çalışmalar ve uygulamalara yönelik öneriler ele alınmıştır.

6.1. Sonuç

Madde bağımlısı ergenlerin bağımlılık yaşantısı risk ve koruyucu faktörler açısından incelendiğinde, ergenlerin bağımlılık durumunu etkileyen ilgili değişkenlerin (kişisel, sosyal, aile, okul, suç ve sokak yaşamı) birbirleri arasındaki anlamlı ilişkiler göze çarpmaktadır. Araştırmanın bulgularına ilişkin önemli sonuçlar aşağıda sıralanmıştır:

- Madde bağımlısı ergenlerin yaşamında risk faktörlerinden biri olan ‘sokak yaşamı’ incelendiğinde, araştırmaya katılan ergenlerin %81.1’inin sokak yaşamına sahip olduğu bulunmuştur. Sokak yaşam geçmişi ve diğer ilgili değişkenler arasındaki ilişkiler incelendiğinde ise madde bağımlısı ergenlerin sokakta kalmalarını en çok yordayan faktörün ergenin daha önceki yaşamında herhangi bir işte çalışmış olma durumu olduğu görülmüştür.
- Madde bağımlısı ergenlerin ‘sokak yaşamı’ durumu ile anlamlı düzeyde ilişkisi bulunan diğer faktörler ise sırasıyla; ergenin okula devam etmesi, yaş ve babayla ilişkilerinin kötü olması olarak bulunmuştur.
- Madde bağımlısı ergenlerin okul yaşam durumu incelendiğinde, %94’ünün farklı sebeplerle okulu terk ettiği görülmüştür. Araştırmaya katılan madde bağımlısı ergenlerin okul terkini en fazla yordayan faktörün ergenin farklı nedenlerden dolayı çalışmak durumunda kalması olduğu saptanmıştır.

- Çalışmaya katılan madde bağımlısı ergenlerin çoğunluğunda görülen okulu terk etme durumu ile ilişkili diğer değişkenlere bakıldığında sırasıyla; ergenin geniş ailesinde uyuşturucu madde kullanımı ve suç geçmişi olan bireylerin olduğu görülmektedir.
- Madde bağımlısı ergenlerin suç yaşam geçmişine bakıldığında, %65.6'sının daha önceki yaşamında en az bir kez suç işlediği görülmektedir. Ergenlerin suç geçmişi ile ilişkili değişkenler incelendiğinde, en fazla yordama gücüne sahip değişkenin ergenlerin okulu terk etmeleri olduğu belirlenmiştir.
- Madde bağımlısı ergenlerin suç geçmişi ile anlamlı düzeyde ilişkili çıkan diğer değişkenlerin sırasıyla; sokak yaşam öyküsü, geniş ailede suç öyküsü, geniş ailede madde kullanım öyküsü ve yaş olduğu görülmektedir.
- Araştırmaya katılan madde bağımlısı ergenlerin daha önceki yaşamında en az bir kez intihar girişiminde bulunmayı düşünme oranı %59.3, intihar eyleminde bulunma oranı ise %21.1 olarak belirlenmiştir. Ergenlerin intihar eyleminde bulunmaları üzerinde anlamlı düzeyde yordayıcı olduğu görülen değişkenin ise madde bağımlısı ergenlerin vücutlarına fiziksel zarar vermeleri durumu olduğu araştırmanın sonuçları arasındadır.
- Madde bağımlısı ergenlerin vücuduna fiziksel zarar verme durumuna bakıldığında araştırmaya katılan ergenlerin %68.8'inin vücudunda kesi izinin olduğu belirlenmiştir. Aynı zamanda ergenlerin vücutlarına zarar vermeleri, onların sokak yaşamına ve cezaevi geçmişine sahip olmaları ile anlamlı düzeyde ilişki göstermektedir.

6.2. Öneriler

Madde bağımlılığı ile ilgili yapılan çalışmalarda, çocukların ve gençlerin yaşamında var olan risk faktörlerini ve koruyucu faktörleri belirlemek önem arz etmektedir. Çünkü bu faktörlerin birbiri arasında var olan pozitif ya da negatif yönlü ilişki, ergenlerin uyuşturucu madde kullanmalarını da olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Araştırmanın sonuçları incelendiğinde, madde bağımlılığı hastalığı üzerindeki risk ve koruyucu faktörlerin

birbirinden bağımsız olarak değil, birbiriyle bir bütün olarak çalışılmasının gerekliliği görülmektedir. Yapılması planlanan ilgili diğer araştırmalara, uygulayıcılara ve politika yapıcılara yönelik öneriler aşağıda verilmektedir:

- Araştırmanın örneklemini Gaziantep ilinde yaşayan madde bağımlısı erkek ergenler oluşturmaktadır. Değişkenler arasında var olan ilişkinin niteliğini arttırmak adına araştırma farklı şehirlerdeki kız ve erkek ergenlerde gerçekleştirilebilir. Aynı zamanda ülkemizdeki uyuşturucu kullanım oranlarına bakıldığında, benzer bir araştırma yetişkinler üzerinde de test edilebilir.
- Bu araştırmada bulgular, yalnızca madde bağımlısı ergenlerden alınan bilgiler doğrultusunda elde edilmiştir. Araştırmanın daha nitelikli sonuçlar vermesi adına çalışmaya katılan ergenlerin aileleri, sosyal çevreleri ve daha önce gittikleri okullar da ergenler hakkında detaylı bilgi alma sürecine dahil edilebilir.
- Araştırmanın bulguları ve ilgili alanyazın incelendiğinde madde bağımlılığı hastalığını aileden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Alanda çalışan uzmanların, madde bağımlısı ergenlerle çalışmalar yaparken çalışmalara aileleri de dahil etmeleri önemlidir. Bu yüzden, madde bağımlısı çocuk ve gençlerin ailelerine yönelik olarak kurumlar tarafından ‘bağımlılıkta risk ve koruyucu faktörler’ başlığı altında psikoeğitim programları düzenlenebilir.
- Risk altındaki çocuk ve ergen rehabilitasyon merkezlerinde çalışan uzmanların, okul faktörünün bu çocuklar için koruyucu faktör olduğunu göz önünde bulundurmaları önem arz etmektedir. Bundan dolayı okula devamı için onları destekleyebilir, ilgili kurum ve okullarla işbirliği içinde çalışmalar planlayabilirler.
- Madde kullanımı olan gençlerin ve çocukların halihazırda devam ettikleri okullarda dışlanma ve istenilmeme durumları görülmektedir. Bundan dolayı bu okullarda çalışan okul psikolojik danışmanları öncelikle bu çocukların dışlanmaması ve kazanılmasına yönelik olarak madde bağımlılığının bir hastalık olduğu yönündeki farkındalığa ilişkin okulunda çalışmalar, seminerler planlayabilirler. Böylece bu çocukların okula devam

etmesi durumu akran desteği ile sürdürebilir ve sokakta kalma ve suça bulaşma riski de akran ve öğretmen desteği ile azaltılabilir.

- Araştırmada ergenlerin okul terk durumunun bir risk faktörü olduğu tespit edilmiştir. Bu açıdan bakıldığında, okul terki ile ilgili araştırmaların artırılması gerektiği göze çarpmaktadır. Bu çalışma, madde bağımlısı ergenlerin okul yaşamı ve okul terki hakkında ayrıntılı sonuçlar sunduğundan, okullarda düzenlenen psiko eğitim ve önleme çalışmalarının içeriğinin zenginleşmesi açısından çok önemli bir kaynak durumundadır. Okullarda ve RAM'larda düzenlenen müdahale ve önleme çalışmalarında, gençlerin ve çocukların riskli durumlarla karşılaşmasını önleme ve hem ailelerle hem de gençlerle nitelikli çalışmaların yapılarak okul terkinin önüne geçilmesi adına planlanmalar yapılması önerilebilir.
- Araştırmanın değişkenleri arasındaki ilişkilere bakıldığında aile faktörünün önemi göze çarpmaktadır. Bu sebeple madde bağımlısı ergenler ile yapılması planlanan çalışmaların ve uygulamaların aileden bağımsız olarak düşünülmesi mümkün değildir. Madde bağımlısı bireylerin aileleri ile yapılan çalışmalarda, aile içi ilişki biçimleri, aile içi ilişkilerinde yaşadıkları çatışmalar ve bunlarla başetme yollarına ilişkin veriler alınabilir, aile sağlığı merkezleri ve halk eğitim merkezlerinde ailelere yönelik eğitimler düzenlenebilir.
- Bu çalışmada, madde bağımlısı ergenler için risk faktörlerinden olan suç ve sokak yaşamı kavramları ile ilişkili birçok değişken incelenmiş ve değişkenler arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu araştırmaya benzer şekilde alan yazında da suç, sokak ve bağımlılık yaşamı arasında ilişki olduğu görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında, suç işleyen veya sokakta kalan çocuk ve ergenler ile madde kullanımı olmasa bile, sokak ve suç yaşamı konularında önleyici çalışmalar planlanabilir ve uygulanabilir. Aynı zamanda İl Emniyet Müdürlükleri, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından çocuk suçlular ve sokakta yaşayan çocuklar adına iş birliği içinde çalışmalar planlanabilir. Risk altında olan çocukların yaşamlarında var olan koruyucu faktörleri işlevsel hale getirerek, onların yaşamlarının daha da kötüye gitmemesi adına müdahale programları geliştirilebilir.

- İlgili bakanlıklar tarafından alkol ve uyuşturucu kullanımı, sigara kullanımı, suç ve saldırganlık içeren davranışlar, okula bağlılık, okuldan kaçma, şiddet gibi problemleri davranışlara karşı pozitif genç gelişimi programları ve projeleri geliştirilebilir. Bu programların içeriklerinde, okullarda okul psikolojik danışmanlarının madde bağımlılığına dikkat çektiği, krize müdahale ve önleyici çalışmalar da yer alabilir. Okullarda öğrencilere yönelik olarak yürütülen programlarla birlikte, ailenin ve toplumun da içinde olduğu proje ve programları eş zamanlı olarak yürütmek bağımlılık hastalığı üzerinde işlevsel olacaktır. Böylece gençler için gerekli kaynaklar bir bütün olarak kullanılmış ve yapılan uygulamaların etkisi gençlerin pozitif gelişimine bütün olarak yansımış olacaktır.
- Gençlik ve Spor Bakanlığı bünyesinde çocukların ve gençlerin gelişimini destekleyici etkinlik ve çalışmaların planlanması, onların risk faktörlerinden uzak kalmaları açısından önemlidir. Bu yüzden gençlik merkezlerinde gençler ile çeşitli faaliyetler düzenlenebilir ve onların gelişimine katkıda bulunacak çalışmalar planlanabilir. Böylece gençler sokakta kalma, suça bulaşma ve erken yaşta çalışmaya başlama gibi risk faktörlerinden korunabilir.
- Araştırmada kullanılan veri toplama aracının geçerliliği ve güvenilirliğinin test edilmemesi, çalışmanın genellenebilirliği için bir sınırlılık oluşturmaktadır. Bu sebeple madde bağımlılığının çeşitli boyutlarını (kişisel, aile, okul, sosyal yaşam, suç yaşamı gibi) içeren geçerli ve güvenilir ölçeklerin geliştirilerek psikometrik özelliklerin test edilmesi önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Ageton, S., Elliott, D. and Huizinga, D. (1985). Explaining delinquency and drug use. *Beverly Hills*, 13(2), 97-99.
- Akın, E. (2017). *Adsız Alkoliklerin ayıklık sürecine ilişkin anlatılanların güçlendirme temelinde değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Aksoy, A. ve Ögel, K. (2005). Sokakta yaşayan çocuklarda kendine zarar verme davranışı ve madde kullanımı. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 1(6), 163-169.
- Aksoy, A. ve Ögel, K. (2007). Tutuklu ve hükümlü ergenlerde madde kullanımı. *Bağımlılık Dergisi*, 8(1), 11-17.
- Aktan, M. C. (2014). Amerika Birleşik Devletleri'nde okul sosyal hizmeti: Bütüncül bir bakış. *Okul Sosyal Hizmeti Özel Sayısı*, 44-52.
- Akyılmaz, F., Aliyev, R., Büyüköztürk, Ş., Eşici, H., Özbay, Y., Tomar, İ. ve Yılmaz, S. (2018). Madde Bağımlılığı: Temiz bir yaşam için bireyin güçlendirilmesi. *ADDICTA: The Turkish Journal on Addictions*, 5(1), 81-132.
- Altıntaş, M. ve Çalışgan, B. (2019). Bağımlılıkta aile ve aile terapileri. C. Evren, K. Ögel, M. Öztürk ve R. Bilici. (Ed.), *Bağımlılık: Tanı, Tedavi, Önleme* (ss. 303-400). İstanbul: Yeşilay Yayınları
- Amodeo, M. and Collins, M. (2007). Using a positive youth development approach in addressing problem-oriented youth behavior. *Families in Society*, 88(1), 75-85, doi:[10.1606/1044-3894.3594](https://doi.org/10.1606/1044-3894.3594)
- Ammon, L., Kaskutas, L. and Zembre, S. (2004). In 12-step groups, helping helps the helper. *Addiction*, 99(8), 1015-1023.
- Arıkan, Z. (2012). Madde bağımlılığı,düzelme(remisyon),nüks(relaps) ve önlenmesi. *Madde Bağımlılığı Tanı ve Tedavi Klavuzu El Kitabı*. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Aslan, S. (2014). Gençliğin pozitif gelişimi: ABD İllinois eyaleti örneği. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 81-101.
- Ataç, Ö., Çavdar, S. ve Taşdemir, M. (2019). Önlemenin kuramsal temeli. C. Evren, K. Ögel,

- M.Öztürk ve R. Bilici (Ed), *Bağımlılık: Tanı, tedavi, önleme* (ss. 101-119). İstanbul: Yeşilay Yayınları.
- Aysan, F. ve Siyez, D. M. (2007). Ergenlerde görülen problem davranışların psiko-sosyal risk faktörleri ve koruyucu faktörler açısından yordanması. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 145-171.
- Bahar, A. (2018). Uyuşturucu madde kullanımının nedenleri ve bağımlılık oluşum sürecinde iletişimsel yaklaşımların rolü ve önemi: Polis kayıtları üzerinden olgusal bir inceleme. *Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences*, 1(55), 1-36.
- Balcıoğlu, İ. ve Abanoz, Y. (2009). Madde bağımlılığı, intihar, sanık psikolojisi. *Dirim Tıp Gazatesi*, 84(1), 15-20.
- Bandura, A. (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective. *Annual Review of Psychology*, 52(1), 1-26, doi.org/10.1146/annurev.psych52.1.1
- Başpınar, Ö. (2007). *Sokak çocuğu olgusu ve Türkiye'de uygulanan hizmet modeli*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Berglund, L. M., Catalano, R. F., Hawkins D. J. and Ryan, J. A. (2015, March 16). Positive youth development in the united states: Research findings on evaluations of positive youth development programs. *The Annals of The American Academy*, 98-124, doi:[10.1037//1522-3736.5.1.515a](https://doi.org/10.1037//1522-3736.5.1.515a)
- Bozkurt, O. (2015). *Madde bağımlısı bireylerin bağımlılık süreçlerinde ailenin etkisi*. Yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Brelford, G. and Ciarrocchi, J. (2009). Spirituality, religion, and substance coping as regulators of emotions and meaning making: Different effects on pain and joy. *Journal of Addictions & Offender Counseling*, 30(1), 24-36, doi:[10.1002/j.2161-1874.2009.tb00054.x](https://doi.org/10.1002/j.2161-1874.2009.tb00054.x)
- Bowers, E. P., Lerner, J. V., Phelps, E. and Forman, Y. (2009). Positive youth development. R. Lerner, & L. Steinberg (Ed.). *Handbook of Adolescent Psychology* (Vol. 3). ABD: American Psychological Association.
- Bozkurt, M., Can, Y., Evren, C. ve Yılmaz, A. (2014). Alkol ve madde bağımlılığında remisyon ve depresme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6(3), 243-256.
- Burkay, S. (2008). ETHOS: Felsefe ve toplumsal bilimlerde diyaloglar. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E- Dergisi*, 2(4), 1-15.

- Bülbül, S. ve Doğan, S. (2016). Suça sürüklenen çocukların durumu ve çözüm önerileri. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 59(1), 31-36.
- Büyüköztürk, Ş. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı; İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum* (24.Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş. ve Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. (2018). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik; SPSS ve LISREL uygulamaları* (5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Can, A. (2019). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi* (7.Baskı) Ankara: Pegem Akademi.
- Cami, J. and Farre, M. (2003). Drug addiction. *The New England Journal of Medicine*, 349(10), 975-986, doi: 10.1056/NEJMra023160.
- Carlson, M., Oshri, A. and Topples, T. (2017). Positive youth development and resilience: growth patterns of social skills among youth investigated for maltreatment. *Child Development*, 88(4), 1087-1099, doi.org/10.1111/cdev.12865.
- Celep, C. (2003). *Halk Eğitimi* (3.Baskı) : Ankara : Anı Yayıncılık.
- Çakmak, D., Evren, C., Evren, B. ve Ögel, K. (2001). Madde kullanımını nedeni ile yatarak tedavi görenlerde intihar girişimi öyküsü. *Klinik Psikiyatri*, 4(1), 232-240.
- Çakmak, D., Evren, C., Ögel, K. ve Tamar, D. (2001). Lise gençleri arasında sigara, alkol ve madde kullanım yaygınlığı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(1), 47-52.
- Çiftçi, A. (2019). Ergenlerde madde kullanım bozuklukları. C. Evren, K. Ögel, M. Öztürk ve R. Bilici (Ed.), *Bağımlılık: Tanı, tedavi, önleme* (ss. 575-597). İstanbul: Yeşilay Yayınları.
- Çoban, S. (2015). Türkiye'de risk altındaki çocuklar ve çocuk suçluluğu üzerine bir değerlendirme. *Sosyoloji Konferansları*, 1(50), 791-810.
- Danish, S. J., Farrell, A. D. and Howard, C. W. (1992). Relationship between drug use and other problem behaviors in urban adolescents. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 60(5), 705-712, doi.org/10.1037/0022-006X.60.5.705.

- Dawn, S., Murmu, S., Singh, M. and Sengupta, B. (2017). A study of socio-demographic profile of substance abusers attending de-addiction centres in Kolkata city. *International Journal of Health Sciences & Research*, 2(7), 73-81.
- Demirhan, A. (1979). *Geçmişte ve günümüzde esrar* (2.Baskı). İstanbul: İstanbul Tıp Fakültesi Yayınları.
- Diclemente, R., Hansen, W. and Ponton, L. (1995). *Handbook of adolescent health risk behavior*. Ne York: Plenum Springer Science ve Business Media.
- Dilbaz, N. (2011). Madde bağımlılığı, düzelme, nüks ve önleme. *Madde Bağımlılığı Tanı ve Tedavi Klavuzu El Kitabı* (1.Baskı). Ankara: T.C Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Dilsiz, A. ve Dilsiz, F. (1993). İntihar girişimlerinde belirtilen nedenler. *Kriz Dergisi*, 1(3), 124-128.
- Drummond, D. (1991). *The international handbook of addiction behaviour*. Newyork : Roudledge publishing.
- Duckworth, A. L., Steen, T. and Seligman, M. (2005). Positive psychology in clinical practice. *Annual Reviews of Clinical Psychology*, 1(1), 629-651, doi.org/10.1146/annurev.climpsy.1.102803.144154
- Duyan, V. ve Gövebakan, R. (2015). *Madde bağımlılığı ve aile* . İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Erdamar, G. ve Kurupınar, A. (2014). Ortaöğretim öğrencilerinde görülen madde bağımlılığı alışkanlığı ve yaygınlığı: Bartın ili örneği. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 65-84.
- Erikson, E. (1959). Identity and the life cycle: Selected papers, with a historical introduction by David Rapaport. New York: International University Press. 29(1), 105-126. doi.org/10.1080/21674086.1960.11926165 .
- Erol, B., Ögel, K., Taner, S. ve Yılmazçetin Eke, C. (2004). Madde bağımlılığını önlemede öğretmen ve ebeveyn eğitimlerinin etkinliğinin değerlendirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 1(23) 213-221.
- Eşsizozğlu, A., Güleç, G. ve Köşger, F. (2015). DSM-5 'te alkol ve madde kullanım bozuklukları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 7(4), 448-460.
- Eyce, B. (2014). Tarihten günümüze türk aile yapısı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 1(4), 223-244.

- Evlice, Y., Karakuş, G. ve Tamam, L. (2012). Psikiyatri kliniğinde yatan hastalarda alkol ve madde kullanım bozukluğu sıklığı. *Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 37 (1), 37-48.
- Evren, C., Ögel, K., Sır, A. ve Tamar, D. (1999). Madde kullanımı ve suç. *3P Dergisi*, 7,1-4.
- Feldman, M. (1988). The challenge of self-mutilation: A review. *Comprehensive Psychiatry*, 1(29), 252- 269, [doi.org/10.1016/0010-440X\(88\)90048-X](https://doi.org/10.1016/0010-440X(88)90048-X)
- Fergusson, D. M., Horwood, J. L. and Lynskey, M. (1994, January). The childhoods of multiple problem adolescents: A 15-Year longitudinal study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 35(6), 1123-1140, doi: [10.1111/j.1469-7610.1994.tb01813.x](https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1994.tb01813.x)
- Fidan, N. (2012). *Okulda öğrenme ve öğretme* (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Garnefski, N. and Okma, S. (1996). Addiction-risk and aggressive/criminal behaviour in adolescence: Influence of family, school and peers. *Journal of Adolescence*, 503-512, doi.org/10.1006/jado.1996.0049
- Gezek, F. (2007). *Sokakta yaşayan gençlerin aile yapısı ve madde bağımlılığı arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. İstanbul.
- Goldstein, A. and Krank, M. (2006). Adolescent changes in implicit cognitions and prevention of substance abuse. In R. Wiers, & A. Stacy, *Handbook of implicit cognition and addiction*. California: SAGE Publishing.
- Gül, S. ve Güneş, İ. (2009). Ergenlik dönemi sorunları ve şiddet. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 79-101.
- Gümüş, G. ve Talu, E. (2020). Ergenlerde akran baskısı ve riskli davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 390-403.
- Hearon, B., McHugh, K. and Otto, M. (2010). Cognitive behavioral therapy for substance use disorders. *Psychiatric Clinics of North America*, 33(3), 511-525.
- Henry, K. L., Knight, K. E. and Thornberry, T. P. (2011). School disengagement as a predictor of dropout, delinquency, and problem substance use during adolescence and early adulthood. *Journal of Youth and Adolescence*, 41(2), 156–166, doi.org/10.1007/s10964-011-9665-3
- Heppen, J. B. and Therriault, B. S. (2008). Developing early warning systems to identify potential high school dropouts. Issue Brief. *National High School Center*, 1(1), 1-13.

- Işık, A. (2018). Türkiye'de madde bağımlılığıyla mücadelede bir sosyal politika uygulaması olarak okul sosyal hizmetinin önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 29(1), 208-227.
- Kahyaoğlu, G. (2019). Bağımlılık ve aile. C. Evren, K. Ögel, M. Öztürk ve R. Bilici. (Ed.), *Bağımlılık: Tanı, tedavi, önleme* (ss. 85-93). İstanbul: Yeşilay Yayınları.
- Kalyoncu, A. (2012). *Plastik düşler: bağımlılık hakkında gerçekler, yeni bilgiler, yeni tedaviler, yeni umutlar* (3.Baskı). İstanbul: Kapital Yayıncılık.
- Kalyoncu, A., Mırsal, H., Pektaş, Ö., Nasibe, Ü. ve Beyazyürek, M. (2003). Alkol bağımlılarında grup etkileşimi ile sosyodemografik-klinik özellikler arasındaki ilişkilerin araştırılması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 1(4), 201-207.
- Kandel, D. B., Kessler, R. C. and Margulies, R. Z. (1978). Antecedents of adolescent initiation into stages of drug use: A developmental analysis. *Journal of Youth and Adolescence*, 7(1), 13-40, doi.org/10.1007/BF01538684
- Karadağ, E. (2005). Orta öğretim okullarındaki öğrencilerin madde bağımlılığı konusunda bilgi, tutum, davranış düzeyinin değerlendirilmesi. 2. *Ulusal Alkol ve Madde Bağımlılığı Kongresi Özet kitapçığı*. Hilmi Usta Matbaacılık (s. 72-73).
- Kaya, E. (2014). Madde kullanım bozuklukları. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 30(2), 79-83.
- Kıraç, R., Kırılıoğlu, M. ve Öztürk, Y. (2015). Alkol ve madde bağımlılığında risk faktörleri. Selçuk Üniversitesi *Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 18(2), 98-118.
- Kızıldağ, Ö. (2013). *Ergenleri anlama klavuzu* (2.Baskı). İstanbul: Elma Yayınevi.
- Koç, C. (2019, Grup terapisi. C. Evren, K. Ögel, M. Öztürk ve R. Bilici. (Ed.), *Bağımlılık: Tanı, Tedavi, Önleme* (ss. 387-393). İstanbul: Yeşilay Yayınları.
- Krentzman, A. R. (2012). Review of the application of positive psychology to substance use, addiction, and recovery research. *Psychology of Addictive Behaviors*, 27(1), 151-165, doi.org/10.1037/a0029897
- Kulca, Y. ve Korkmazlar Oral, Ü. (2003). Yoksulluk ve sokak çocukları. *Yoksulluk Sempozyumu Bildirileri*. 3. İstanbul: http://www.webhatti.com/saglik/247258-yoksulluk-ve-sokak-cocuklari*.html.
- Merrick, J., Shek, D. and Sun, R. (2012). Positive youth development constructs: Conceptual review and application. *The Scientific World Journal*, 1(1) 1-4, doi.org/10.1100/2012/152923

- McCusker, C. (2001). Cognitive biases and addiction: An evolution in theory and method. *Addiction*, 96(1), 47-56, doi.org/10.1046/j.1360-0443.2001.961474.x
- Mutlu, E. (2013). Madde bağımlılığında ailenin rolü. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 1(2), 13-17.
- NA Arkadaşlık Birliği. (2012). *Adsız narkotik giriş klavuzu*. NA Türkiye: <https://na-turkiye.org/wp-content/uploads/2020/08/na-giris-kilavuz-1.pdf>.
- Nichols, M. (2013). *Aile terapisi - Kavramlar ve yöntemler üzerine* (3.Baskı). Kaknüs Yayınları.
- Ögel, K. (1998). Madde kullanıcılarının özellikleri: Türkiyede halk merkezli bir çalışma (Birinci Aşama). *3P Dergisi* 3(1), 1-7.
- Ögel, M. Öztürk ve R. Bilici. (Ed.), *Bağımlılık: Tanı, tedavi, önleme* (ss. 350-373). İstanbul: Yeşilay Yayınları.
- Ögel, K. (2000). *Bağımlılık süreci, bağımlılık nasıl gelişir? Bağımlılığı önleme anne-babalar öğretmenler için klavuz*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Ögel, K. (2002). *Bağımlılığı önleme anne-babalar-öğretmenler için klavuz*. İstanbul: IQ Kültürsanat Yayıncılık.
- Ögel, K. (2005). Madde kullanım bozuklukları epidemiyolojisi. *Türkiye Klinikleri Dahili Tıp Bilimleri Dergisi Psikiyatri*, 1(47), 61-64.
- Ögel, K. (2005). *Sokaklar tiner kokuyor. "Tiner"ler, "bali" ciler ve sokakta yaşayan çocuklar* (1. Baskı). İstanbul: Yeniden.
- Ögel, K. (2005). Madde kullanım bozuklukları epidemiyolojisi. *Türkiye Klinikleri Journal of Internal Medical Sciences*, 1(47), 61-64.
- Ögel, K. (2010). *Sigara, alkol ve madde kullanım bozuklukları: Tanı, tedavi ve önleme* (1. Baskı) İstanbul: Yeniden Yayınları.
- Ögel, K. (2015). *Bağımlıları anlamak gerek: Bağımlı aileleri için rehber kitap* (1. Baskı). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özcan Demir, N. (2006). Ailedeki madde bağımlılığının ergenin sapmış davranışlara yönelmesindeki etkisi: Lise son sınıf gençliği örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 23(1), 119-129.

- Özdemir, M. (2012). Üniversite öğrencilerinin okul yaşamının niteliğine ilişkin algılarının cinsiyet ve fakülte değişkenlerine göre incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 18(2), 225-242.
- Öztürk, M. (2019). Önsöz. C. Evren, K. Ögel, M. Öztürk ve R. Bilici. (Ed.), *Bağımlılık: Tanı, tedavi, önleme* (ss. 9-10). İstanbul: Yeşilay Yayınları.
- Parman, T. (2000). *Ergenlik ya da merhaba hüzüün*. (1.Baskı). Ankara: Bağlam yayıncılık.
- Sales, A. (2005). *Preventing substance abuse* (3. Press). America: Caps Press.
- Serdar, M. ve Şener, S. (2015). “Sokak çocukları” problemi ve bu probleme yönelik uygulanan politikalar (Türkiye-Hindistan Örneği). *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(45), 104-117.
- Scholte, E. M. (1992). Prevention and treatment of juvenile problem behavior: A proposal for a socio-ecological approach. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 20(3), 247-262, [doi.org/ 10.1007/BF00916691](https://doi.org/10.1007/BF00916691)
- Shek, D. T. and Sun, R. C. (2010). Life satisfaction, positive youth development, and problem behaviour among Chinese adolescents in Hong Kong. *Social Indicators Research*, 1(95), 455-474.
- Sigmund, F. (1923). The ego and the id. *TACD Journal*, 17(1), 5-22, doi.org/10.1080/1046171X.1989.12034344
- Sokullu, F. (2018). Kriminoloji ve diğer bilimlerle ilişkisi (13.Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
- Storbjörk J. (2011). Gender differences in substance use, problems, social situation and treatment experiences among clients entering addiction treatment in Stockholm. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 28(3), 185-209, doi.org/10.2478/v10199-011-0020-5
- Tamar, M. (2005). *Gençlikte değişim ve süreklilik* (2. Baskı). İzmir. Çelikkol Yayıncılık.
- TBMM. (2006). *Çocukları sokağa düşüren nedenlerle sokak çocuklarının sorunlarının araştırılması komisyonu raporu*. Ankara: Meclis Araştırma Komisyonu Yayınları.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2017). *Türkiye’de çocuklara yönelik koruyucu ve önleyici politikaları değerlendiren çalıştay raporu*. Ankara: T.C. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Tekin, K. (2019). Bağımlılığa Etki Eden Sosyal Faktörler. C. Evren, K. Ögel, M. Öztürk ve R. Bilici. (Ed.), *Bağımlılık: Tanı, tedavi, önleme* (ss. 47-59). İstanbul: Yeşilay Yayınları.

- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). *Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı*: <https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/illeridaresi/Mevzuat/Kanunlar/Anayasa.pdf> adresinden alındı.
- Türkiye Uyuşturucu Raporu. (2019). *Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı*: <http://www.narkotik.pol.tr/kurumlar/narkotik.pol.tr/TUB%C4%B0M/Ulusal%20Yay%C4%B1mlar/2019-TURKIYE-UYUSTURUCU-RAPORU.pdf> adresinden alındı.
- Uluğ, B. (2019). Bağımlılık tedavisine genel bir bakış. C. Evren, K. Ögel, M. Öztürk ve R. Bilici. (Ed.), *Bağımlılık: Tanı, tedavi, önleme* (ss. 343-351). İstanbul: Yeşilay Yayınları.
- Yaman, Ö. (2014). Uyuşturucu madde bağımlısı gençlerin aile içi ilişkilere yönelik görüşleri: Esenler-Bağcılar örneği. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 1(1), 99-132.
- Yavuzer, H. (2001) *Çocuk ve suç* (10. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yeşilay. (2018). *BM Dünya Uyuşturucu Raporu*. Yeşilay: <https://www.yesilay.org.tr/tr/haberler/bm-dunya-uyusturucu-raporu-aciklandi> adresinden alındı.
- Yeşilyaprak, B. (1993). Kişilik gelişiminde ailesel faktörlerin etkisine ilişkin bir araştırma. *Aile ve Toplum-3*, 3(3), 4-16.

EKLER

Ek 1. Hasta Yatış Anamnez Formu

HASTA İLK GÖRÜŞME FORMU

Adı Soyadı		Görüşme Tarihi
İletişim:		
Doğum yeri / tarihi		

EĞİTİM DURUMU

Okula devam ediyor mu, ediyorsa kaçınıcı sınıf?

.....
.....

Ders başarısı nasıl?

.....
.....

Sınıfta kalma / disiplin suçu var mı?

.....
.....

Okulda madde kullanımı var mı?

.....
.....

Okulu devam etmeme nedeni?

.....
.....

ÇALIŞMA DURUMU

Herhangi bir işte çalıştı mı? (İlk kaç yaşında ve işin cinsi en fazla çalışma süresi)

.....
.....

Çalıştığı sürede madde kullanımı var mı?

.....
.....

Herhangi bir mesleki yeterliliği ve mesleki sertifikası var mı?

.....
.....

Şu an çalışıyor mu? Çalışıyorsa hangi meslek dalında ne iş yapıyor?

.....
.....

YAŞADIĞI YER

Nerede ve kimlerle yaşıyor?

.....

Sokak yaşamı var mı? (Varsa kaç yaşında ilk, en fazla ne kadar, sokakta kalma nedeni, en son ne zaman)

.....

Şikâyeti:

Merkezi nereden veya kimlerden öğrendiği:

Hikâyesi (Madde kullanım öyküsü)

MADDE	İLK KULLANIM YAŞI	KULLANIM MİKTARI	EN SON NE ZAMAN KULLANDI
Sigara			
Bally			
Tiner			
Esrar			
Extacy			
Rivotril			
Eroin (Kullanım şekli sorulacak)			
Bonzai			
Metanfetamin			
Alkol			
Diğer (Benzin, ç.gazı)			

TERCİH MADDESİ

Yoksunluk (Madde kullanmadığı zaman ortaya çıkan belirtiler)

Entoksikasyon (Madde kullanımı sonucu ortaya çıkan belirtiler)

Aile İçi İlişkiler (Anne baba ilişkisi nasıl, ebeveynleri çocuklarla ilişkileri nasıl, kardeşleri arasındaki ilişki nasıl?)

.....

YASAL DURUM

Bugüne kadar herhangi bir suç işlemiş mi? Hangi suçlar, ne zaman işlendi?

.....
.....

Suç işlemiş ise yakalanmış mı ? Mahkemelik olmuş mu? Cezaevi, ıslahevi ve denetimli serbestlik var mı?)

.....
.....

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ

**SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK
KURULU KARARI**

Sayı :-804.01-E.2009210006

Konu :Etik Kurul Hak.

Tarih: 21.09.2020

Çalışmanın Türü:	Yüksek Lisans Tezi
Konu:	Anket Uygulama
Başlık:	"ERGENLERDE MADDE BAĞIMLILIĞININ KİŞİSEL, SOSYAL, AİLE VE OKUL FAKTÖRLERİ İLE SUÇ GEÇMİŞİ AÇISINDAN İNCELENMESİ: BİR BAĞIMLILIK MERKEZİ ÖRNEĞİ"
Yürütücü / Danışman:	Dr. Öğr. Üyesi Gökçen AYDIN
Yazar:	Tansu OKUDAN
Karar:	Olumlu

e-imzalıdır

Prof. Dr. Şener
BÜYÜKÖZTÜRK
Etik Kurul Başkanı

e-imzalıdır

Prof. Dr. Mazlum
ÇELİK
Etik Kurul Üyesi

e-imzalıdır

Prof. Dr. Osman
ARICAK
Etik Kurul Üyesi

e-imzalıdır

Prof. Dr. Yaşar
ÖZBAY
Etik Kurul Üyesi

e-imzalıdır

Prof. Dr. Ömer
ÖZKAN
Etik Kurul Üyesi

e-imzalıdır

Prof. Dr. Levent
SUTCIGİL
Etik Kurul Üyesi

e-imzalıdır

Prof. Dr. Gül Rengin
KÜÇÜKERDOĞAN
Etik Kurul Üyesi

Ekler :

- 1- TNS ETİK KURUL.pdf (Elektronik Ek)
 - 2- ETİK KURULU ARAŞTIRMA BAŞVURU FORMU.pdf (Elektronik Ek)
 - 3- YATIŞONAY ANAMNEZ.pdf (Elektronik Ek)4-
 - dilekçeeee.pdf (Elektronik Ek)
-

Bu belge 5070 sayılı elektronik imza kanununa göre güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
<http://ebys.hku.edu.tr/Dogrulama/Index?EvrakNo=E.2009210006&ErisimKodu=8814dde5>

Ek 3. Hastane Başhekimi Onayı

Sayı:2020
Konu: Tansu OKUDAN Hk.

Tarih:20.04.2020

Sn. Tansu OKUDAN

15.04.2020 tarihli dilekçeniz başhekimliğimiz nezdinde incelenmiş olup; yapacağınız tez çalışması, 6698 kanun numaralı,24.03.2016 kabul tarihli, 07.04.2016 resmi gazete tarihli ve 29677 sayılı KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASI KANUNU kapsamında belirlenen kişinin açık rızası olmaksızın onamların alınmaması bilgilerin başka amaçla ve 3. Şahıslarla paylaşılmaması, tespiti halinde cezai yaptırımların uygulanması için gerekli adli yollara başvuracağımızın bilinmesi şartı ile kabul edilmiştir. İş bu yazı kişinin isteği üzerine Hasan Kalyoncu Üniversitesinin Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bölümüne teslim edilmek üzere tanzim edilmiştir.

Bilgilerinize ve gereğini rica ederim